de Dil ve Edebiyat
Haziran 2021
Aylık Dil Edebiyat ve Kültür Dergisi
sayı: 150

Filistin'de vurulan çocuklar
bedenleriyle değil,
kalpleriyle düşer toprağa.
Ve düşen her çocuk
çiçek olup açar,
"bakır yapraklara, tunçtan ve
uranyumdan dallara,
kurşun çiçeklere" inatl

NEREDEN ZİRAAT KATILIM'LI OLMAK İSTERSENİZ ORADAYIZ

App Store'dan İndirin

Google Play'den İndirin

Hemen indirin AppGallery

Katılım Mobil'den görüntülü görüşme yaparak anında müşterimiz olabilirsiniz.

Ziraat Katılım
Paylaştıkça daha fazlası

0850 220 50 00
Müşteri İletişim Merkezi
www.ziraatkatilim.com.tr

/ziraatkatilim

EV VE OTOMOBİL SAHİBİ OLMA DİLEKLERİNİZ FPK SİSTEMİYLE GERÇEK OLSUN

Siz de faizsiz, peşinatsız, kredisiz ev ve otomobil sahibi olmayı diliyorsanız hemen şubelerimize gelin, 2 dileğinizi de kolayca gerçekleştirelim.

FPK sistemi
faizsiz, peşinatsız, kredisiz
ev ve otomobil alma sistemi

fuzulEV
fuzulev.com

444 63 13

fuzulOTO
fuzuloto.com

Casper VIA F20

F20 ile her deneyim
Dört dörtlük bir yolculuk

4 Kamera,
48 MP Arka
Kamera

5.000mAh
Batarya

6,55” Kesintisiz,
Hole Dizayn
Ekran

Mat Şıklığında
3 Renk
Seçeneği

casper.com.tr

Kudüs ve Filistin Gelecek Muştusudur

Üzeyir İlbak
yazar.dilveedebiyat@tded.org.tr

I

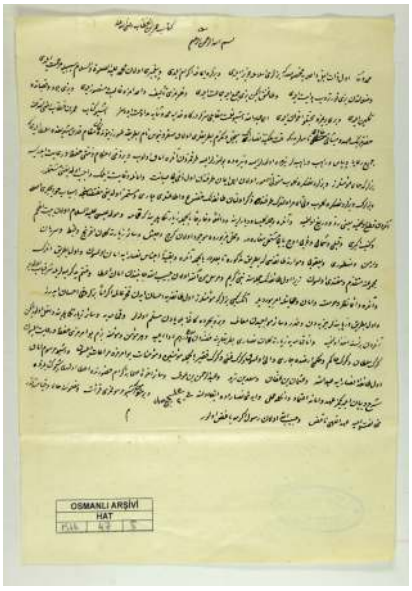
Tarihte İliya, Urişelim, Mescidü'l-Aksa, Beytü'l-Makdis olarak zikredilen Kudüs'ü Müslümanlar için anlamlı kılan Kuran'dır: "Bereketlendirdiğimiz (o) yerin doğusuna ve batısına zayıf düşürülen bu kavmi mirasçı kıldık" (Kuran: 7/137). "Onu ve Lut'u âlemler için bereketli kıldığımız yere doğru yönlendirip kurtardık" (Kuran: 21/79). "Bereketli kıldığımız topraklara doğru esen güçlü rüzgârları Süleyman'ın emrine (verdik)" (Kuran: 21/81).

Kudüs'ün ilk kıble olması hatta Hacer'in Kudüs topraklarından gelip Mekke'ye yerleşmesi meseli Müslümanlar için Kudüs'ü özel bir ilgiye mazhar kılar. Kudüs, kıblenin Mescid-i Haram'a döndürülmesinden sonra da sahabe nezdinde ve onların ardılı nesillerde, hafıza ve gönül bağı ile tutunulan ve nebilerin ayak izlerini taşıyan mekân olarak her zaman ayrıcalıklı ve özel bir değer olarak varlığını sürdürdü. Peygamberin sağlığında fethi için girişimlerde bulunulan şehre yakınlaşılan ilk sefer Tebük Gazvesi'dir. Filistin topraklarının kapısını aralayan ve Kudüs'e merhaba dediğimiz yeni bir Tebük seferine ihtiyaç var.

Hz. Ömer'in halifeliği yıllarında 638 (h.15) senesinde İslam hâkimiyetine girdiğinde Kudüs'te sadece Hıristiyanlar yaşıyordu. Burada yaşayan Hristiyanların inanç ve ibadet özgürlüğü garanti edildi ve Zeytindağı'nda bulunan Patrik Sophronios'a bir emannâme verildi. Kudüs'teki Kamame Kilisesi, Hz. İsa'nın doğum yeri olan ve büyük kilisenin bulunduğu Beytüllahim ile diğer kutsal mekânları ziyaret edecek Gürcü, Habeş, Kıpti, Süryani, Ermeni, Nasturi, Yakubi ve Marunî Hristiyanlara herhangi bir müdahalede bulunulmayacağı da teminat altına alındı.

Hz. Ömer'in Kudüs'ünü yeni baştan ihya ve imar eden Kanuni Sultan Süleyman'ın el-Halil Kapısı'ndaki duvara *"Lâ ilâhe illallâh İbrahim Halîlullah"* yazdırması bu kutsal şehrin sadece Müslümanlara ait olmadığını, şehrin çok dinli, çok kültürlü kimliğini kabulünü insanlığa ilan eder. Osmanlı Sultanı *"Lâ ilâhe illallah Muhammedün Rasûlullah"* yerine kapının üstüne *"Lâ ilâhe illallah İbrahim Halilullah"* yazdırarak Kudüs'te yaşayan gayrimüslim toplumu incitmemiş ve üç semavi dinin ortak peygamberi Hz. İbrahim'e dikkat çekerek ortak bir kimlik teklif etmiştir. Müslümanların Kudüs'te birlikte yaşadığı gayrimüslimlerin toplum içindeki varlıklarına saygı duyulduğu ve değer verildiği de bu levha ile anlatılmak istenmiştir.

"Hz. Ömer'in Emannâmesi" Osmanlı Arşivi.

İsrail ve koruyucuları Birleşmiş Milletler kararlarına, insanların zorla yerlerinden ve evlerinden çıkarılarak onların yerine kimsenin iskân edilemeyeceği uluslararası kararlara rağmen Kudüs'te etnik ve dinî temizlik yaparak şehrin kimliğini yok ediyor. Bu yok edişe, asrı aşan tarihî vakaları sahiplenerek sureti haktan görünmeye çalışan emperyalist zalimler de seyirci kalmaktadır.

Kudüs, *"adam öldürmeme* (Tekvîn, 4/8-10), *komşunun evine, karısına tamah etmeme* (Tekvîn, 12/17; 20/3)*"* emrine muhatap Musa Peygamber'in şehridir ve Musa'ya (a.s) inanma iddiasında olanlar *"komşu evine tamah ediyor"*, "öldürmeyeceksin" emrini tersine yorumlayıp cinsiyet ve yaş gözetmeksizin insanlığı öldürüyorlar. Kudüs, Rûhulkudüs ile desteklenen İsa'nın (a.s) Beytülahm'ının bulunduğu şehridir. Ve Kudüs Müslümanların ilk kıblesi, Halife Ömer'in emanına mazhar olmuş üç dinin ortak şehirdir. Selahaddin Eyubî daracık sokaklarında gezinir. Yavuz Sultan Selim ve yeniçeriler Aksa'da secde eder. Kanuni'nin imar ordusunun çekiç sesleri yükselir.

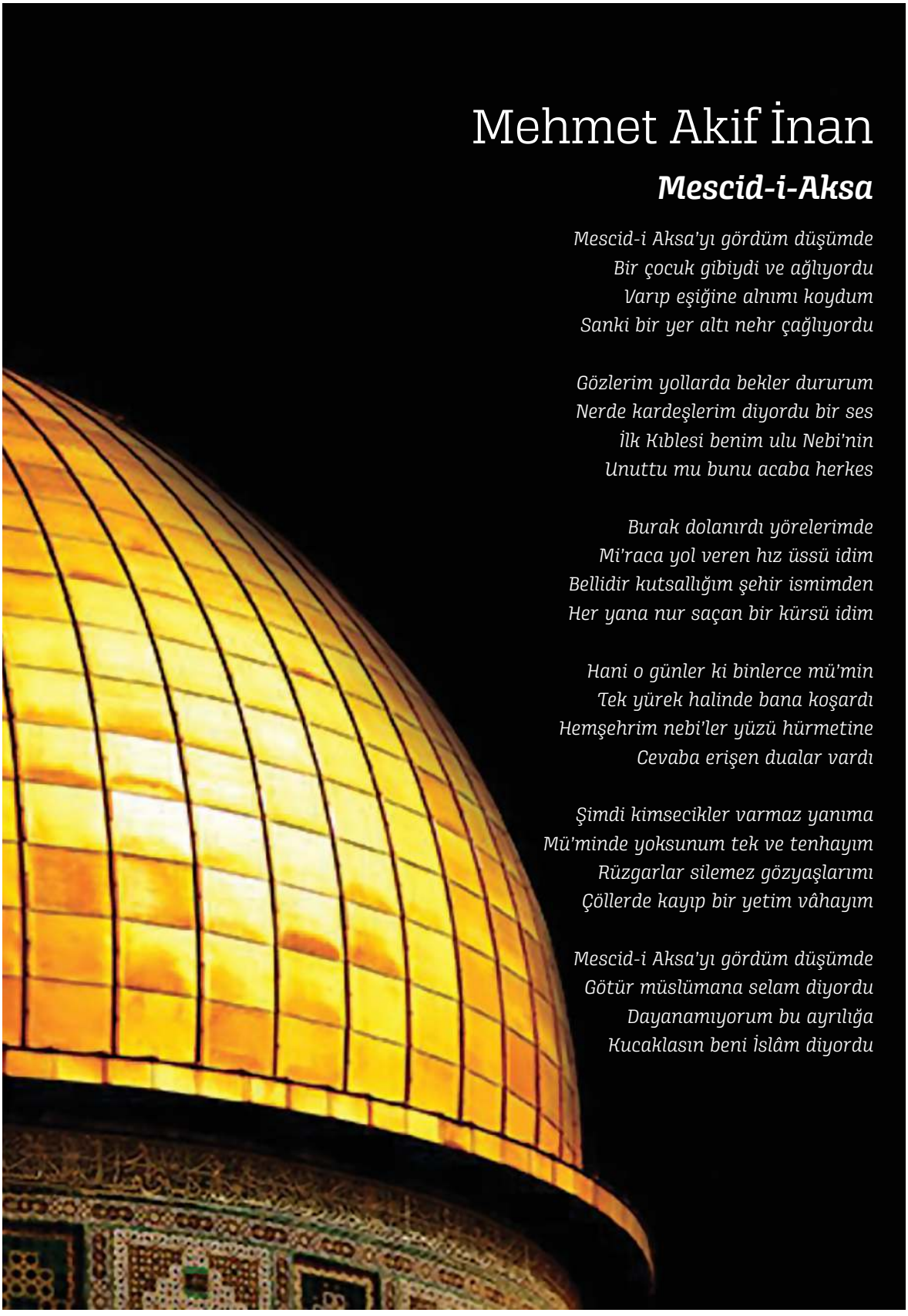
II.

Tur Dağı'na çıkan ve kavminin ihanetine tanıklık eden Musa Peygamber'e ihanet eden Yahudi'nin insanlara, insanlığa, Hıristiyan ve Müslüman komşularına ihanet etmesi bizi şaşırttı mı? Böğüren buzağı heykeline tapan bir kavimden daha zalim kim olabilir? Müslümanların oruç ve bayram saatlerinde mabetlerine, ibadetlerine engel olup çocukları katleden ve gücü ilahlaştıran zalimlerin yapıp-ettiklerine uzak kıtalardan, ülkelerden silah, uçak, tank-top, mermi, füze verenler; mazlumlara destek açıklaması yapan göçmen Amerikalı sanatçıları teşhir ederek linç kampanyası başlatmaktan da geri durmadılar. Gücü efendi edinenler ve onunla hüküm ihdas edenler, bir gün ilahlaştırdıkları güçlerinden zehirlenerek helak olacaklardır.

Musa'nın (a.s) ardından vahye mazhar kılınan İsa (a.s) Peygamber'i dinsizlikle suçlayan ve onu Romalılara ihbar eden, yakalatarak çarmıha geren Yahudi, tarihinin en büyük sürgününü pagan Romalılar zamanında yaşadı.

Medine'de, Endülüs'te, Macaristan, Selanik, Tunus, Cezayir ve İstanbul'da insanca bir itibara mazhar kılınan Yahudi, vefasızlığın timsali olarak Kudüs'te ihanetine devam ediyor. İşbirliği yaptıkları ve sürgünle kendilerini vatansız kılan Romalıların torunlarının kendilerini "yakıtı insan olan krematoryumlarda" imha etmelerinin üzerinden daha bir asır geçmeden yeniden Batı-Romalılara teslim olmalarını ve taşeronluğunu üstlenip "vekalet savaşlarına" taraf olmaları ve sürgün edildikleri topraklarda yaşayan mazlumlara gökten ateş, yerden gülle yağdırmaları yeni bir Titus çağrısı mıdır?

Kudüs'te, Mescid-i Aksa'da, Filistin'de, Gazze'de zalimlerden daha zalim olanların kurşunlarıyla şehit olanların çocuklarına vatan olsun Kudüs, Zeytindağı ve insanlıktan bir merhametle dokunulan her bir yer. **de**

Mehmet Akif İnan

Mescid-i-Aksa

Mescid-i Aksa'yı gördüm düşümde
Bir çocuk gibiydi ve ağlıyordu
Varıp eşiğine alnımı koydum
Sanki bir yer altı nehr çağlıyordu

Gözlerim yollarda bekler dururum
Nerde kardeşlerim diyordu bir ses
İlk Kıblesi benim ulu Nebi'nin
Unuttu mu bunu acaba herkes

Burak dolanırdı yörelerimde
Mi'raca yol veren hız üssü idim
Bellidir kutsallığım şehir ismimden
Her yana nur saçan bir kürsü idim

Hani o günler ki binlerce mü'min
Tek yürek halinde bana koşardı
Hemşehrim nebi'ler yüzü hürmetine
Cevaba erişen dualar vardı

Şimdi kimsecikler varmaz yanıma
Mü'minde yoksunum tek ve tenhayım
Rüzgarlar silemez gözyaşlarımı
Çöllerde kayıp bir yetim vâhayım

Mescid-i Aksa'yı gördüm düşümde
Götür müslümana selam diyordu
Dayanamıyorum bu ayrılığa
Kucaklasın beni İslâm diyordu

Dil ve Edebiyat
Aylık Dil Edebiyat ve Kültür Dergisi
Haziran-2021 - sayı:150

TÜRKİYE DİL VE EDEBİYAT DERNEĞİ
Adına Sahibi
Ekrem Erdem
Genel Yayın Yönetmeni
Üzeyir İlbak
Yayın Yönetmeni
Zafer Acar
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Elif Tokkal
Yayın Kurulu
Aykut Nasip Kelebek, Elif Sönmezışık, Elif Tokkal, İlhan Kurt, Murat Ertaş, Üzeyir İlbak, Yunus Emre Özsaray, Zafer Acar
Tashih
Özgür Şahin
Danışma Kurulu
Ahmet Koçak, Hikmet Özdemir, Kâmil Çakır
Ekonomik İlişkiler ve Reklam
Zekeriya Kaan
Ar-Ge Basın ve Halkla İlişkiler
Ömer Berkli
Tasarım
Selçuk Eser
Basıldığı Yer
Aktif Matbaa ve Reklam Hiz. San. Tic. Ltd. Şti.
Söğütlüçeşme Mah. Halkalı Cad. No:245 / 1A
SEFAKÖY K.Çekmece - İSTANBUL
Abonelik Servisi: 0212 581 69 12
Oğuz Kağan Alioğlu
Satış Fiyatı: 25 ₺ 6 Aylık Abone: 120 ₺
12 Aylık Abone: 240 ₺ Öğretmen: 200 ₺
Öğrenci: 160 ₺
Genel Ağ (İnternet) sitemizden de abone olabilirsiniz
ISSN: 13087797
Aylık ulusal süreli yayın

TÜRKİYE DİL VE EDEBİYAT DERNEĞİ
Feshane Caddesi Nu: 3
Eyüp / İstanbul
Tel: 0212 581 69 12 - 581 61 72
Faks: 0212 581 12 54
yazar.dilveedebiyat@tded.org.tr
www.tded.org.tr - bilgi@tded.org.tr -
dilveedebiyatdergisi@gmail.com
dilveedebiyatdr dilveedebiyatdergisi dilveedebiyatdergisi

Dergiye yazılar elektronik posta yoluyla gönderilir. Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayın Kurulu dergiye girecek yazılarda gerekli gördüğü düzeltme ve değişiklikleri yapabilir.

İÇİNDEKİLER

01 Kudüs ve Filistin Gelecek Muştusudur
Üzeyir İlbak
06 Cimri -*şiir*-
Aykut Nasip Kelebek
07 Bana Seni Gerek Seni -*şiir*-
Zafer Acar
08 Çınar -*şiir*-
İlhan Kurt
09 Bul Beni -*şiir*-
Esma Coşkun
10 Karantina -*şiir*-
Yasin Ertaş
11 Açık Kartlar Ama Kapalı Kutu ve Anahtar Saklı -*şiir*-
Yahya Çerkez
12 Anneciğim'e -*şiir*-
Zümre Eröz
13 Olağan Şiir -*şiir*-
Yasin Gedik
14 Dinmeyen Şiir -*şiir*-
Ahmet Necdet Misilli
15 Rubailer -*şiir*-
Tacettin Şimşek
16 "Dil Değişir, Çünkü Dünya Yuvarlaktır!"
D. Mehmet Doğan
20 Omurilik ile Beyin Arasında Bir Salıngaç:
GÜLMEK, ESPRİ, İRONİ FİLAN -II-
Zafer Acar
28 Şiiri Anlama Temrinleri
Abdurrahman Adıyan
30 Hikâye mi Öykü mü?
İnsan mı Buhran mı?
Musa Yaşaroğlu
33 İki Kalp ve Bir Dergi İKİNDİYAZILARI
Mustafa Köneçoğlu

36 Kudüs Destanı -*şiir*-
Murat Ertaş
38 Kimliği ve Sembolleriyle İnsanlığın Hafızası: KUDÜS
Üzeyir İlbak
42 Mahremden Hareme:
Son Yüzyılın İnsanlık Turnusolü Kudüs
Elif Sönmezışık
48 Aksa'dan Türkiye'ye -*hikâye*
Elif Tokkal
50 Raşel Kori (Rachel Corrie) ve Kâmil Eşfak Şiiri Üzerine
Zeynep Karaca
53 Selam Sana Ey Kudüs!
Şehlanur Çiçek
55 Gönlümün Şehri Kudüs -*şiir*-
Hacer Alioğlu Yakuti
56 Ziya Osman Saba Şiirinde Cahit Sıtkı Tarancı Etkisine
Bir Şairin Bakışı -11-
İlhan Kurt
60 Recaizâde Mahmud Ekrem'in Oğlu
Nijad ile Son Gezisi
Recep Kankal
63 Sadık Yemni ile Edebiyat Dünyasına Dair Sohbet
Mustafa Uğurlu - Yunus Düzgün
71 İki Palto Bir Ayaz
Sümeyye Çiftçi
75 Eski Bir Masal Anlatıcısı Olarak "AFRİKALI LEO"
Muhammet Yılmaz
79 Çiçeklerin Genzindeki Tarih: BAYINDIR
Mehtap Altan
85 Acı Portakal -*hikâye*
Kadir Kakçı
89 Mutlu -*hikâye*
Ahsen Akyüz
94 Kına -*hikâye*
Eda Tosun

Aykut Nasip Kelebek

Cimri

Cimri ya, hesap vakti gelince tuvalete giderdi
mide bulandırıcıydı kanalizasyon kokusundan iğrençti tuvalete gidişi
bağırsaklarını cümle âlemin içinde boşaltmış gibidir
cebinden üç kuruş çıkartamayan kişi

para sevdasıyla açgözlüler birbirlerini cimriler kendi kendilerini yer
insanoğlu yüzyıllar içinde at sırtından uçağa kadar ilerledi
ama başkalarının sırtından başka vasıta tanımıyor cimri
mal mülk biriktiriyor ama eşi dostu harcıyor sürekli

eli ayağı titrer açlıktan titreyen birine bir dilim ekmek verecek olsa
cehennem ateşinden daha çok yakar canını çay ısmarlamak ayazda
nedir yani açlıktan ölmezsin ki birine bir lokma ikram edince
kaldı ki ayıplanacak bir şey de olmaz ölümün böylesinde

kördü, göremezdi bir cömerdin sofrasında olup bitenleri
mesela zeytin çekirdeğinin hızla zeytin ağacına dönüşmesini
beyaz peynirin çayırıyla yaylasıyla gelişini biz görürdük
o, göremezdi

Zafer Acar

Bana Seni Gerek Seni

Her güzele göz kırpıp duran yıldızlar asılı kalsın gökte bana seni gerek seni
yüzünü esirgeyecekmiş şımarık ay, hay hay, bana seni gerek seni
sensizlik günahı işledim, affet, ayın bile bir yüzü kara
güzellik kör edicidir bak bana çirkinliktedir aydınlanma
umurumda mı dünya-nimetleri bana seni gerek seni
sarhoşluk şarabın olsun bana seni gerek seni
ver onlara nazlı sözü kırmışım ben ezelden sazı bana seni gerek seni
neyleyim cennet hurilerini cehennem aşüftelerini bana seni gerek seni
baldan ve sütten ırmaklar kalsın başkası yaşasın zenginliği bana seni gerek seni
çok geçmez dağılır Boğaz'ın asma bahçeleri bana seni gerek seni
İstanbul için Nedim ile Kemal kavga etsin bana seni gerek seni
yere batsın sırça köşkler bak deprem var bana seni gerek seni
makam ne ki, kral-tahtalarını reddetmiş İbrahim atam bana seni gerek seni
bıktım elif okuyup be yazmaktan bana seni gerek seni
derdim var çok tatlı, acı ilaçlara gerek kalmadı bana seni gerek seni
zalimlik yapacaksan yap kıyamazsın gerçi
istemem kaşlarını eşsiz gözlerini –sende çift olan şey bile eşsiz- bana seni gerek seni
boş ver narin tenini bana seni gerek seni

İlhan Kurt

Çınar

Eyvah sular durdu, seller kesildi.
Tutuştu gülizar, güller har oldu.
Yüce dağdan esen yeller kesildi.
Bulutlar göllerden su umar oldu.

Yıkıldı konaklar, yalılar harap,
Sedasız minare alınsız mihrap!
Zemzem kaplarında kırmızı şarap,
İçip gitti Hilal Haç'a yâr oldu

Gölgeler uzadı insanlar kısa
İlahi olmadı insana yasa
Keyifler kut oldu değersiz tasa
Akıl yara aldı kalp bîmâr oldu

Gül gölgelerinde aşk hafif meşrep.
Bülbülün sesinde kayboldu edep.
Günaha davetkâr binlerce sebep,
Kahkaha insana bak şiar oldu

Sarık üzerinde Kippa olmuş taç,
Batıl yeşerdi ve hak kaldı kıraç
İzahlar da şimdi izaha muhtaç
Bu çağda inanmak da kumar oldu.

Çatladı mertekler, çöktü bacalar;
Korkaklarla doldu taştı localar,
Meşeler ürkektir, çamlar bocalar,
Çatıları tutan bir çınar oldu.

Esma Coşkun

Bul Beni

Sesler demlendi, sözler küllendi..
İndi perdeye gece,
Sonsuzluk türküleriyle
Çağırıp dururken tellerin yine de,
Gizlerin çözgüsünde bul beni...

Sazlar puslandı, gönül suslandı,
Dirhemini hesab et, kaç eder
Yollar gidenin ardından,
Sevda sövenin dilinden,
Şairlerin niyazında bul beni..

Bakış soyundu, öze büründü,
Aynaya ne hacet, kevserde aks,
Ruhumun raksı, mahşere kadar
Bambaşka alemleri kavrayan
Ezgilerin yankısında bul beni..

Şarkılar söylendi, şiirler yazıldı
Ve değdi heceye köz.
Gel bedenimden al kalbini
Dizeleri kalıplara satmadan,
Satır aralarımda bul beni...

Ve uçtu şafak, göklere kondu
Sarp dağların ardına kadar
Güneşe battı ellerim
Bitivermişti gecenin tatlı hüznü
Sen yine de arayıp, geçlerde,
Saatlerin durduğu yerde bul beni..

Fakir değil de, ailevi yoksundu
Dağların güvenine gün bağlayıp,
Örgüsüne sallayıp saçlarımı
Asma yaprakların olsam, sarılsam
Kapa gözlerini, teninin rüzgârında bul beni..

İlkbahar yaş aldı, filizlendi
Sürmeleri çözüldü zemherinin
Fışkırdı ana tabiat
Leyla ve mecnuna şahit
Asırlık çınarlarda bul beni

Yasin Ertaş

Karantina

Yazık hiçbir sebep göremiyorum artık
yalan söylemek ya da berbere gitmek için
Meğer hayatı ciddiye almak gerekmiş
yalan söylemek ya da berbere gitmek için

Bugünden geriye yaşadıklarıma bakınca
yaşlanacağıma inanmaya başladım
Oysa zaman masumdur Zaman masumdur
Kas gücünün yerine buharı
buharın yerine elektriği
interneti robotu getirmek
hiçbir şey değiştirmedi Zaman masumdur

İnsanlar konuşuyor gülüyor âşık oluyor
ne güzel Bense her gün daha bir yalnız
Ama yine de birçoğunun mutluluğuna
yalnızlığı tercih ederim en çekilmezini bile

Yahya Çerkez

Açık Kartlar Ama Kapalı Kutu ve Anahtar Saklı

kara ormanların içinde gezer
sabah akşam
bu çocuk
etrafı sarılacak bir av değil
kargalar ve kartallar çakallar ve aslanlar
çiğnemeyin etlerini onun
isteği kraliçe savunması
peri ordusu
söylediği nutuk, değil bir iki şiirden
başka
bırakın artık yakasını.
/yine de söylendi:
bu kervan böyle yürür
garanti belgesi
imzalı süresiz/

çıngıraklı vehimlerle baş edemediğimiz
şu sıfır noktasında silahsız çatışmanın
üstü örtülü şeffaf perdeyle
en az müellifinin aynı kumaşla örtülü olduğu kadar
hafıza
zamansız gerilla
/vuruyor
ama
kaçmıyor
kılcal dehlizlerinden/
başıbozuk eşkıya sürüsü
hep aynı senaryo
omuzlarımda medeniyet(!)in bıraktığı yük
bitmedi mi grevi
/geçip giden her şeyin
(HADİ ARTIK)
(BİZ SENDİKA)
(DEĞİLİZ!)/
fosforlu güzel
yine de bir kenara koyma beni
burası
atıklarla doldurulmuş fanus
çatlaması an meselesi
onunla savaşa girişenler
ona yenilmeyi iyi bilenler-dir
yine de bir kenara koyma beni
fosforlu güzel.

kayboluyor o çocuk
burası ölüm
ne zaman başlayacağız
yaşamaya
sesini duyan var mı!?
yerlisi olmuşken
yabancının.
(kartlar açık
ama
kutu kapalı
ve
anahtar saklı)

Zümre Eröz

Anneciğim'e

anneciğim, bırak
müstakil bir direniş bu
bak, ceset kokusu üstüm başım
sen bilmezsin böyle ölü kokmayı
buram buram
yaşamla ölüm arasında akrobasi şampiyonusun evet
evet birinci geldin tüm yine de yarışlarında
yine de yaşa, yine de gül, yine de sev
ama sen hiç izlemedin bir kadavranın sakinliğini
ve ölümün kötü nefesine
kondurmadın hiç mosmor öpücükler
ben ise bekçisiyim artık berzah âleminin
tüm kadınları diziyorum üst üste
bu kadar ölü kadın
berzaha bile sığmayacak halde
bak bu tınılar karabasan korosu
bu imgeler yalnızca kabus ordusu
diyorum sürekli İsrafil üfle şu sur'u
çünkü kötü matematiğimle bile
burada bir saat beş gün beş gece

anneciğim, gelme
biliyorum, alnında sekiz dikiş hiç kapanmayan
biliyorum sekiz bin de olsa
en neşeli sen uyanırdın uykundan
fakat işte sen dur anneciğim
dantelli perdelerimizden güzel bir kefen yap bana
ovala çürümüş etlerimi ağlamadan
kal orada
ve bensiz de tüket
yeryüzündeki tüm kızıl günbatımlarını
yaşlı bir çınar ağacının tepesinden bak dünyaya
omzuna basan ayakların ağırlığını unut bir kez
ve yaşa
en çok sen yaşa
oynayamadığın seksekleri oyna, çiz sokakları
kaldırımlarda salçalı ekmek ye
kokla yaz çiçeklerini
bir dizin diğerinden hep daha yaralı olsun
ve uzun
upuzun yollarda yürü
sonu çocuk kahkahalarına çıkan.

Yasin Gedik

Olağan Şiir

basit insanlar gördüm
yol kenarında oturan
ve yaşayan
görmemiş Niagara Şelalesi'ni
çıkmamış sesi soluğu
vurulunca ensesinden
ekmeksiz ve nefessiz kalmış
ve kaldırılmış ortadan

saçları ayrılmış ortadan
sıradan insanlar gördüm
yol yordam bilmeyen
ve bilmediğine sevinen
sevgisiz kalınca çıldıran
ve çıldırtan
en çok kendine saran
ve saldıran
ne çok insan gördüm
basit ve sıradan

yalın insanlar gördüm
yalınayak ortalıkta dolaşan
bir türkü duyunca coşan
ve coşturan
en coşkulu anlarda bile
anlamsız bir hüzne boğulan
ve yalnızca ölmek için doğan
ne çok insan gördüm
öyle yalın
öyle basit
öyle sıradan

Ahmet Necdet Misilli

Dinmeyen Şiir

Dünyalık ne yazayım senin için
Akan suyun böbürlenerek boğulduğunu
Ya da komşusu tokken, aç ölen timsahı
Gerçekler mi yoksa senin ilgini çeker

Oligarşi denen şeyle rastlantım yüzeyseldi
Kopuk parçalardan oluşan binbir gece masalları gibi
Lokumlar, plastik sürahiler, aynalı şifonyerler
Ne içinde olduğumuz ne de ayrı tutunduğumuz
Yolculuklar gibi

Türkçe ezanla bir derdim yokmuş gibi hakaret istemem
Kulaklarımda bir adam taşıyorum gurbet yolcusu
Küçüklüğümden beri yüz metre koşucusuyum
Al sana verdiğim sözleri ve kullan tükenene kadar

Sana bir ırmak okuyacağım akşam olmadan
Havalar kararsa da kararmadan okuyacağım
Öfkemi dindirecek kelimeleri değiştirip sana
Masal diye anlatacağım.

Tacettin Şimşek

Rubailer

Bütünleme

Herkes gibi biz de öyle geçtik
dostum
Kanunla kemanla neyle geçtik
dostum
Tembellik edip çalışmadık dersimize
Biz
aşkı bütünlemeyle geçtik
dostum

Binde Bir

Soy soyladı
boy boyladı efkâr bende
Gündüz gece
aşkın sesi çınlar bende
Binlerce yürekle sevmeliydim
seni ben
Hoş gör beni
bir tane yürek var bende

Kanaat Notu

İster geri döndür
çöpe at notlarını
İstersen eğer
sözlüye kat notlarını
Mademki esirgedin
otuz yıl benden
Düşmanlara git ver
kanaat notlarını

Gemiler Yakmak

Söyler misiniz
hangimizin erdemi var?
Sizlerde kasırga
bizde söz meltemi var
Aşk uğruna bin bir gemi yaktık
bizler
Dünyada
sizin yaktığınız kaç gemi var?

D. Mehmet Doğan

"Dil Değişir, Çünkü Dünya Yuvarlaktır!"

"Bir 'dilci' ile konuştum, dilim lâl oldu!"

Uydurma dil savunucuları, ki artık çoğu akademi camiasındadır, "dil değişir" mitine sığınıyorlar. Bu bizim 90 yıllık hurafemiz!

Elbette dil de değişir! Dünyada değişmeyen bir şey yok.

Fakat, ne kadar? Nereye kadar? Ve nasıl?

Türkiye'deki **müdahaleci** değişme ile, böyle bir zorlamaya maruz kalmamış dilleri kıyaslayarak hüküm vermek gerekir.

Türkiye'de dilde yaşanan değişmeyi diğer Türk lehçeleri ile karşılaştırmak bile yeterli fikir verir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın konuşmalarını dinliyoruz. İşte Karabağ zaferi sonrasındaki yaptığı irticalî konuşmada geçen kelimeler: Azad, beyanat, beynelhak (bizdeki beynelmilel karşılığı, şimdi uluslararası deniliyor), cetvel, galebe, harbî, hoşbaht, hörmet, imkân, istifade, mecbur, mesele, mülkî (sivil, Ermeniler "mülkî" hedeflere saldırdı ya), musahabe, namert, raks, sakin (yerleşik, oturan), siyaset, sulh, şâd, talep, vaziyet...

Karabağ Savaşı sırasında gördük: Azerbaycan Millî Ordusu'nu haberlerde "Azerbaycan Ulusal Ordusu" yapmak neyin nesi? Farkındaysanız Türkiye Türkçesine en yakın lehçeyi tercüme ediyoruz!

Şimdi bu kelimelerin kaçı Türkiye'de günlük dilde kullanılıyor? Hangi siyasî lider bu kelimelerle konuşuyor? Hele akademi bu kelimeleri terk edeli ne kadar zaman geçti?

Dil Kurumu sözlüğünün ilk baskısında (1945) harbî, hoşbaht yok, anlaşılan bu kelimeler tasfiye edilenler listesinde. Aradan yarım asır geçtikten sonra harbî son baskıya alınmış, "hoşbaht"a yine yer verilmemiş. Şu kelimelere de "eskimiştir" ibaresi ile yer verilmiş: Azad, galebe, mecbur, mülkî, raks (raks meğer TDK sözlüğüne göre "bir tür dans"mış!), şâd.

Bunlar bizim müşterek kelimelerimizdi; ortak Türkçe'nin kelimeleri... Onlar değiştirmedi de biz neden değiştirdik? Her şeyden önce gönül rızasıyla mı oldu bu değişiklik?

Önce şu soruya cevap verilmesi gerekiyor: Biz bu kelimeleri kendiliğimizden mi bıraktık? **Dil kendiliğinden mi değişti?** "Ulus"u milletimiz kendiliğinden mi kullanmaya başladı? Mektep yerine zorla "okul" dedirten

kimdi? Muallim dilin tabiî değişimi ile mi "öğretmen" oldu? Talebenin "öğrenci" olması okuyan gençlerin tercihi miydi?

Böyle olsa idi, bu dilciler yerden göğe kadar haklı idi. Evet dünya yuvarlaktı!

Dil değiştirilir: Dünya dört köşedir!

Türkiye'de resmî otorite dili değiştirmek için zor kullandı. Bu hakikati görmezden gelerek "dil değişir" demenin bir mânası yoktur. İngiliz'in dili değişiyorsa, böyle mi değişiyor, Fransız'ın dili böyle mi değişiyor? Japon dilini nasıl değiştiriyor/değiştirmiyor?

Esasen böyle bir zorlayıcı değişmenin Azerbaycan'da yapılması için şartlar daha uygundu. Azerbaycan kısa bir müstakillikten sonra Sovyet işgaline maruz kaldı. Merkezî yönetim, ilk hamle olarak alfabenin değiştirilmesini sağladı. Hıristiyanlaştırılan bir Türk kavmi olan Yakutlardan (1917) sonra Latin alfabesine ilk Azerbaycan geçti (Sanmayın ki Türkiye harf inkılâbında öncülük etti!). Azerbaycan'da bu güya "rıza" ile oldu. Buna rıza gösterenler arasında Resul Rıza da vardı. Şair ve yazar...

Azerbaycan'ın Latin alfabesi tecrübesi çok uzun sürmedi. Resul Rıza Azerbaycan Yazarları Birliği Başkanı idi. Türk okuyucusu Resul Rıza'dan çok onun oğlu Anar Rızayev'i tanır. Anar'ın romanları, hikâyeleri Türkiye'de de yayımlanmıştır. Bilhassa *Beş Katlı Evin Altıncı Katı* romanı ilgi çekmiştir. Uzun süredir Azerbaycan Yazıcılar İttifakı Başkanlığı'nı yapmaktadır.

İşte o anlatıyor:

> "Babam, Resul Rıza, 1939 yılında Yazarlar Birliği'nin başında sadece bir yıl kadar bulunmuştu. O sırada ben sadece iki yaşındaydım. Sabahın erken saatlerinde o rezil siyah volgaların[1] esrarengiz biçimde insanların apartmanlarının önünde durduğu, Stalin baskısının had safhada olduğu dönemlerdi. Hedef olarak seçilen insanları sevdikleri bir daha hiç göremedi. Aydınlar ve politik sisteme karşı muhalefet etme cesareti gösterenler aniden ortadan kayboldu. Bir çoğu belli bir sebep olmaksızın vurularak öldürüldü ya da Sibirya'daki çalışma kamplarına sürgün edildi. Bu olaylar sadece Azerbaycan'da değil bütün Sovyetler Birliği'nde gerçekleşti. Stalin'in 1953'te ölümü ve iktidarının son bulmasına kadar geçen süre içerisinde kurbanların sayısı yüz binleri bulmuştu. Bazı kaynaklar bu rakamın daha fazla olduğunu söylemektedir."
>
> "Annem, şair Nigar Rafibeyli, bir gün babamın değerli şair Samed Vurgun ile eve gelişlerini anlatırdı. Babam votkayı kastederek, annemden yiyecek içeçek bir şeyler getirmesini istemişti. Annem çok kötü bir şeyler olduğundan şüphelenmişti. Haklıydı da. Azerbaycan'da Stalin'in sağ kolu Komünist Partisi Birinci Sekreteri, Mir Cafer Bağırov onları çağırıp kendilerinden Erken Latin denilebilecek alfabeden, Rus alfabesine – Kiril- geçiş konusunda harekete geçmelerini istemişti."
>
> "Karşı koyma şansı yoktu. Emir direkt olarak Stalin'den geliyordu. Bu yüzden babam ve Vurgun akşam yemeğinde son derece üzgün bir şekilde henüz on yıl önce benimsenmiş olan Latin alfabesinin değiştirilmesi kararını değerlendirdiler. Böyle bir görevden nefret ettikleri halde karara karşı olduklarını söylemeye cesaret edemediler. Çaresiz bir şekilde bu kararı tamamen benimsemiş gibi davranmak zorunda idiler."[2]

Stalin'in yapmadığı devrim!

Sovyetlerin zulümde sınır tanımayan zalim diktatörü Stalin, bütün Türk lehçelerinde farklı kiril alfabelerine geçilmesini böyle sağladı. Fakat daha ötesine gitmedi, yani "alfabe devrimi" gibi bir de "dil devrimi" yaptırmadı. O yüzden bu lehçelerde, dillerde, süreklilik alfabe değişse bile, korunabildi. Anar, bugün de büyük ölçüde babası Resul'ün kelimeleri ile konuşmaya, yazmaya devam ediyor. Elbette Azerbaycan'da da dil değişti. Rusça üzerinden bir hayli kelime girdi. Fakat, Azerbaycan dili bizdeki gibi bir

müdahaleye maruz kalmadı ve sentetik değişiklikler yaşamadı, uydurmacılık devlet siyaseti olmadı.

Biraz daha öteye gidelim. Özbekistan, Türk dünyasının yazılı kültürü zengin bir ülkesidir. Özbekistan dilinde/Türkçesinde de böyle zorlayıcı değişiklik olmadı. Geçen sene Özbekistan Cumhurbaşkanı Türkiye'ye geldi ve Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi'nin açılışında konuştu.

Hani her fırsatta şişiniyoruz ya: *"Türkçe dünyanın en yaygın dillerinden biridir. İki yüz küsur milyon kişi Türkçe konuşur!"*

Öyle midir? Öyle ise neden Özbekistan Cumhurbaşkanı'nın konuşması tercüme edildi? Oysa Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirzayev'in konuşması, iyi kötü tarihle, edebiyatla uğraşmış, yani klasik Türkçeye az buçuk vâkıf bir vatandaş tarafından zorlanmadan anlaşılabilecek bir hitabeydi.

Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi'nin açılışında Özbekistan Cumhurbaşkanı'nın bulunması da fevkalade mühimdi. Batı Türkçesinin merkezi ile Doğu Türkçesinin merkezi bu vesile ile bir araya geldi. Özbekistan Cumhurbaşkanı'nın konuşmasının başka bir dilmişçesine tercüme edilmesine ne demeli? Hani onların dili Türkçe değil miydi? Dünyada Türkçe konuşanların rakamlarını toplarken Özbekistan'ın nüfusunu da zikretmiyor muyuz? Peki bu tercüme neyin nesi?

Şevket Mirzayev'in konuşmasında bize göre anlaşılmayacak bir şey yoktu. Şunu söyleyebiliriz: *Dil devrimi felaketine maruz kalmasa idik, bu konuşmayı anlamakta güçlük çekmeyecektik!*

İşte o konuşmadan zihnimde kalan bazı kelimler:

Âlem, aziz, birader, encümen, erbab, hemişe, muhterem, muhtereme (cumhurbaşkanımızın eşi için), hürmetli, ilmî, iktisadî, iştirakçi, itibar, izhar, kademî, kadir-li, kasır, kudret, marifet, maneviyat, medenî, mehabet-li, menba, minnettar-lık, mücessem, mübarek, mühim, müstakil-lik, nâyab, rehber-lik, rehnüma, salahiyet, siyasî, şöhret, şükran, tefekkür, teşebbüs...

İki teşrifat sözü: "Cenâb-ı âli" (ekselans karşılığı, devletli), "hanımlar ve cenaplar" (hanımefendiler ve beyefendiler).

TDK, ilk sözlüğünde, hemişe, kademî, kasır, nâyab, rehnüma kelimelerine yer verilmemiştir. Diğer kelimeler de bilhassa öğretim sisteminde yer verilmeyerek unutturulmuştur.

Özbekistan Cumhurbaşkanı'nın konuşmasını bugünün nesillerine anlaşılmaz kılan, Türkiye'deki Dil Devrimi'dir. Dil Devrimi bizi Türk topluluklarına yaklaştırmadı, aksine müşterek kelimelerimizi yok ederek uzaklaştırdı. Bu müşterek kelimeleri tu kaka ederek dilimizden atanlar dilimize nasıl da hizmet etmişler değil mi?

Türkçeden Türkçeye tercüme yaptıracak kadar müthiş bir hizmet!

Gelelim, dünyanın yuvarlaklığına...

Dil, bütün toplumlarda kültürel devamlılığın esas zeminidir. Türkiye'de ise, kültürel devamlılığı belirsizleştirme aracı haline dönüştürülmüştür.

Dilin değişmesi ile dünyanın yuvarlak-

Sovyetlerin zulümde sınır tanımayan zâlim diktatörü Stalin, bütün Türk lehçelerinde farklı kiril alfabelerine geçilmesini böyle sağladı. Fakat daha ötesine gitmedi, yani "alfabe devrimi" gibi bir de "dil devrimi" yaptırmadı. O yüzden bu lehçelerde, dillerde, süreklilik alfabe değişse bile, korunabildi. Anar, bugün de büyük ölçüde babası Resul'ün kelimeleri ile konuşmaya, yazmaya devam ediyor. Elbette Azerbaycan'da da dil değişti. Rusça üzerinden bir hayli kelime girdi. Fakat, Azerbaycan dili bizdeki gibi bir müdahaleye maruz kalmadı ve sentetik değişiklikler yaşamadı, uydurmacılık devlet siyaseti olmadı.

lığı arasında bağlantı kuran "dilci", dünyanın yuvarlaklığı nasıl tabii bir hâl ise, dilin değişmesinin de tabii olduğunu parlak bir örnekle ifade ediyor. Burada kıyaslama unsurunun yerindeliği tartışılabilir. **Dünya dil devriminden önce yuvarlaktı, dil devriminden sonra da yuvarlak.** Yani yuvarlanıp gidiyor! Dil öyle mi ya? Dilimiz dil devriminden önce Türkçe idi, ya dil devriminden sonra?

Bir mütearife de biz ortaya atalım: **Dünya döner, fakat yörüngesinden çıkmadan!** Yörüngesinden çıkan dünyanın nasıl döneceği hakkında bir tahminde bulunabilir misiniz?

Türkiye'de dilcilerin kapalı bir dünyası var, bir fanusta yaşıyorlar. Dildeki bozulmayla atbaşı giden "değişme" ile yüzleşmekten kaçınıyorlar. Teori üzerinden konuşuyorlar. Bu teori işte dil devrimi fanusu içinde uydurulmuştur. Değişme miti, devrim mitinin başka bir şekilde ifadesidir.

Dünyanın yuvarlaklığı üzerinden dilin değişmesini tabiî gösterme çabasındaki "dilci"ye hitabımız şu oldu: "Hadi Fransızcayı değiştir, İngilizceyi değiştir. Dilin değişmesi belli bir sınırı aşarsa artık yeni bir dil ortaya çıkar. Tanzimat'ın dilini tercüme esiyorduk, sıra Cumhuriyet'in dilini tercümeye geldi!"

Cevap, "Fransızca Latincenin değişmesi ile, daha doğrusu Latince ağırlığın Fransızca kökenli kelimeler lehine değişmesiyle ortaya çıkan bir dil" oldu.

"Dilci", 16. yüzyıldaki bir değişmeden söz ediyor. Bunun üzerine, "bu ölçüsüz değişmeden sonra Türkçeden çıkan bu dile ne ad vereceğiz?" sorusu geldi elbette.

Cevap: "Dilimizin adı Türkçe, bunda bir sorun yok. Ayırmak istersek Osmanlı Türkçesi diyoruz eskiye. Kimse 16.-17. yüzyılın Türkçesini yazmıyor bugün."

Biz 20. yüzyıldan, hatta 21. yüzyıldan bahsediyoruz, "dilci" bize üç-dört asır öncesinden örnek veriyor. "Osmanlı Türkçesi deriz" deyip çıkıyor. Zaten "Osmanlı Türkçesi" dediğimiz bir devir var. Biz Cumhuriyet döneminden söz ediyoruz. Demek ki, Cumhuriyet'in 80 yılı da Osmanlı Türkçesine dâhil miş! Türkçenin doğuşu için 21. yüzyılı beklememiz gerekiyor muş!

Övünelim: **Dünyanın en yeni dili "Türkçe"!**

Dipnotlar

1- Volga, Sovyetler Birliği döneminde yüksek mevkidekilerin lüks otomobili. 2011 yılından sonra imalatı durmuştur.

2- Anar Rızayev: "Satır Aralarını Okumak Azerbaycan'daki Alfabe Reformunun Tarihi Üzerine Şahsî Düşünceler" *Azerbaijan International* (8.1) İlkbahar 2000, Los Angeles, S. 54,55 (Çeviren: Ali Erol, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. 5, S. 2 Kış 2005)

Zafer Acar

OMURİLİK İLE BEYİN ARASINDA BİR SALINGAÇ: GÜLMEK, ESPRİ, İRONİ FİLAN -II-

İroni birileri yerine acı çekmektir, içe akan gözyaşlarıdır filan. Diyalektik düşünmenin, kişinin kendi personalarından biri ya da kendi dışındaki bir özneyle gerçekleştirilebileceğine inanan yazı karşıtı –yazı statiktir çünkü- filozoflarda bile gülmek, ağlamak ile ilişkilendirilip tartışılmamıştır. Hâlbuki gülmek ile ağlamak iç içedir, sevinç gözyaşları bunu gösterir. Büyük acılar yaşayanların ağlayamayıp gülme krizlerine girdiğini biliyoruz, bazen gülmek öfkenin, ağlamanın bir üst aşamasıdır. Aşırı gerçeklik-acı-yıkıma dayanabilmek, bir nebze soluklanabilmek (spirare) için gülmeyi savunma mekanizması olarak kullanır insan. "Joker" filminde tam da bu duruma şahit oluruz. [Fransızca esprit "1. ruh, 2. zekâ, nükte" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Latince spiritus "nefes, ruh" sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Latince spirare "solumak, nefes almak/vermek" fiilinden türetilmiştir.] Bergson, *Gülme* kitabında "espri"nin etimolojisinden yola çıkmış gibi, "espri"yi zeka-ruh geçişliliğinde kullanmış. Anlaşılan Furoyd (Freud) da *Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri* kitabında "espri"yi ruhla ilişkilendirip psikolojik yönden incelemeye çalışmış. Filozofların sözlüklere düşkünlüğünü anlamak zor değil.

Dikkatle bakanlar, ironinin bir üstkurmaca (meta-fikşın (fiction)) olduğunu görecektir. Kendiliğinden bir imgedir ironi; sanatla iç içe olmadan var olamaz, tek başınalığı, arada bir görünmeyi sever, bir eserde gelen ironi metni imge gibi boğucu kılar. Bu tarz yorucu ironi gösterisi, ben çok ama çok zekiyim imajı yaratır ki, nitelikli okur bu tiplerden hiç mi hiç haz etmez. İroniyi mecazlardan ya da edebî sanatlardan biri olarak gören kuramcı-

lar yok değil; ama daha çok bir sonuçtur ironi, söz sanatlarından yararlanır: tariz, kinaye, tecahül-i arif, tekrir, benzetme vs. İroni, retoriktir bir açıdan da. Sanatla süslenmiş politik bir tutum filan. Güldürmeye dayalı bir televizyon progaramı yapan Tramp'ın (Trump) Amerikan başkanı Ranılt Regın –(Ronald Reagan) gibi bir film yıldızı da başkan olmuştu-, komedyen Vladimir Zelenskiy'nin Ukrayna devlet başkanı seçilmesi üzerine düşünmek lazım. Düşünenler olmuş tabii, Ernst Kıris (Ernst Kris): "Genel olarak söylenirse, hızlı yanıt ve nükte, sıradan şeyleri alışılmadık bir açıdan göstermeye yönelik özgül mekanizmalar temelinde işleyen bir yeteneği gösterir. Böylece sanatçıyı sadece yüksek bir konuma taşımakla kalmayıp aynı zamanda başka birçok seçkin kişiliğin sıfatlarını da gösteren şeyleri, yani muhite hâkim olmayı ve kamuoyu üzerindeki üstünlüğü de sergiler." (2016, 108). Hegel'in yukarıdaki yaklaşımlarının güncellenmiş bir versiyonu bu tespitler. Demek ki Platon'a rağmen daha nice showman yönetici göreceğiz. Dünyayı bir sahne gibi gören Tıramp (Trump), showmanlik yapar gibi Amerika'yı yönetti, son gününe dek başkanlığının tadını çıkardı, başkanlık koltuğunu bırakırken de yarattığı kaos ile komedyen değil, tam bir ironist olduğunu gösterdi. Komik dünya, gittikçe daha bir ironikleşiyor anlaşılan. Dünya aldatılmayı hak eder, öyleyse bırak aldatılsın (Mundus vult decipi, decipiatur ergo), demeyeceğiz elbette, ironi var elimizde.

Dekart (Descartes), neşe ile üzüntü arasında duygu yoğunluğu bakımından bir yakınlık görür, onun bu yaklaşımı kendisinden sonraki filozoflar üzerinde etkili olmuş: "Gülme sevincin başlıca belirtilerinden biriymiş gibi görünse de sevinç ancak orta halli olduğunda ve bir hayranlık ya da nefretle karışmış halde bulunduğunda gülmeye neden olabilir. Zira deneyimle biliyoruz ki olağanüstü sevinçli olduğumuzda, bu neşeye konu olan şey asla kahkaha ile gülmemize neden olmaz; hatta [büyük neşe içindeyken] başka bir neden de üzüntülü olduğumuzdaki kadar gülmeye itmez." (2014, 100). Bergson da benzeri şeyleri söyler: "Komik çok dingin, çok düzgün bir ruha rastladığında etkili olabilir. Aldırmazlık onun doğal ortamıdır." (2011, 13). Dekart'tan (Descartes) öncesine gidelim: Kur'an ve hadislerde gülmek ile ağlamanın akraba olduğunu hissediyoruz. "Doğrusu, güldüren ve ağlatan O'dur." (Necm, 43). "Ağlayacak yerde (alayla) gülüyorsunuz!.." (Necm, 60). Gülmekte de –gülümsemek hariç- ağlamakta da –hıçkırarak- bir devrimci yan vardır, beden sarsılır, o anda yıkılır bir şeyler. Spinoza bunu görmüş gibi: "Bedenin titreme, morarma, hıçkırma ve gülme gibi dışarıdan gözlemlediğimiz hallerine gelirsek, ben bunlardan hiç bahsetmedim, çünkü bu tür haller sadece bedenle alakalı, zihinle hiçbir bağlantıları yok." (2014, 284). Gülmenin zihinle ilgisi olmadığını Spinoza gibi büyük bir düşünürden duymak şaşırtıcı. Gıdıklanma dışında –delileri söylemeye gerek yok- düşünmeden gülmek mümkün değil. Evet, gülmek dışsal bir durumdur –dış güçler aracılığıyla devrim olur, vatan haini ilan edilebilir-; ironi içsel, dramatik bir nedenle doğar –iç güçler aracılığıyla devrim olur, daha samimidir- filan, vicdanın rahatsızlığı zekâyı tetikler. Kırılma anlarında ortaya çıkan yenilik peşindeki büyük şair ve yazarların ironiyi kullandıklarını görüyoruz. Onlar ironiyle eskinin aksayan yanlarını

deşifre edip ortadan kaldırırken kendilerine has başka yöntemlerle de –ironi dozer gibi yıkar sadece- yenilik getirmişlerdir. Hiçbir sanatkâr sadece ironiyle yola çıkmaz, ondan gerektiğinde yararlanır. Yani ironik devrim, an içerisinde olup bitmez, gelecek zamanların benzer şatolarını, tiranlarını da yıkacak anlatılara-fıkralara dönüşür. İronist, yıkarak adalete alan açar, adalet sarayını kuracak olanlar belki de acı acı gülümseyenlerdir.

Olumlu yanı yok mu gülmenin? Olmaz olur mu hiç. Bergson, "gülmek kadar insanı yumuşatan bir şey yoktur," (2011, 82) der, Bergson'un şahitliğine ihtiyacımız yok, zaten biz bunun farkındayız. Hadislere bir göz atmak yeterli: "Güler yüzle insanlara selâm vermen sadakadır." (Câmiü's-Sağîr, 4/1513). "Allah yumuşak ve güler yüzlü kimseyi sever." (Câmiü's-Sağîr, 2/503). "Siz mallarınızla bütün insanları memnun edemezsiniz. Öyle ise, güler yüzlülüğünüz ve güzel huyunuzla onları memnun ediniz." (Câmiü's-Sağîr, 2/661). "Allah Müslüman kardeşine surat asan kimseye buğz eder." (Câmiü's-Sağîr, 2/500). Sanılanın aksine gülmek dinimizce yasaklanmamıştır. Bu hadislere rağmen düşünürlerimizin Platon'dan ciddi manada etkilendiğini biliyoruz. Platon "Devlet"inde şöyle der: "Bekçilerimiz [yöneticiler], pek öyle gülmeye de düşkün olmamalı. Aşırı bir gülme insanın içinde-ruhunda aşırı tepkiler-değişmeler yaratır." (2004,73). Platon'dan Hıristiyanlar etkilenmedi mi sanki. Hıristiyanlık, daha ilk dönemlerinde gülmeyi yasaklamıştır. Buradaki karışıklık, dini geleneğe filozofların düşüncelerinin sızmasından kaynaklanıyor. Dinimizin insanın elinde olmayan, daha ziyade refleksleriyle ilgili gülmeyi yasaklaması düşünülemezdi zaten. "Refleksler her zaman samimidir. İnanç için geçerli olan refleks için de geçerlidir. İlk hareketimiz inanmak, tüm anlatılanları ciddiye almaktır; ikinci hareketimiz ise, apaçıklığa taktik olarak itiraz etmektir." (2020, 77). İlham gibi birdenbire gelen hiçbir şey samimiyetsiz olamaz, çünkü düşünce ameliyelerinden geçmemiş, hizaya çekilmemiştir. İslamiyet'ten sonraki yüzyıllarda gülmeye karşı tepkiler, gülmeyi sırf yalanlardan yararlanarak eğlendiren şeytani haz yönüyle ele almaktan kaynaklanıyor sanki. Horatius'ta (MÖ. 65-8) bu kadim bakışın ipuçları var: "Pis bir keçi için tragedya şiiriyle yarışmaya katılan,/Çok geçmeden soymaya başladı kır satyros'larını,/Şaka yapmaya çalıştı tam bir ciddiyet içinde,/Oyunlarla ve çekici bir yenilikle tutulması gerekiyordu seyircinin,/İfa ederken kutsal törenleri sarhoş ve yasasız bir şekilde." (2019, 20). Satyros; yarı insan yarı keçi görünümündeki şımarık ve kötücül enerjiyle yüklü kır tanrısı, cin, şeytan anlamına gelir. Şeytan'ı Tanrı olarak gören tarikatların varlığından haberdarız. Şeytan'ın şakacı olduğuna inanılır ayrıca. Faust da kötülüğe eğlence ortamında çekilmiştir. "Bodler (Baudelaire) gülmeyi bir nevi şeytanî gurura bağlar." (2020, 96). Modern zamanlarda da hazzın şeytani bir duygu olduğu fikrine kapılan azımsanamayacak sayıda düşünür var. İroni hususunda Bergson ile Furoyd'u (Freud) etkileyen fakat Hegel etkilerinden kaçamayan Kierkegord (Kierkegaard) şöyle der: "İronist aldatmayı ne kadar başarır ve yanıltma süreci ne kadar iyi olursa, ulaştığı doyum da o kadar büyük olacaktır... ironistin aptallığı ne kadar masumane, çabaları ne kadar dürüst ve gerçekçi görünürse, alacağı haz o kadar fazla olur... Bulduğu kişi ne kadar saygınsa, hissettirmeden onu

küçük düşürerek aldığı haz da o kadar büyük olmaktadır. Böylece saygın bir kişi bile, ironistin eline ayağına ipler bağladığı, bu ipleri çekip bırakarak istediği gibi hareket ettirebileceği bir kukla haline gelir." (2020, 274). Adalet duygusunu hazla değersizleştirmiş olmuyor mu Kierkegord (Kierkegaard)? Çünkü ironi ortaya çıkması için birilerinin zulme uğramış olması şartı var; üstelik ironist, Sokrates gibi kendini tehlikeye atar, hazdan çok korku vardır bu cesur eylemde. Bergson, âdeta Kierkegord'ı (Kierkegaard) tashih eder, Kur'an'ın da kınadığı alay –boş, temelsizdir- ile ironiyi karıştırmamak gerekliliği üzerine durur: "Tiyatroda bile gülmekten duyulan haz arı haz değildir; yani özellikle estetik, kesinlikle çıkarsız bir haz değildir demek istiyoruz. Bu hazza bir art düşünce karışır ki bu art düşünce bizde yoksa bile bizim adımıza toplumda vardır. Duyulan bu hazzın içine, açığa vurulmayan bir utandırma amacıyla birlikte hiç olmazsa dıştan bir düzeltme amacı da girer. Bu yüzden komedya, gerçek yaşama dramadan daha yakındır." (2011, 81). Furoyd (Freud) ise "espri"yi incelediği kitabında rüyalarda olduğu gibi esprinin merkezine hazzı koyar. "Haz elde etme hedefi, espri işlemi için yeterli bir güdü kabul edileceği için esprilerin güdülerinden söz etmek fazlalık gibi görünebilir... Espri-işlemi, ruhsal süreçlerden haz üretmenin mükemmel bir yöntemi olduğu halde herkesin bu yöntemi kullanmaya eşit biçimde yetenekli olmadığı kesindir." (1998, 171). Hazzı-arzuyu istersek her eylemin, hatta her yüce eylemin ilk hareketi olarak görebiliriz. Zorlama olur bu. Furoyd (Freud) devam eder: "Hipotezimize göre, gülmede, o ana dek yükleme için kullanılmış bir ruhsal enerji toplamının, özgürce deşarjına izin verildiği koşullar bulunur. Ve gülme –doğru, tüm gülmeler değil ama kesinlikle espri olayındaki gülme- bir haz göstergesidir." (1998, 179). Spekülasyonlar adamı Furoyd (Freud), kendisine rüya gibi kompleks bir konu seçmiş ve meseleyi çok öznel rüya analizi tekniğiyle çözmeye çalışmış; bundan büyük bir haz almış olmalı. Bergson'un aforizmalarından yola çıkarak –"komikteki saçmalık düşlerdeki saçmalıkla aynı niteliktedir," (2011, 106), Bergson-karmaşık bir yöntemle "espri"yi inceleyen Furoyd (Freud), ironi ile ilgili dişe dokunur yeni sonuçlara varamamıştır: "Düş işlemini, esprilerin tekniğinde bulunana çok büyük benzerlik gösteren –tıpkı onun gibi kısaltmalara yol açıp aynı nitelikte yerine-geçenler yaratan- bir yoğunlaştırma sürecinin bir parçası olarak betimledim." (1998, 60-1). Rüya özü itibariyle kısa ve yoğundur, espriler de kısa ve yoğundur, "Lipps, bir espri, söylemek istediklerini az sayıda sözcükle söylemez; çok az sayıda sözcükle söyler," der." (1998, 45); rüyalar karşıtlıklarla kurulur, çoğu zaman saçma ve karışıktır, espriler de karşıtlıklarla kurulur, çoğu zaman saçma ve karışıktır; rüyalar biliçdışıdır, espriler de bilinçdışıdır. Bu benzerlikler yeterli değil. Analojik bakış açısı, çoğunlukla yanıltıcı sonuçlar verir. Bizde Ahmet Hamdi Tanpınar da rüya ile şiir arasında ilgi kurmuş, fakat şiirde bir yere varamamıştır filan.

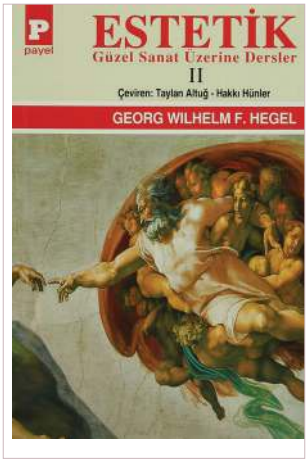
Sokrates'in neden çok iyi bir ironist olduğunun cevabını –savunmasını kast ediyorum- Kierkegord (Kierkegaard) verir: "İroninin yeni bir şekli ortaya çıkacaksa, öznelliğin kendisini daha da yüksek bir biçimde ortaya koyması ile çıkacaktır. Bu, öznelliğin karesi olmalıdır, yani öznelliğin öznelliği; bu da derin düşünce üzerine derin düşünceye denk gelecektir. Böylelikle dünya tarihi içinde yolumuzu buluruz; yani çağdaş felsefenin Kant ile elde ettiği ve Fihtö (Fichte) ile doruğa çıkardığı, hatta Fihtö'den (Fichte) sonra gelenlerin bile öznelliğin karesini savunma girişimlerini sürdürdükleri o gelişime yönelmiş oluruz." (2020, 265). Göte (Goethe) ve Hegel'in üzerinde durduğu bildungsu hatırlatıyor bu sözler bize; fakat kişinin kendi varoluşunu belli oranda gerçekleştirmeden hiçbir işte başarılı olma şansı yoktur. Şiir, hikâye ve roman gibi edebî türlerde de özgün bir eser ortaya koyabilmek için "özne" olmak, Dekart'ın (Descartes) "cogito" dediği durumu başarmak gerek. Başkalarının düşünce sistemleri içerisinde devinenler okur olmanın ötesine geçemezler. İşte ironi burada devreye girer. Kierkegord (Kierkegaard) meseleyi bizim adımıza daha bir açar: "İronik oluşumun kusursuz biçimde gelişmesi için öznenin, ironisinin tam bilincinde olması, verili edimselliği yererken olumsuz bir özgürlük hissetmesi ve bu özgürlüğün tadını çıkarması gerekir. Ancak bunun meydana gelebilmesi için öznelliğin geliştirilmesi gerekir... İroni, öznelliğin ilk ve en soyut belirlemesidir. Bu, öznelliğin ilk defa ortaya çıktığı dönüm noktasına işaret etmektedir ve karşımızda Sokrates vardır... [Sokrates'in] yaklaşımı her zaman ironikti; hiçbir şey bilmiyordu ve devamlı olarak başkalarından kendisini aydınlatmalarını istiyordu." (2020, 289-292). Fakat bu diyalektikte Sokrates karşısına hiçbir zaman çok zeki birini çıkarmaz, demiştim, üstelik istediği gibi oynayabileceği birini alır. Yeni sorumuz şu: Sokrates'in diyaloglarındaki kişi kendi personası mıdır? Cevabımız hazır: Hayır. Sokrates'in personası bu kadar sıradan olamaz, çünkü "Sokrates'in hiçbir şey bilmediğine dair verdiği teminat kesinlikle gerçek [tir] ve ironik değildir." (2020, 297). Bence Sokrates için ironik değilse de ikinci, üçüncü kişiler için ironiktir bu durum. "Sokrates daimî biçimde kendisinden daha fazla bilen insanların ayakları dibine oturmak isteyen mütevazı bir soruşturmacı olarak sunar kendisini, oysa aslında Sokrates'in entelektüel anlamda onlardan daha üstün olduğu açıktır. Bu yüzden Sokrates'in kendisini inkâr etmesi, diğer insanların eksiklerini teşhir etme şeklinde kolay bir görevle kendisini sınırlandırması samimi olmayan bahaneler gibi görülür." (2020, 33). Evet Sokrates'in epistemolojiye yaklaşım biçimi kesinlikle samimidir, ölümüyle bunu ispatlamıştır da, fakat unutulmamalıdır ki asıl tarihi cezayı mahkeme alır, baldıran zehrini onlar içer. Sokrates verili olanı en başından reddedip bilgiyi kendi öznel varlığı çevresinde yeniden kurma çabası içerisindedir, fakat bununla da yetinmez, kendinden de şüphe edercesine sürekli belleğini yoklar, belleğine saldırılarda bulunur. Bu anti-bilgi bakış açısına dayanan sürekli bir hayret makamındaki bilgelik tarzıyla bilgi-bilim birikerek ilerlemez, bilgeliğin birikime ihtiyacı da yoktur zaten. Bergson'daki sezgicilik, Husserl'deki askıya alma (epokhe) da Sokrates'in "bildiğim bir şey var, o da hiçbir şey bilmediğimdir," sözüne dayanır. Bu bakımdan bizdeki Behlül Dânelerin –öte-

ki adı tecahül-i arif- öncüsüdür Sokrates. İronistlerin en bilindik taktiğidir bu aynı zamanda: Tecahül-i arif.

Kierkegord (Kierkegaard), çok mühim tespitlerine rağmen kimi tartışmalı yargılara da varıyor: "İroninin en sık rastlanan biçimi, kişinin aslında ciddi olmayan bir şeyi ciddi olarak söylemesidir. Diğer bir biçim ise, kişinin ciddi bir konuyu bir espri gibi, şaka yollu dile getirmesidir ama, buna daha seyrek rastlanır. Ama daha önce de söylediğimiz gibi, ironik konuşma biçiminde, yine tüm ironilerin ortak özelliği olan bir yön daha vardır; bu da anlaşılmasına rağmen, doğrudan anlaşılmamasından kaynaklanan bir ayrıcalıktır... İroni, kendisini inandırıp temin etmek için tanıklara ihtiyaç duyar; çünkü bu, ironinin diğer tüm olumsuz bakış açılarıyla paylaştığı bir tutarsızlıktan ibarettir. Kavramı uyarınca soyutlama olması gerekirken, yine de bir topluluk oluşturmaya çalışır; ama kendisini topluluk ideasına yükseltemediği için, küçük birliklerle ortaya çıkmaya çabalar. Ama bir grup ironist içinde, bir hırsız çetesinin içindeki dürüstlük kadar sosyal birlik vardır." (2020, 273). İronist, söylenmesi büyük cesaret gerektiren hakikatleri dile getirir. Ciddi meseleleri Kierkegord'ın (Kierkegaard) söylediğinin aksine ciddi değilmiş gibi dile getirir. Ciddi olmayan bir meseleyi ciddiymiş gibi yaparak aktaranlar amaçsız güldürme amacı güden şaklabanlardır. İroniyi şairler, düşünürler yapar; komediyi komedyenler. Ayrıca ironist, kendini tasdik edecek tanıklara ihtiyaç duymaz, ironinin kaderini yaşar, ironi gibi arada kalmıştır, yersiz yurtsuzluğu hisseder, yalnızdır, bu yüzden ironiyi dost tutar kendine, sırça köşkünden –kendi özel dünyası- topluma karışmaya çalışan elitistir –negatif anlamda kullanmıyorum-, "Belirli Avrupa topluluklarında ironi entelektüel bir tavır olarak eğitimli üst sınıfların mentalitesini temsil eder." (2016, 279), ironi, moderndir; son derece bireysel kimlik taşır, bu kimlikte doğum tarihi, doğduğu yer, anne-baba ismi gibi şeyler olmaz. Gülmek bulaşıcı bir hastalık gibi birden yayılırken ironi yara yara ilerler, her dokunduğunda yara açar, şerh edile edile çevreye yayılan toplumsal bir eylemdir aynı zamanda, ironi sanatsaldır, sanatsallık ise hakikati daha somutlamak adınadır, toplum içindir. İronist, anlaşılamayan adamdır, bir topluluk oluşturması şöyle dursun, çoğunlukla anlaşılmak için çağlar sonrasını bekler, toplum içerisinde yanında yer alabilecek cesarette birilerini bulmakta zorlanır. İroni, adaletsizliğin hüküm sürdüğü bir ortamda mazlumun adaletidir. En iyi idrak ettiği şeyi, anlama'mış gibi yapma ustasıdır ironist, gündelik kıyafetle iş görür, maske ve kostüme ihtiyaç duymaz, maskeleri düşürmektir en büyük derdi. İronide, gülümsemek bir yara gibi belirir: "Batman-Kara Şövalye" filmindeki Joker'in yüzünü ve bu yaranın sebebini-sebeplerini hatırlayalım, Joker'in cevabı sürekli değişir, yalan değildir, hareket halindedir cevaplar bile. Gülümseme maskesi Joker-ironinin yüzüne bıçakla işlenmiştir. İronist, yalanla gizli gerçeğin altını çizer. Yalana karşı yalanı kullanır, bu yüzden yalanlar birbirine karışabilir, ortaya büyük bir gerçek çıkabilir. İronist, kötü görünen iyidir –iyinin karesi-; hayatı ironi yapmakla geçen münafık, iyi görünen kötüdür –kötünün karesi-. İronist, halkın Robin Hud'udur (Hood) –bundan tam emin değilim-. İroni bu tanımlamaların hiçbiridir filan; çünkü özgür iradenin imgesine dönüşen ironiye sınırlar çizmek

ironik duruma düşmek olur.

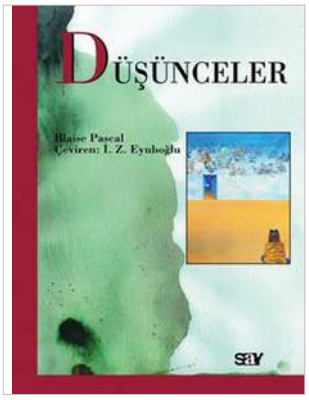
İroniyi tanımlamak yetmezmiş gibi sınıflandırma girişimlerinde bile bulunanlar olmuştur: "Muecke, ironiyi, gerçek anlamın gizlenme seviyesi açısından üç 'sınıf'a (grade) ve ironi ile ironiyi yapan arasındaki ilişki açısından da dört 'durum'a (mode) ayırarak inceler. Üç ironi sınıfı: 1. Açık ironi; 2. Kapalı ironi; 3. Özel ironi. Dört durum ise 1. Şahsi olmayan ironi; 2. Kendisini azımsama ironisi; 3. Saflık ironisi; 4. Dramatik ironi olarak sayılabilir... İronin genel olarak kabul gören üç kullanım amacı vardır... retorik, satirik, höristik." (2016, 282). İroniye böylesi kötülükler yapmaya gerek yok bence. İroni, dile gelse, çok zor bir ihtimal bu, onu kişileştirsek de konuşmaz, çünkü konuşmanın sahiciliğine inanmaz, ancak ironik bir tavırla derdini anlatır: "Talleyrand'ın, insana konuşma yeteneğinin duygularını dile getirmesi için değil, saklaması için verildiğini anlatan sözü de dünyaya karşı büyük bir ironiyi ifade eder." (2020, 279). Evet, ironi dile gelse hafiften gülümser ve iyi niyet karşısında incitmeden muhatabını, "bir sonsuzluk ya da hiçliği betimlemekle oyalanmayın, oyuna dâhil olun," derdi bence. İroniyi ele alan düşünürler "oyun" üzerine de odaklanmış. Çocuk oyunlarıyla gülmeyi çözümlemeye çalışır Bergson mesela, Furoyd (Freud) de "espri, gelişmiş oyundur," (1998, 210) şeklinde hoş bir aforizma üretir. Haklı bence Furoyd (Freud), çünkü ironist hayatı üzerine kumar oynar; ama unutulmamalıdır ki espri, duyguyla yoğrulmadan ironi katına yükselemez. İroni, tek bir düşüncenin etrafında salınan birçok

duygudan oluşur, arada kalmak düşünceden değil farklı duygular arası gidiş gelişler yaşamaktan kaynaklanır. Biz de lunaparka girelim ve bir benzetmede bulunalım: Düşünce; atlıkarıncanın, dönme dolabın ya da tahterevallinin denge noktasında yer alır.

Gerçekten "gülme"yi mikroskop altına almışçasına irdeliyor Bergson, filozofluk bunu gerektirir: "Tümüyle insana özgü olanın dışında komik yoktur. Bir görünüm güzel, zarif, yüce, anlamsız ya da çirkin olabilir; ama hiçbir zaman gülünç olamaz. Herhangi bir hayvana onda bir insan davranışı ya da insana özgü bir yüz anlatımı bulduğumuz için güleriz. Herhangi bir şapkaya gülüyorsak burada bizi güldüren keçe ya da hasır parçası değil, insan-oğlunun bu şapkaya verdiği biçim, ona kalıbını veren insan kaprisidir." (2011, 12), Maymuna güleriz, doğrudur, insana benzerliği nedeniyle güleriz, fakat bir köpek tarafından kovalanan kedinin korkma reflekslerine de gülenleri çoğu kez görmüşüzdür. Empatiyi sadece insanlarla kurmayız çünkü. Bergson şunu da ekler sözlerine: "Sokakta koşan bir adam ayağı takılıp düşse, geçenler güler. Canı ansızın yere oturmak istedi diye düşünülebilseydi, sanırım kimse gülmezdi. İstemeden yere oturduğu için gülünmektedir. Öyleyse bizi güldüren, adamın ansızın durum değiştirmesi değil; bu değişiklikteki istem dışı olan şeydir, beceriksizliktir." (2011, 15). Dikkatsiz hayvanlara da güleriz, cama çarpan kuş, "Tom ve Jerry" bizi az mı güldürmüştür. Yüzlerce yıllık teşhis-intak sanatı hayvan-

larla empati kurmamızı kolaylaştırıyor olabilir; fakat bu Bergson'u haklı çıkarmaz. Ayrıca bir kişiye gülmek ile üzülmek arasında o kişinin çektiği acı oranı belirleyicidir. Ayağı takılıp düşen kişi yerinde kalkamayacak durumda olsa, bir yerlerini kırsa ya da ölse ortaya komik değil trajik bir durum çıkar. Demek ki, komik ile trajik olan arasında ince bir çizgi bulunmakta. İroni, düşüp de yaralanan kişiyi almaya gelen ambülansın hastane yolunda takla atmasıdır; çünkü yaralı kişi, ikinci kez düşmüştür.

Komedya kavramı komos (köy) ve aoide (şarkı) sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuş. Köy cümbüşü anlamına gelmekte. Bayramlarda halk; bol bol şarap içtikten sonra, acayip kılıklarla sokaklarda dolaşır, hatta flüt çalan bir adamın arkasından alay halinde açık-saçık türküler söyler, kaba ve müstehcen hareketlerle çılgınca oynayarak yol boyu ona buna sataşır, kentin ileri gelenlerini alaya alırlarmış. Komedinin arka planı (back-ground) sıkıntılı. Edebî olarak tutunmasının uzun sürmesinin nedenini anlamak zor değil; çünkü edebiyat, birçok şey gibi komedinin alay ettiği seçkinlerin elinde olmuştur. Önemli mi, sokağı, hiçbir güç odağı tamamen kontrol altında tutamaz, komedi ara sokaklarda, barlarda, genelevlerde ve kimi benzeri izbe yerlerde yaşamaya devam etmiştir. Artık ekranlarda başköşede. Komedi ironinin saygınlığını mı kullandı acaba, ironi maskesiyle mi el üstünde tutuluyor? Sorulmalı. Bu bilgiler ışığında, ironiye nasıl da farklı açıdan bakmayı deniyor Vladimir Yankileviç (Jankélévitc): "İroni komik midir, yoksa trajik midir? İroninin patavatsız, samimi ve bayağı gülünçlüğe karşı durduğunu, büyük ironi meraklılarının ise ekseriyetiyle komedi kaleme almadıklarını biliyoruz; ironinin ihaneti ile gülmenin açık yürekliliği arasında uzlaşma sağlamak mümkün değildir. İroni, kendisi gülmeye yanaşmaksızın güldürür, eğlenmeksizin, soğukkanlı bir şekilde alay eder; dalga geçer geçmesine ama ağırbaşlıdır. Hayat, gündelik ince ayrıntıları bakımından daha ziyade komedi, hatta vodvil olduğu halde, bütününe bakıldığında daha ziyade trajedidir." (2020, 133-157). Gerçekten ironi her yere sızabilir. Komedinin de trajedinin de içine sızmıştır, çünkü sanatı yaratan insanın kendisi ironiktir. Trajik yanını gizleyen –bu durum da ironiktir- *Don Kişot*, komedi kabul edilip küçümsenseydi, modern roman bugünkü şeklini alamazdı.

Ayrıca trajedideki tiksinmenin-uzaklık duygusunun benzeri gülmede de vardır. İzleyici, komedide kurban durumuna düşmekten kaçınırken trajedide kurbana sempati duyar filan. **de**

Dipnotlar

Alfred Edward Taylor; *Sokrates-İroni, infaz ve Etik*; Fol Yay., İstanbul 2020.

Cebeci, Oğuz; *Komik Edebi Türler*, İthaki Yay., İstanbul 2017.

Descartes; *Ruhun Tutkuları*, Say Yay., İstanbul 2014.

Ernst Kris, *Otto Kurz; Sanatçı İmgesinin Oluşumu*, İthaki Yayınları, İstanbul 2016.

Hegel; *Estetik –I-*, Payel Yay., İstanbul 2012.

Henri Bergson; *Gülme*, Ayrıntı Yay., İstanbul 2011.

Horatius; *Ars Poetika –Şiir Sanatı-*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2019.

Pascal; *Düşünceler*, Say Yayınları, İstanbul 2011.

Platon; *Devlet,* Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul 2004.

Soren Kierkegaard; *İroni Kavramı*, İmge Yay., İstanbul 2020.

Sigmund Freud; *Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri*, Payel Yay., İstanbul 1998.

Spinoza; *Ethica*, Alfa Yay., İstanbul 2014.

Vladimir Jankélévitch; *İroni*, Metis Yay., İstanbul 2020.

Abdurrahman Adıyan

ŞİİRİ ANLAMA TEMRİNLERİ

Yazı, demir gibidir; eğilir, bükülür, kaynak edilir, her türlü işçiliğe gelir. Şiir ise çelik gibidir; zorlanmaya gelmez, çatlar. Çeliği güçlü kılan sudur.

"Şiir, dilin anlam, ses ve ritim öğelerini belli düzen içinde kullanarak; bir olayı ya da bir duygusal ve düşünsel deneyimi yoğunlaşmış ve sıradanlıktan uzaklaşmış bir biçimde ifade etme sanatıdır. Şiirin tanımı için çeşitli sanat anlayışlarına göre farklı tanımlar yapılmış, hatta şiirin tanımlanamayacağı da öne sürülmüştür" denir.

Şairler, şiirin tanımını bilmekle/bilmemekle beraber, mutlaka bir şeyler de söylerler; tüm bu söylenenler, o tanımı 'tam'lamaz, tamamlayamaz hep eski kalır, eksik kalır, kalacaktır da çünkü şiir doğurgandır, ürer, büyür, gelişir. Bir tanımla kalsaydı, şiir biterdi. Ne kadar söylenirse söylensin, yeni söylemler geliştirilirse; geliştirilsin, şiirin tanımı bitmez. Bu, şiirdir! Yepyeni bir yürüyüştür.

Şiir, özsuyunu aşkınlıktan alır. Şair, bu aşkınlığı sürdürdüğü için şiir yazma yetisine sahiptir. Şiiri besleyen üç ana etken söz konusudur: birincisi ilham, ikincisi kültür, üçüncüsü aşkınlıktır. İlham, şiiri tetikler, eğer kültür ve sanattan yoksun ise şiir sadece duyguda kalır; bu da şiirin zayıf doğmasına sebep olur. Şiir yazmak için salt ilham yetmeyecektir. Derin düşünmek, yoğunlaşmak, kültürel birikime sahip olmak gerekir ki, tüm bunlar şiire dönüşebilsin. Sanat harcını, duygu, kültür ve aşkınlıkla karmış şair; şiir binasını sağlam temeller üzerinde yükseltmiş olacaktır.

Şair, edebî dünyasını ebedî değerler üzerine bina ederken, edep ve estetikten taviz vermemeli. Sesi naif, sözü gönül alıcı olmalı. Diğer bir yanıyla da hakikati korkusuzca savunmalı; estetikten, naziklikten ödün vermeden. Haktan yana olmalı. Metafizik ile felsefeyi, düşünce ile düşü ince eleyip sık dokumalı. Düşüncenin duyguya intikal etmesi, orada imgeye dönüşmesi için demini almasını beklemeli. Şair, düşünsel kalıtı, düşsel bir söylemle söyleyebilmesi için düşüncesini düşünde eritebilmiş olmalı ki; şiirsel söyleyebilsin.

Şiir birleştirici olmalı. Söz edepli, sevimli, sıcak ve merhametli olmalı ki herkesi kucaklasın. Kalp dili, kalp milleti olmak lazım... Şair, savsözden uzak durmalı, evrensel olmalı, inancını da korumalı. Sanatta fikir olmalı ama slogana asla kurban edilmemeli. Estetik; hakikatle örtüşmeli.

Şair, kadîm geleneği unutmadan yeniliğe yürümelidir. Divan edebiyatını, halk edebiyatını ve âşık geleneğini bilmeden çağdaş edebiyata varmak hayaldir. Kök salmış edebî bir geçmişimiz var; özümsemek, sindirmek gerekir ilkin, sonra bunun üzerinden yeni bir dil gerçekleştirebiliriz. Bunu yok saymak, yok olmak demektir. Gelenekten yola çıkanların adımları, doğru, sık ve güçlü olur.

Şair, yoksulun yâreni, acının sıcak soluğu, iyiliğin hamarat işçisi, kardeşliğin pınarı, edebiyatın yılmaz bekçisi olmalı. Kelimelere olan değerbilirliği, dostluğu, emeğiyle bu sanatsal yürüyüşte bir başına da olsa- var olduğunu bilmeli.

Şairin insanlığa en güzel armağanı, insan sevgisiyle ördüğü mısralardır. İnsan sevgisiyle attığı her ilmek, dokuduğu her şiir kumaşı, onun sanatkâr yanını gösterir. O 'bir'lem bakışıyla gözlerimizi kamaştırır. Vicdanının resmini yüreğinin yangınında görürüz.

Şiirde dil yorulmuşsa kelime dağlarını topa tutmalı, onları kelime höyüklerine dönüştürmeli önce; şiirde sözcükleri namluya sürülmüş bir mermi gibi atak ve çevik hâle getirmeli, sonrasında ise un ufak edecek değirmenlere vermeliyiz. Seste, anlamda, akışta bir bütünlük sağlamalı.

Şiir, kuyumcu titizliği, terzi özeniyle beraber estetik algı gerektirir. Değilse alelade dizelerle ancak, "bana edebiyat yapma!" uyarısına muhatap olunur ki! Bu da edebiyata, sanata hakaret olur.

Duymuşsunuzdur; "ben şiiri anlamıyorum, şairler bilmediğimiz kelimeleri kullanıyorlar," gibi serzenişte bulunanları. Bir kere şiir günlük konuşma diliyle yazılmaz. Hem anlamıyorsak, burada şair mi suçlanmalı yoksa neden anlayamadığımızın sebepleri mi araştırılmalı?

Şiir dimağ zevkidir. Şiiri anlamak için Burak hızında bir zekâya sahip olunması gerekir. Kağnı arabasıyla şiirin ülkesinde seyahat etmek hayli güçtür. İlkel araçlarla yolculuk; yorucu olur, yılgınlık ve bezginlik verir.

Şiirle kol kola girmek, bir sevgili gibi... Bakışmak, koklaşmak, fısıldaşmak, gülüşmek bazen de küsmek; çünkü şiir, nazlıdır, sevgilidir, kıskançtır. Şiir fazlalıklardan arınınca sadeleşir, zindeleşir. Eşya için de insan ilişkileri için de güzel bir ayrıntıdır bu, dikkate almak gerekir.

Kelimeleri yan yana getirmekle şiir/şair olunmuyor. Önce insan olmalı, en önemli makam, mertebe bu olmalı, sonra edepli bir kalem sahibi olmayı düstur edinmeliyiz. Benim ölçüm: Hakka ve hakikate karşı hakkaniyetle bakabilmek, bu yol üzere çaba ve ceht içerisinde olmaktır. Sanata, edebiyata, kültüre, insana dair düsturum budur. Kabirde şairlere de sualler var, yazarlara da, hem de daha çok; bir de yazdıklarımızın hesabı var! Yazdığım bir tek harfin bile hesabının verileceğine inanıyorum. Bu vesileyle yazdıklarımda; birinci derecede kendi yaşamışlığım; ikincisi insanların yaşadıkları; üçüncüsü hayat vardır. Şairin hayal dünyası gerçek yaşamın yansımasıdır, şuuraltıdır. Şiirle şuur akrandır.

Kelimeler de canlı yaratıklar gibidir; onlar da doğar, onlar da ölürler. Onların da çocukluğu, gençliği vardır. Kemale ererler, ihtiyarlığı yaşarlar, uzlete çekilirler ve nihayetinde sonsuzluk gibi dönemleri vardır. Kalıcı olan o kelimelerden insanlığa kalan "hoş bir sada"dır.

Anneler, şairleri anlar; şairler de anneleri. Anne doğum sancıları çekmiş aylarca; acıyla, kanla, ıstırapla çocuğu dünyaya getirmiş, nihayet doğum gerçekleşmiş; mutlu son... Nasıl mutluysa anne; işte, öyle bir hâldir şairin, şiirden çıkışı. Ben, şiir annesiyim, yavrularımı kıskanmayın. Şiirimin dinlenmeye ihtiyacı var, nazlı bir bebektir o...

Sıralayadurduğum kelimeler, cümleler, paragraflar; evet, her biri şiirin bir yanına ışık tutabilir; ancak, şiirin tümden tanımı olamaz. de

Musa Yaşaroğlu

HİKÂYE Mİ ÖYKÜ MÜ? İNSAN MI BUHRAN MI?

Dil ve Edebiyat nisan sayısında "şiirin anlam problemi" üzerine bir tartışma bahsi açmıştık. Gelen olumlu dönüşlere bakıldığında birçok kişinin benzer fikirde olduğunu fark ettik. Özellikle arayıp tebrik edenlerden bir kısmı bu fikirlerini sosyal medyadan paylaşarak *"Ben de bu şiirleri sadece ben mi anlamıyorum, deyip duruyordum"* diyerek rahat bir nefes aldıklarını yazarak paylaştılar. Edebiyat eksenli bir grubumuzda yazıya yönelik verilen ve kendimce çok değerli gördüğüm birkaç görüşü olduğu gibi aktarmak istiyorum:

"İnsanlık veya inanç kaybı. Düşünmeme yetisi. Hoş ahlakın cılızlaşması hatta komik hâle gelmesi. Tüm bunların eksikliği muhakkak şiire de yansıyacaktır. Etrafında dönüp durduğumuz boşluk, dışarıdaki şiir değil de içimizdeki şiirin kendini gizlemesi biraz da. Neye küstü, bunu bulmalıyız. Neyden mahrum bıraktık onu, buna yönelmeliyiz. Eski dönem şairleri, bu döneme tanık olsaydılar neler yazardılar kim bilir.. Ahir zaman şairleri, yazarları olmak dahi bir heyecan veriyor insana. Çünkü çok malzeme, çok acı, çok eksiklik var. Ama bununla orantılı olarak çareler de hazır olmalı. Şiirde de öyle.

Yazınız beni sanki uyuşmuş kolumdan tuttu, hissetmeyi hatırlattı. Konu mühim. Umarım daha detaylı bir şekilde etrafında döner, muvaffak oluruz" ***(Genç yazarlarımızdan Yasemin Acet)***.

"Çok güzel ifade etmişsiniz Hocam. Neden sorusunun cevabı naçizane:

Bir Azeri şarkısında der ki: "Gözden yaş çıkar mı yürek yanmasa..."

Şiir yazmak için dertli bir gönül gerek, derdini özümsemiş berrak bir zihin, kelimeleri dans ettirerek anlatmak için geniş bir literatür (sözlük gibi izan) gerek..." ***(Prof. Dr. Bahattin Türetken)***.

"Hocam kaleminize sağlık, önemli bir derdimize dem vurmuşsunuz. Naçizane görüşüm bize, gençliğimize biraz iç derinlik lazım. Yüzeysel düşünüş, bayağı yaşayış ister istemez edebiyatımıza da yansıdı. Mekanikleşen duygularla, basmakalıp fikirlerle şiir de nesir de rengini kaybediyor. Dolayısıyla her ne kadar yadırgasak düşünce ve hissiyatında aykırı gençliğe ihtiyacımız var. Aksi takdirde Cahit Zarifoğlu ve Ataol Behramoğlu gibi şairlerimizi geçmişte aramaya devam edeceğiz gibi gözüküyor. Vesselam" ***(Hüseyin Yiğit)***.

Edebiyat sahasında önemli yeri olan bir hocamızın, "Birilerinin bu konuda kral çıplak, demesi gerekiyordu" ifadesi aslında ciddi bir sorunu gündeme taşıdığımızı gösterdi. Aynı kişi yine bizim de epeydir eleştirdiğimiz diğer bir problem olan "hikâyeyi örseleyen öykücülük" üzerinde de durulması gerektiğini ifade edince bu kez de bu konuya değinme zamanıdır, diye düşündüm.

Yakın dönem edebiyatına can suyu katmış, yazılarıyla ve edebi alana katkılarıyla gönüllerde yer edinmiş ve şimdilerde "tecrübeli" sıfatıyla anılan yazarlarımızın da zaman zaman şikâyet ettiği bir hususu bu konunun en başında tartışmak gerekiyor. Zira bu husus sadece bir iki kelime değişikliğinden çok daha ileri derecede sorunlar barındırıyor. Peki, nedir bu husus? Elbette ki "hikâye mi yoksa öykü mü" sorusu...

Tam da bu tırnak içi ifadeyi şimdilerde en önemli kaynağımız olan ve mizahi dilde "Google amca" diye tabir edilen internette sorguladım. Karşıma çıkan şu ifadeleri işleyeceğimiz konuya yönelik ibretlik bir gösterge olması açısından olduğu gibi alıyorum:

"Öykü ve Hikâye Türk Dil Kurumuna göre eş anlamlı olarak gösterilse de kullanım yerleri bakımından bazı farklılıklar barındırmaktadır. Bazı çevrelerce klasik öykünün, olaya dayalı tanımından kaynaklandığı ifade edilir. ***Öykü, Hikâyenin Türkçesidir; Hikâye ise Öykünün Arapçasıdır."***

Kalınlaştırdığım son cümleye özellikle dikkatinizi çekmek istiyorum. Zannedersem bu tartışmanın temelini bu cümle oluşturuyor. Peki, gerçekten de böyle mi? Yani bir anlamda "hikâye" bize yabancı da "öykü" bize mi ait? Yüz yılları bulan bir geçmişe aidiyeti bulunan "hikaye"nin "Arapça" kalıbıyla dışlanarak yerine altmış veya yetmiş yıllık bir kelimeyi "Türkçe"dir mantığıyla sahiplenmek ne kadar doğrudur? Bizim bu mevzuda söyleyeceklerimiz olmalıdır diye düşünüyorum. Zira koca bir geçmişi, tuhaf bir "öztürkçecilik" mantığıyla çöpe atmanın ne denli büyük bir hata olduğunu daha önceden yaşamış bir milletin, şimdilerde aynı hataya eşlik etmesi izaha muhtaçtır.

Konuyla ilgili kısa bir araştırma neticesinde edebifikir.com'da **Adem Suvağcı** tarafından "öykü" ile alakalı olarak yazılan şu cümleleri buraya aynen taşımanın daha doğru olacağını düşündüm:

"İlk olarak dilimizde 1935 senesinde Dil Devrimi'ne rehberlik etmesi üzere basılan "Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu"nda görülür. "Rivayet, menâkıb, menkabe, menkıbe, hikâye, kıssa" anlamlarını taşır. Cep Kılavuzu'nda her ne kadar öykü, hikâye karşılığı olarak gösterilse de Dil Kurumu, bu kelimeyi uzun yıllar sözlüklerinde kullanmamış. Dil Kurumu tarafından 1945 senesinde yayınlanan sözlükte öykü kelimesi yer almaz. Sözlüğün 1955'te ikinci, 1959'da üçüncü, 1961'de dördüncü baskıları yapılır ama yine de öykü kelimesine yer verilmez. Ancak 1969'da yapılan 5. baskıda rastlanır ve karşısında sadece "hikâye" yazılır. 1983 senesinde sözlüğün 7. baskısı gerçekleşir ve öykü kelimesinin karşısında açıklamalar bulunur: "Tasarlamaya ya da gözleme dayanan bir olayı anlatarak okuyucuda ilgi ve

beğeni uyandıran ve çoğu kez ancak birkaç sayfa tutan yazın türü. (Buna kısa ya da küçük öykü de denir.)"[1]

TDK tarafından son yıllarda keşfedilen "öykü"nün şimdilerde "hikâye" yerine kullanılması aslında kısır bir hesaplaşma hedefinin alttan alta işlendiğinin de bir göstergesi gibi duruyor. **Âlim Kahraman**'ın "Modern Türk Hikâyesi" adlı eserinde ifade ettiği şu cümleler de yine aynı tespiti onaylamaktadır:

"Bugün Türkçede her iki kelime de kullanılmaktadır. Ancak hikâyenin kullanımı çok eski olduğundan dil içindeki kökleri daha derine inmiş ve dallanıp budaklanmıştır. Modern Türkçenin bir ürünü olarak 1930'lu yılların ortasında kullanıma sunulan öykü, yetmiş seksen senelik bir geçmişe sahiptir." [2]

Her ne kadar her iki kelimeyi "eş anlamlı" diyerek bir gören ve bunda bir mahzur görmeyenler çoğunlukta olsa da meselenin basit bir kelime farklılığı olmadığı aşikârdır. Son dönemin değerli birikim ve kalemlerinden biri olan **D. Mehmet Doğan** hocanın şu serzenişleri de söylemeye çalıştığımız hakikati destekler niteliktedir:

"Edebiyatımızda 1950'lere kadar öykü yoktu desek, yanlış bir şey söylemiş olmayız. Gelin de bu yokluğa isyan etmeyin! Ne hikmetse, 1950'lerde birden öykülerimiz ve öykücülerimiz oluvermeye başladı! Buna kim karar verdi?"

Mehmet Doğan hocanın sorduğu soruları bugün bizler de aynen soruyoruz. Lakin yeterli bir cevap alamadığımız da ortadadır. Bu yüzden her ne kadar bugün hepimiz her iki kelimeyi kullanıyor da olsak meseleyi ciddi bir tartışma noktasına taşımamız gerekiyor. Zira "öykünmecilik" üzerinden yürüyen "modern hikâyemiz" de tıpkı şiirimizde olduğu gibi ciddi bir kan kaybı yaşamaktadır. Hayatı tüm yönleriyle merkeze alan ve insan odaklı olan "geleneksel hikâyemiz"in yerini almaya başlayan "soyut betimlemeler" ile örülü içeriklere dönüşen öyküler, tatsız tuzsuz yemekleri andırıyorlar. Toplumsal sorunları ortaya koymak ve hakikati edebi iklimin içerisinde insana yansıtmak hedefinden hızla uzaklaşan modern öykücülük, kendi bunalımlı dünyasından başka bir şeyi anlatmayan kifayetsiz kelime yığınlarına dönüşmüş durumda.

Her gün daha bireyselleşen daha bencilleşen dünyamızın, aynı yakıcı görüntüsü ile edebiyatta da kök salmaya başlamış olması, herkesi kucaklayıcı hikâyelerin, duyguyu ve ruhu, hayatı ve hakikati dışlayıcı öykülere dönüşmesine sebep olmaktadır. Bu da bizim gibi ruhsal yönünün güçlü olmasını önceleyen ve edebiyatı da bunun için araç olarak gören bir medeniyetin varisleri açısından çözülmesi gereken sorun olarak görünmektedir.

Hülasası şudur ki günümüzde hem "hikâye" hem de "öykü" birbirinin aynısı iki kelime olarak kullanılıyor olsa da işin aslı öyle değildir. Elbette herkes kendi tercihi doğrultusunda istediğini kullanma hakkına sahiptir. Lakin özellikle Ömer Seyfettin'in paltosundan çıkmış hikâyecilerimizin o paltoyu çöpe atıp atmayacaklarına ve hayata dokunan, insana uzanan hikâyecilerden mi yoksa kendi modern buhranlarının sözcülüğünü yapan öykücülerden mi olacaklarına karar vermeleri gerekiyor. Kendilerine cevap hakkı doğmuştur. Bize düşen bundan sonrasında sadece o cevapları beklemektir. **de**

Dipnot

1- http://www.edebifikir.com/deneme/hikâye-mi-oyku-mu.html
2- Âlim Kahraman, Modern Türk Hikâyesi

Mustafa Köneçoğlu

İKİ KALP VE BİR DERGİ İKİNDİYAZILARI

Anadolu edebiyat dergiciliği denildiğinde akla gelen ilk örneklerden biri kuşkusuz *İkindiyazıları*'dır. İkindiyazıları edebiyat dünyasında bıraktığı izler/etkiler bakımından efsaneleşmiş bir duyarlığın adıdır. Böyle bir derginin sadece akademik araştırmaların konusu olarak unutulmaya terk edilmesi insafla bağdaşmayan bir tutum olurdu. Bu dergi bir de, edebiyatın başkenti sıfatıyla birçok etkinliğe ev sahipliği yapan Kahramanmaraş'la ilintiliyse durum daha da değişirdi. Dolayısıyla birilerinin durumdan vazife çıkarması gerekirdi. Bu vazifeyi üstlenmek şair yazar Duran Boz'a kısmet oldu. Yaptığı çalışmalarla Kahramanmaraş'ın edebî sicilini tutan Duran Boz, titiz bir çalışmanın ardından *İkindiyazıları*'nı tıpkıbasıma hazır hâle getirdi. Çalışmaya sahip çıkan Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi de bir kadirşinaslık örneği göstererek *İkindiyazıları*'nın tıpkıbasımını ve dağıtımını üstlendi. Mütevazı bir kasabadan yola çıkarak sesini Türkiye'nin tüm edebiyatseverlerine duyuran *İkindiyazıları*'nın tıpkıbasımı, kültür belediyeciliğinde önemli işler yapan Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesinin şimdiye kadar yaptığı en iyi çalışmalardan biridir denebilir. Dolayısıyla bu çalışma edebiyat kamuoyunda haklı bir heyecana yol açtı. Çeşitli toplumsal kesimlerden sanat edebiyat insanı, olumlu tepkilerini dile getirdiler. Böylelikle, 1985'le 1994 yılları arasında, sosyoekonomik bütün olumsuz şartlara rağmen Kahramanmaraş'ın ücrası sayılabilecek küçük bir kasabada, 131 sayı çıkmayı başaran bir dergiye ruh veren birkaç genç adamın edebiyat aşkı ve inancı, yeniden gündeme gelmiş oldu. Otuz beş yıl öncesinin destansı çıkışı, inancın kendi yazgısını belirlemede nelere kadir olabileceğini bir daha gözler önüne serdi.

İkindiyazıları, söyleyecek sözü olanların her türlü zorluğu göğüsleyecek bir inanca/ruha sahip olmaları gerektiğinin en güzel örneğidir. Bu bağlamda *İkindiyazıları*, Nuri Pakdil'in; *Kutsal inadı olanlar gerekli/ Bir kalbi daha olanlar gerekli* dizelerinin dışavurumudur. Çünkü böyle bir eylemi gerçekleştirmek, kalbin yanına bir kalp daha eklemekle, yani kutsal bir aşk ve inançla mümkündür. Bu aşk ve inanç bir rüya olarak önce Nedim Ali'nin (Mehmet Ali Zengin) kalbinde, sonra da kendi tabirini bularak H. İsmail Yasin'in (Kâmil Aydoğan) düşlerinde belirdi. (İkisine de rahmetler olsun.) İki genç adamın ideallerinin kesiştiği yerde dallarını tüm Türkiye'ye uzatan koca bir edebiyat ağacı boy verdi. Yazma eylemini çoktandır sürdüren onlarca usta şair ve yazarla, yazmaya yeni başlayan onlarca genç kuşak bu ağacın gölgesinde buluşarak ağacı koca bir ormana dönüştürmeyi bildiler. Küçücük bir kasabanın yüreği büyüyerek Türkiye'nin kalbi oldu. İlk eserlerini burada yayımlayan günümüz edebiyatının önemli isimlerine baktığımızda *İkindiyazıları*'nın nasıl verimli bir ocak/okul olmayı başardığını daha yakından görürüz. İşte *İkindiyazıları*'nın tıpkıbasımı bize, bu mütevazı soylu çıkışın nasıl kocaman bir mucizeye dönüştüğünü hatırlatması bakımından önemli. Zira günümüzün rahatına düşkün, kolay başarılar peşinde koşan insanı bu türden destansı inanç öykülerine çok fazla aşina değil. Bu açıdan *İkindiyazıları*'nın sıra dışı öyküsü bir sanat edebiyat formasyonu olarak ayrıca incelenmeli, okutulmalıdır.

İkindiyazıları'nı orijinal kılan hususlardan biri, farklı kesimlerden usta yazarları bir araya getirmesidir. Bu yazarlar arasında; Arif Ay, Hüseyin Hatemi, Fehmi Koru, Rasim Özdenören, Bahaettin Karakoç, Erdem Bayazıt, Latife Tekin, Hilmi Yavuz, Ulvi Alacakaptan, Aydın Köymen, Mustafa Ruhi Şirin, Ali Kemal Nacaroğlu, Kâmil Aydoğan, İhsan Deniz, Hüseyin Atlansoy, Ömer Erinç, Nurullah Genç, Necip Evlice, Âtıf Bedir, Rahmi Kaya, Cihan Aktaş, Mehmet Ragıp Karcı, İbrahim Sarı, Ali Göçer, Osman Çakmakçı, Ömer Aksay gibi isimlere rastlamak mümkün.

Diğer yandan, ilk denilebilecek ürünlerini *İkindiyazıları*'nda yayımlayanlar da bir hayli fazla. Bunlar arasında özellikle; Nedim Ali, Mustafa Aydoğan, Yunus Develi, Fikri Özçelikçi, Şaban Abak, Cevdet Karal, Şeyhmus Dağtekin, Kemal Sayar, Mehmet Gemci, Mevlâna İdris, Kâmil Doruk, Recep Karip, Şahin Taş, İbrahim Kiras, Fatma Şengil Süzer, İrfan Çiftçi, Hüseyin Akın, Müştehir Karakaya, Nazir Akalın, Mehmet Efe, Seyfettin Ünlü, Murat Yalçın, Osman Çakmakçı, Hakan Albayrak, Ahmethan Yılmaz, İlhami Atmaca, Osman Özbahçe, Gökhan Özcan, Adem Turan, Kamil Yeşil gibi günümüz edebiyatında söz sahibi şair ve yazarlar ön plana çıkmaktadır.

İkindiyazıları'nın bir diğer önemli yanı ise, Türkiye ve dünyadaki sanat edebiyat gündemini yakından takip etmesi, tartışması ve okuyucusuyla paylaşmasıdır. Ayrıca dergide çeviri eserler de önemli bir yer tutar. Eserleri Türkçeye çevrilen isimler göz önüne alındığında *İkindiyazıları*'nın ne denli önemli bir iş kotardığı fark edilmiş olur. Yazı, şiir, öykü ve denemeleri Türkçeye çevrilen sanatçılar arasında; Ket Sitivıns (Cat Stevens),

İKİNDİYAZILARI

İkindiyazıları, söyleyecek sözü olanların her türlü zorluğu göğüsleyecek bir inanca/ruha sahip olmaları gerektiğinin en güzel örneğidir. Bu bağlamda İkindiyazıları, Nuri Pakdil'in; "Kutsal inadı olanlar gerekli/Bir kalbi daha olanlar gerekli" dizelerinin dışavurumudur. Çünkü böyle bir eylemi gerçekleştirmek, kalbin yanına bir kalp daha eklemekle, yani kutsal bir aşk ve inançla mümkündür.

Abdullah El-Şahham, Oskar Vayld (Oscar Wilde), Röne Çar (Réne Char), Mahmut Derviş, Pol Eluor (Paul Eluard), Vilyım Karlos Vilyıms (William Carlos Williams), E. E. Kamings (Cummings), Fiyador Dostoyevski (Fyador Dostoyevski), Gilyum Apoliner (Guillaume Apollinaire), Nadine Gordimer, Ebülfez Elçibey, Muhammed Hüseyin Şehriyar, Reyman Kueno (Raymond Queneau), Piyer Reverdi (Pierre Reverdy) gibi farklı ülke ve kültürlerden isimler vardır. Adı geçen çevirileri yapanlar ise; Lütfullah Bender, Cihan Baykara, Şaziye Berrin, Şeyhmus Dağtekin, İbrahim Kiras, Ahmet Ekeş, Vildan Sayar, Kemal Kahraman vb. çevirmenlerdir.

Bir dönemin sanat edebiyat fideliği olmayı başarmış bir dergiyi yeniden gün yüzüne çıkarmak her türlü takdirin üzerindedir. Zira bu çalışmayla Anadolu'daki yerli edebî damarın hiçbir komplekse kapılmadan, kendi sanatsal verimlerini öz güven içinde nasıl ürettiğini daha yakından görüyoruz. Ana akım edebiyat dergilerinden aşağı kalmayan bir sanat edebiyat öngörüsünün yıllar önceki sahih duruşu; bugün, bu alanda yapılacak birtakım işler olduğunu düşünen gençler açısından bir kılavuz olsa gerek. İsteğin kendi imkânını nasıl var kıldığını anlamamıza yarayan bir kılavuzluk bu.

İkindiyazıları'nın hazırlanmasındaki özverisinin yanı sıra, birçok önemli çalışmasına tanık olduğum şair yazar Duran Boz'un edebî gayretini anmadan geçmek haksızlık olur. Bir edebiyat emekçisi olarak Duran Boz, *İkindiyazıları*'nın tıpkıbasımından geriye doğru birçok nitelikli çalışmaya imza attı. Edebiyat günleri ve sempozyumlar gibi bir dizi sanatsal etkinliğin düzenlenmesine öncülük etti örneğin. Bu etkinliklerin kitaplaşmasını sağladı. Kahramanmaraş'ın sanat edebiyatıyla birlikte folklorik değerinin tanıtılmasına yönelik çalışmalar yaptı. Birbirinden değerli kitapların editörlüğünü üstlendi. *Okuma Hikâyeleri, Yazma Hikâyeleri, Yazarların Şehri Maraş, Şiirli Şehir Kahramanmaraş, Kitaba Çağrı* ilk aklıma gelenler eserleri. Keza şiir kitapları ve denemeleri... Bütün bunlarla birlikte 2010 yılından bu yana aralıksız devam ettirdiği Kıraathane Söyleşileri zannederim Türkiye'de bir ilk olma özelliği taşıyor; hem içerik hem de süreklilik açısından. Kıraathane Söyleşileri'nin korona döneminde de devam ettiğini söylemeliyim.

Bütün bu etkinlikler edebiyatın başkenti olarak temayüz eden Kahramanmaraş'ta sanatsal duyarlığın diri kalmasına ciddi anlamda katkı sağlıyor.de

Murat Ertaş

Kudüs Destanı

suskunluk ancak uykuda sığdır
tüm sözleri bastırır kısık gözlerin çığlığı
bir rüya deler karanlığı
tut elinden öksüz kelimelerin
şair çağır atlarını, kibirli demokratlarını
yık diline dizdiğin dinozor barikatlarını
mazlum coğrafyaların toplayıp ahlarını
al bıçkın rediflerini, en önde gel!
korkma! ayakların çıplak kalsın, kanasın
fırlat göğsünden zulmün kuyusu taş dolsun
savur! toz etsin zırhlı gövdesini düşmanın
kuşan! iman kılıcını, aşk olsun!

Kenan ilinde taş kanatlıdır uçurtmalar
ipi son Resul'ün şahdamarından
kuşlar yol verir arından, bulutlar rüzgârından
küçük tabutlar taşır güneşe huzmeleri
patlamış sokaklarda çocuklar "yaşamak" oynar
yaşam filizleri izzetin, hürriyetin; ölüm korkusu işgalin
gündüz zeytin dağından, gece ay sandalından
taş damıtır Hanzala
Lut gölünden derindir nasırlı avuçları
yeminleriyle çıldırtıp kapital tanrıları
şerefedir her yıkık apartman, sokak, bahçe
Gazze'de vakit tülle süslenen arefedir
çağlardan kutlu çocukları avuçlarından tanırım
-karanlıkta kalmış dağlar kadar-
dünyaya yüz çevirmiş çocuklardan utanırım

yalnız, uzaktan kurduğumuz cümleler çoğul
acı bir sevdayla tutkun tutkun bakıp uzaktan
Bağdat, Acem, Kahire, İstanbul
tankların homurtusuna gülen kızlar ne güzel
Âsiye'nin şarkısı, saraylar menevşesi
kevser sularına düşen kınalı gazel
gözlerinde simsiyah intikam sürmesi
kirpikleri zulmün ciğerini deşer kıymık kıymık
anneler dikenli telden beş vakte kundak işler
fosfor yalazlarından kasnağa hilâl düşer
kahraman doğururlar, güneşten daha makbul
İmrân'ın karısının duası, göklerle nikâhlı
cennette şen, dünyada melul...

ben bu hüznü Taif'ten bilirim
bırakmaz canda mecâl
gün siyah perde; gece, ışıktan derin kuyu
toprağa düşen kir karıncaları ezer
dipsiz karanlıklarda kamçılanırken deccâl
on beşinde bir yiğit titretir Yehova'yı
hangi aziz kıskanmaz, hangi su? Cüneydi'nin terini
babalar omuzlarda akan ırmakta yüzer
Ömer'in kılıcının altında Kılıçarslan
akar Baybars ve Atsız, muzaffer Selahaddin
uğurlayanlar en az gidenler kadar metin
Filistin'de fişek gibi doğar gün, füze gibi yükselir
düşer siyon yıldızı; kurur, çatlar dudağı
adına Kassam denir
kipalar yüzünü tırmalar Yehuda'nın
el Aksa'da kırmızı açar güller
Peygamber kokar kanlarıyla şühedanın

ne mübârek beldesin ey Kudüs!
nebiler bende oldu sana
göğü gezdirdin en şerefli insana
sen susuz kalırsan deniz ölür
Süleyman sultanlara pir gelir
her cisimden tekbir gelir
Hayber hatırına kes liyne ağaçlarını
kanlı yaşlar döksün
ağlasın günahlarına Hirodes'in duvarı
cehennem ateşi garkad ile tutuşsun
yıkılsın demir kubbesi İsrail'in
kurusun...

Üzeyir İlbak

KİMLİĞİ ve SEMBOLLERİYLE İNSANLIĞIN HAFIZASI:

Semavi Dinlerin Ortak Başşehri: Kudüs

Yeryüzündeki şehirler insanlığa sunduklarıyla veya yaşattıklarıyla anlamlandırılır. Mekke İslam vahyinin, Medine Hicret'in şehridir. Kahire Firavunî geleneğin merkezidir. İskenderiye, kitabın ve kütüphanenin sığınağı, İstanbul fethin ve Fatih Sultan Mehmed'in şehridir; Ayasofya, Sultanahmet ve Süleymaniye'nin gölgesi düşer şehrin üstüne ve bu şehri Galata'dan seyre doyum olmaz. Konya, Kayseri, Malatya, Erzurum ve Sivas Selçukludur. Mardin çok dinli ve çok kültürlü bir hayatı anlatır.

Roma, pagan tarihinin görkemli sarayı ve Hıristiyanlığı koynuna aldıktan sonra Mesih'i de Romalılaştıran şehirdir. Paris moda, eğlence, aşk ve debdebenin, Berlin işgallerin ve insan tutuşturan krematoryumların şehridir. Londra emperyalist köleciliğin ve kolonyalizmin sistematiğini kuran şehirdir. İspanya şehirleri Müslümanların egemenliğinde insanlığa inşa, ihya, medeniyet, bilim ve birlikte yaşamanın imkânlarını sunarken; Kastilya-Léon Kraliçesi İzabella ile (İsabelle de Castille) Aragon Kralı II. Fernando'nun (Ferdinand d'Aragon) evlenmesiyle İspanya din, dil, kültür ve etnik aidiyet gözetilmeksizin insanlığın kılıçtan geçirildiği ve şehir meydanlarında kitapların yakıldığı yerdir.

Kudüs semavî dinlerin başşehridir. İlk peygamber Âdem'den (a.s.), son peygamber Hz. Muhammed'e (s.a) kadar bilinen tüm peygamberlerin bir şekilde ilişki ve aidiyet kurduğu şehirdir. Büyük medeniyetlerin geçiş ve inşa alanı olan Akdeniz Hilali'nin merkezidir Kudüs. Peygamberler, melikler, sultanlar, komutanlar, âlimler ve farklı dinî önderlerin

isimlerinin taşına kazındığı şehirdir Kudüs. "Kutsal" kelimesinin kavram anlamıyla geniş ve etkili bir biçimde yakıştığı dünyadaki tek şehirdir. Kudüs tek bir dinin, bir topluluğun, bir etnik tarife tâbi insanların şehri değildir. Kudüs'ü Roma-Bizans, Pers-Sasânî, Babil, Yahudilik-Siyon, Hıristiyanlık ve İslam hatta pagan kültürüne dayalı dünya medeniyet mirası ve semavi dinlerin tarihi, dinleri vazeden nebilerle bilmek ve anlamak gerek.

Kudüs insanlık mahşerinin perdesinin örtüldüğü yerdir. Orada, o beldede mahşerin perdesini yırtmak, insanlığın kıyametine hazır olmaktır. Sezai Karakoç'un Alınyazısı Saati'nde söylediği üzere Kudüs'ü yeniden ve kimliğine saygı duyarak okumak gerek:

"Ve Kudüs şehri.
Gökte yapılıp yere indirilen şehir.
Tanrı şehri ve bütün insanlığın şehri.
Yeşile dönmüş türbelerin demiri
Zamanın rüzgâr gibi esen zehriyle
Ve yatırlar patır patır kaçıyor geceleri
Boşaltıyorlar işgal edilmiş bir şehri boşaltır gibi
Kaçıyorlar Lût şehrinden kaçıyor gibi
Tuz heykele dönüşmemek için Tanrı gazabıyla
Susmuş minarelerin azabıyla
Yıkılmış cami kubbelerinin ıstırabıyla
Ve şehit kemiklerinin bakışı bir başka bakış
Artık burada taş bile durmak istemez
Ve ayı görmek istemez zeytin ağaçları
Eğilerek selâmlamazlar hilâli hurmalar
Artık ne Zekeriya ve ne İsa var"

İnsanlar ve insanlık, peygamberler ve nebiler şehri bilir Kudüs'ü. Kudüs, Musa'dır. Kavmine vahdet ve tevhit üzere kalmalarını öğütleyerek Tur Dağı'na çıkan Musa'nın döndüğünde "altından böğüren bir buzağıyı tanrı edinenler"le karşılaştığı yerdir Kudüs. Kudüs Zekeriya'dır ve Yahya'dır. Hıristiyanların vaftizci Yahya'sıdır Kudüs. Müslümanlar onu İsa Peygamber'e abdesti öğreten nebi olarak bilir. Ve Kudüs İsa Peygamber'dir; azgın Yahudilerin onu vahşice çarmıha gerdiği yerdir bu şehir.

Ve Kudüs, Müslümanların ilk kıblesidir. Amr İbn Âs'ın kuşattığı Halife Ömer'in devesiyle gelip yerleşik halka (Yahudi ve Hıristiyanlara) verdiği emanla adalet, birlikte yaşama ve her birinin din-dil-etnik aidiyet hakları gözetilerek insanların yaşadığı şehirdir. Kudüs Selahattin Eyyubi'dir. Ve Osmanlı'dır Kudüs!

Kudüs, etrafında peygamberler tarihinin yazıldığı coğrafyanın merkezi ve semavi üç dinin inançlılarının kutsal bildiği şehirdir. Kudüs Yahudi, Hıristiyan ve Müslümanların inançlarıyla ilişkilendirdikleri ve kutsallık atfettikleri sembollerin ve mekânların yaşatıldığı şehirdir. Yahudilerce varlığı efsaneleştirilen Süleyman Mabedi, Tapınak Dağı ve Ağlama Duvarı kutsallık atfedilen yerlerdir. Hıristiyanlar için İsa Mesih'in doğduğu, yaşadığı ve çarmıha gerildiği yerdir. Kutsal Kabir/Yeniden Diriliş Kilisesi'nin bulunduğu ve Hz. Âdem cennetten çıkarıldığında dünyaya adım attığı Arzın Kapısı'dır Kudüs. Kubbetu's-Sahra ve Mescid-i Aksa'nın boy verdiği Kudüs, Müslümanların ilk kıblesidir.

İbrahimî dinlerin huzur ve barış içinde birlikte yaşama şartlarını belirleyen Ömer'in Kudüs emanının gereği Müslüman idareciler tarafından titizlikle yerine getirildi. Çünkü emannamenin Hristiyanlara inanç ve ibadet özgürlüğü tanımada Hz. Muhammed'in Medine uygulamalarını esas aldığını ve verilen hakların daha sonra Kudüs'ü yönetecek Müslüman devlet adamları tarafından devam ettirilmesinin tavsiye edildiği görülür. Nitekim Hz. Ömer'den sonra Kudüs'ü idare eden Selahaddin Eyyubi, Mısır sultanları Tahir es-Seyfî ve Eşref es-Seyfî, Osmanlı sultanları Fatih Sultan Mehmed, Kanuni Sultan Süleyman, IV. Murad, IV. Mehmed, II. Süleyman, III. Osman, III. Mustafa ve II. Mahmud'un emannameye sadık kaldıkları görülür.

Hatta Hıristiyan mezhep mensuplarının sahiplenme konusunda anlaşamadıkları Kutsal Kabir Kilisesi'nin anahtarı da Müslüman bir ailenin emanetindeydi. Hıristiyanlık menkıbelerinde Hz. Âdem'in buraya defnedildiği, tufan bittiğinde Nuh Peygamber'in suların çekilip çekilmediğini anlamak için uçurduğu güvercinin ağzında getirdiği zeytin dalının Kudüs'teki Zeytin Dağı'ndan alındığına inanılır. Dinî anlatılar ve menkıbelere göre Kudüs, Davud Peygamber'in fethettiği, Süleyman Peygamber'in biçimlendirdiği, Hz. İsa'nın çarmıha gerilerek göğe çekildiği, Hz. Muhammed'in Miraç'a yükseldiğine inanılan yerdir.

Kudüs ismi ilk kez Firavunlar Dönemi Mısır'ının Orta Krallık yazıtlarında Rusalim kaydı ile geçer. Yahudiler şehre Yeruşelayim, Hristiyanlar Jarusselam, Müslümanlar Darü's-Selam derler. Dostluk ve barış şehridir Kudüs. Bu şehir iki kez tamamen yok edilmiş, yirmiden fazla işgale maruz kalmış ve tarih boyunca elli saldırıya uğramışken, son bir asırda kendisini kutsal bilenlerce maruz kaldığı saldırı sayısının çetelesi tutulamayacak seviyededir.

Kudüs'ün tarihini Beytü'l-Makdis (Mukaddes Ev) ve Mescid-i Aksa'nın tanıklığında Hz. İbrahim'den başlayarak okumak gerek. Sare'den olma İshak (as) ve köle/cariye Hacer'den olma İsmail'in menkıbevi yolculuklarını, siyasî arka planını doğru anlamak gerek. Kaynağı tek olan inanç mensuplarının neden bu kadar büyük bir nefret ve çatışma yüklendiklerini anlamadan bugünü okumak imkânsızdır.

Emperyalist İştah

Asya, (Çin, Uzakdoğu, Hindistan, Yakındoğu ve Ortadoğu) XIII. asırdan itibaren Batı adamının ilgi alanındaydı. Seyyah Marko Polo'nun yaptığı uzun seyahat sonrası bu ilgi daha da arttı. *Seyahatname*'sinde Müslüman dünyaya ve Anadolu'ya dair bilgiler de yer alır. Venedik'e döndükten sonra ilk misyonerleri Asya'ya götüren de Marko Polo olmuştur. Amerika'yı istila eden Avrupa, Asya ve Afrika ile daha yakından ilgilenmeye başladı. Doğu'nun inançları, yaşama biçimleri ile ilgili yapılan çalışmalar XIX. yüzyılda Oryantalizm olarak tanımlanan bir bilim disiplininin kurulmasına sebep oldu.

Hıristiyanlık tarih boyunca Yahudiliği ve Yahudileri "Kutsal Kudüs'ün işgalcileri ve İsa Mesih'i çarmıha gererek öldüren" düşmanlar olarak gördü.

Filistin bir direniş abidesidir; çünkü Kudüs'e yaslanmıştır. Siyonist bombalarının yerle bir ettiği çok katlı binaların hemen yanı başındaki sokaklarda çocuklar oyun oynuyor. Dünya insanlarının bunu anlamak için düşünmeleri gerek.

Filistin'de, Gazze'de, Kudüs'te bir savaş yok. Uçağı, fosfor bombaları olmayan mazlum halka tek taraflı bir katliam uygulanıyor. Bebek, çocuk, kadın, yaşlı ve sivil ayrımı gözetilmeden insanlar ve insanlık Yahudiler eliyle katlediliyor. Yahudiler, tarih boyunca uğradıkları zulmün intikamını taraf olmayan, onlara hep kol kanat geren Müslümanlardan alıyor. Gazze'yi, Kudüs'ü Auschwitz-Birkenau'laştıran Yahudiler nasıl bir zulüm ve soykırım uyguladıklarının farkına ne zaman varacaklar?

Kudüs Asurluların, Babillilerin, Perslerin, Romalıların, Müslüman Arapların, Haçlıların, Eyyubilerin ve Osmanlıların egemenliğinde dünya tarihine tanıklık etmiştir. Son olarak da İngiliz manda yönetimi kurulmuştu Kudüs'te. Süleyman Mabedi'ni yerle bir eden Titus'un çocukları, yurt-

suz Yahudileri devlet sahibi kılarak insanlığın huzurunu bozmaya and içtiler.

Kudüs, 14 Mart 1948 günü İngilizlerin Filistin'den ayrıldığına tanıklık ederken Yahudi İsrail devletinin kuruluşuna ve bölgedeki tüm diğer inanç ve etnik gruplarla başlayan savaşa da tanıklık etti. İngilizler emperyal idealleri ve doymak bilmez sömürü düzenlerini sürdürmek için bütün dinlerin kutsal kabul ettiği Kudüs'ü alevlere boğacak ve alevler bir daha sönmeyecekti.

M.S. 70 yılında Titus'un Yahudileri Kudüs'ten çıkarmasıyla başlayan büyük Yahudi sürgününün sona ermesi ve huzur bulmaları Kudüs ve Filistin'in Amr b. As komutasındaki İslam ordusu tarafından kuşatılmasından sonra şehrin Ömer'e (r.a) teslim edilmesiyle mümkün olmuştur. Yahudiler insanlık tarihinde insanca yaşama onurunu İspanya'da kurulan Endülüs Emevileri'ne borçludur; burada Hıristiyan ve Müslümanlarla barış içinde yaşadılar ve hiçbir ayırıma maruz kalmadılar. Endülüs'ün yıkılışı döneminde de Avrupa ülkeleri Yahudilere kapılarını kapatırken Osmanlı Devleti büyük bir âlîcenaplıkla kapılarını açmış, Yahudileri mazlum kabul ederek Kuzey Afrika'ya, Macaristan ve Selanik'e taşıyarak topraklarında misafir etmişti. Osmanlı topraklarındaki Yahudiler diğer ülkelerde yer bulan dindaşlarına oranla daha mesut ve varsıl bir hayat yaşıyordu. Avrupa'nın bilimine, ekonomisine ve refahına katkı sağlayan Yahudiler, Hitler'in gaz odalarını tutuşturduğu yıllarda da Türkiye'nin araladığı huzur kapısından geçerek ülkemize geldiler. Tarihin tanıklığı müthiştir: Roma medeniyetinin Titus eliyle sürgün ettiği Yahudiler, Titus'un çocukları tarafından Avrupa'nın ortasında diri diri yakılırken kurtulduklarında kendilerine kol kanat geren inanç sahiplerinin çocuklarına zulmetmek üzere çıktıkları topraklara döndürüldüler. Hâlâ yanmış insan eti kokan tarihin en büyük Yahudi kıyımının gerçekleştiği Auschwitz'in bulunduğu Avrupa, Filistin'de zulme uğrayanlara zulmetsinler diye sınırsız silah sağlıyor. Avrupa'dan göçen çocuklarının verdiği siyasî ve askerî desteğin sınırları insanlığın meçhul tarihi kadar gizemlidir. Zulmedenler, mazlumlarını zalimlere dönüştürerek onların akıttığı kanla arınma ayinleri yapıyor. Mazlum olarak yaşadıkları tüm zamanların intikamını, kendilerine zulmedenlerden değil, kendilerine sığınak olanlardan alan Yahudi'den daha zalim kimdir?

"Ve Kudüs şehri/Gökte yapılıp yere indirilen şehir/Tanrı şehri ve bütün insanlığın şehri" diye anlatır Sezai Karakoç "Alınyazısı Saati"nde. İnsanlığın ortak şehridir Kudüs. Dinler ve dindarlar için kutsaldır. İnsanlığın ve sapkınlığın da şehridir. Kudüs, aidiyetini kutsallara yaslanarak yaşarken dünyevî varoluşun da en önemli merkezlerinden biridir. Tarih boyunca kutsala sığınılarak tüm kutsalların yerle bir edildiği bir şehirdir de! Tarihin her deminde büyük savaşlara ve tartışmalara sahne olan Kudüs işlenen suçların, işgallerin, ikiyüzlülüklerin, kutsanmış tahriflerin ve tahribatların da şehridir.

"Ve Kudüs şehri.
Artık yer şehri, toprak şehri.
Bakır yaprakların, çelik gövdelerin, acımasız yüreklerin
Demir köklerin, tunçtan ve uranyumdan dalların.
Kurşundan çiçeklerin şehri.
Gülle kusuyor ana rahmi
Bomba parçalıyor beynini bebeğin
Tanklar saldırıyor evlere bir anda ev yok tank var
Uçak var gök yok utanç var
Ve kime karşı bütün bunlar
Masum Müslümanlara karşı
Binlerce yıl oturdukları yurtta kalmak isteyenlere karşı"

(Sezai Karakoç, Alınyazısı Saati)

Yarası yüreğinde kanayanların diyarıdır Filistin. Vurulan çocuklar bedenleriyle değil kalpleriyle düşer toprağa. Ve her düşen çocuk binlerle çiçek olup açar, "bakır yapraklara, tunçtan ve uranyumdan dallara, kurşun çiçeklere" inat. Kudüs'ün kimliksizleştirilmesine sessiz kalmak insanlığı öldürür. **de**

Elif Sönmezışık

MAHREMDEN HAREME: SON YÜZYILIN İNSANLIK TURNUSOLÜ KUDÜS

Etler koktu, sütler bozuldu.
Homo faber bahçıvanın köpeğinden farksız.
Yiyemedi ve yedirmedi.
Cemil Meriç[1]

Kaderine yazılı kutsiyeti işgalcilerce marka malzemesine dönüştürülen, yollarını eşkıyaların kestiği, haraçsız geçit verilmeyen, uzun soluklu huzuru prangalı ablukalarla zapt edilmiş son yüzyılın insanlık turnusolüdür Kudüs. Yeryüzünün kanlı canlı ama yaralı birkaç beldesinden biri. Bu dinmeyen hayat akışı sayesinde, arkaik belleğine indikçe dipten yüzeye uzanan ve hiç bitmeyen yolculuklardan kalma manzaralarını soğukkanlılıkla seriyor insanlığın önüne. Hiç durulmayan suları, yıkık iç surlarıyla medet ummanın yorgunluğunu belli etmeyen ikdamla yükseliyor her çatışmadan. Mağruriyetinden vazgeçmemiş bir yitik o.

Mekânları şereflendiren, onlara değer giydiren insandır, denir: Şerefü'l Mekân Bi'l Mekîn. Beyhude değildir bu söz. Müşerref mekânların her birinin şeref hanesinde kıymetli şahsiyetler kayıtlıdır. Mekân-şeref ilişkisine dair tersi bir bakış da mevcuttur. Muzaffer Ozak'ın, "Şerefü'l-mekîn bi'l-mekân (Kişi bulunduğu mekânla şereflenir) da vardır" dediği aktarılmıştır.[2] Bu söz, kutsallık atfedilen mekânlarla ilişkilendirilebilecek önemdedir. Mevzubahis mekân kutsiyetinden ötürü zaten şereflidir ve edebiyle geleni layık olduğunca şereflendirir.

Peygamber Efendimiz'in (sav) ***"Üç mescitten başkası için yola düşülmez: Kâbe, benim mescidim ve Mescid-i Aksa"***[3] hadisine göre Mekke, Medine ve Kudüs için yola düşmek önceliklidir ve bu sebeple güzergâhları bile kutsal sayılmıştır. ***"Beyt-i şerif'de (Kâbe'de) eda olunan namazın birisi diğer yerlerdeki namazların yüz binine ve benim mescidimde kılınan namazın biri, aynı şekilde başka yerlerde kılınan namazların binine ve Beyt-i makdis'te (Mescid-i Aksa'da) kılınan namazın birisi dahi diğer yerlerde kılınan namazların beş yüzüne denktir"***[4] hadisiyle de üç mekânın kutsiyetine işaret edilmiştir. Bu noktada "Şerefü'l-mekîn bi'l-mekân" cümlesi, "Şerefü'l-mekân bi'l-mekîn" cümlesiyle bitişir. Müslümanlar için kutsal olduğu hadis ve ayetlerle haber verilmiş bu üç belde Peygamber Efendimiz'in (sav) varlığı ile şereflenmiş, Kâbe ve Mescid-i Aksa İslam öncesinde de kutsal sayıldığı hâlde Kâinatın Efendisi'ni ağırladıklarından Müslümanlar için kutsallıkları daha da pekişmiştir.

Kur'an-ı Kerim, insanı mekânla mekânı insanla anar. Zira ikisinin de varlığını bir delile dayandıran, anlam veren, onları var eden bu mezcoluştur. Kıssaların tamamı, zaman-insan-mekân bütünlüğü içinde cereyan eden olayları ve diyalogları içerir. Somut, soyut veya mucizevi olayların aktarımında bu denklem değişmez. Tasavvufta zikredilen *tayyi zaman-tayyi mekân* tabirleri, sıradan zaman ve mekân algısını aşılmasının, iki olgunun da olağanüstü bir akış içinde yaşanmasını anlatan *tayy* kavramıyla ifade bulmuştur. İlahî lütufla Resul-i Ekrem (sav) Efendimiz'in bir gecede Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya gidişi ve oradan semaya çıkışı olan Miraç hadisesi, Hz. Süleyman Aleyhisselam'ın veziri Berahya'nın Belkıs'ın tahtını Yemen'den Hz. Süleyman'ın sarayına göz açıp kapayıncaya kadar getirişi, Ashab-ı Kehf'in mağarada asırlarca uyuduğu hâlde bu süreyi bir gün gibi hissetmesi ve hiç yaşlanmamaları zaman ve mekânın tayy ile değişikliğe uğramasına ve farklı bir boyut kazanmasına dair önemli örneklerdir.[5] Bu hadiselerin ilişkilendiği mekânlar da kutsi ve şerefli sıfatını haizdir.

Yaradılışın her merhalesi, ona uygun biçimde yontulmuş bir mekânla beraberdir. İnsanı dünyaya hazırlayan yaradılış beldesi olan anne bedeni, "Sizi analarınızın karnında üç ayrı karanlık içinde yaratılıştan yaratılışa geçirerek yaratır" (Zümer:6) ayetiyle de sabittir ki cismî ve ruhî bir tekâmül mekânı olarak mahremiyetin en kıdemli temsilidir.

İnsanı özüne yaklaştıran, ona kadim geçmişini hatırlatan, manevi bağlarını tazeleyen ve hakikatiyle yüzleştiren mekânlarsa insanlığın bekasına şifrelenmiştir ve kutsallığıyla merkezî bir memba konumundadır. Peygamber Efendimiz'in (sav) işaret ettiği üç kıymetli mekân olan Mekke'de Kâbe-Mescid-i Haram, Medine'de Mescid-i Nebevî ve Kudüs'te Mescid-i Aksa dünya üzerindeki üç Harem-i Şerif'tir. Harem kelimesinin Arapçadaki manası doğrudan mahremiyet ve hürmetle ilişkilidir: "Korunan, mukaddes ve muhterem olan şey veya yer." ***Mahrem*** (Ar. *ḥarām* "yasaklamak; haram olmak"tan *maḥrem*) ve *harem* (Ar. *ḥirmān* "yasaklamak"tan *ḥarem*)[7] kelimeleri korumak/korunmak fiilleri gibi yasaklanmak köküyle de birbirine bağlıdır. İnsan, üç Harem-i Şerif'in de yollarına kendi sırrını bulacağı, bu vesileyle maneviyatta kördüğümlerini çözecek, hakikatin kilidi açacak anahtara kavuşacağı ümidiyle düşer.

İnsanlığın Girift Mekân Hikâyesi; Kudüsnâme

Hayatı kayda alan medeniyeti başlatan da yine insandır ve arkeoloji bilimi

de insan varlığının başlangıç noktasına azmetmiştir. Varoluş izlerine erişildikçe geçmişten bugüne akseden aidiyetlere de kapı aralandığı görülür. Bu tarihî akış içinde aldığı rol ve biçimlendirme dürtüsünün ifası mizacına, gidişatına, değişimine işaret eder. Medeniyetlerin temelinde de insanı özüne ve Yaradan'a yaklaştıran/bağlayan yerler olacak dinî merkezler ve mabetler yer alır. Kişi, buralarda hakikatiyle karşılaşma, hanesine yazılmış vazifeyi yerine getirme isteği beraberinde, insaniliğine dair yol kat etme, yani olduğundan daha iyi hâle gelme, iyileşme/tazelenme arzusu taşır. Beklentisi, temaşanın tekâmülüne vesile olması ve kalıcı izler bırakmasıdır. Bu esnada insan yalnızca mekânla karşı karşıya gelmez, benzer amaçla bir araya gelmiş birçok insanla bir araya gelir ve o "büyük" resim içinde kendini görme sırrına erişir, âdeta bütün insanlıkla cem olur. Üç merkezî mekânın (harem-i şerif) kutsiyeti içinde kendi sırrına erişme muştusu da mahremiyete dair başka bir bahistir.

Yazılı verilere göre dört bin yıllık geçmişine erişilebilen Kudüs'ün tarihi Mısırlılarla başlar. Birçok isimle anılan şehrin MÖ 14. yüzyıla ait belgelerdeki adı Urusalim, Geç Asur metinlerinde Urusilimmu/Ursalimmu, İbranicede Yruşlm/Yruşlym/Yerûşâlayim, Eski Ahid'in Aramice metinlerinde Yerûşâlêm'dir. Yunancada kutsallığını vurgulayan Hierosolyma ismi, Latincede Jerusalem ve Jerosolyma'dır. Batı dillerindeki adı Jerusalem'dir. Moriya, Yebus, Sion, Dâvûd'un şehri ve Ariel isimleriyle de anılır. Arapçadaki adı ve Müslümanların en çok kullandıkları isim olan Kuds, mukaddes şehir *('ir haqqodeş)* isminden gelir. Kur'an-ı Kerim'de Kudüs ismine yer verilmeyip müfessirlerce "el-Mescidü'l-Aksâ" (el-İsrâ 17/1), "mübevvee sıdk" (Yûnus 10/93) ve "el-arzü'l-mukaddese" (el-Mâide 5/21) terimler aracılığıyla işaret edildiği belirtilmiştir. İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren kullanılan Mescid-i Aksa ismi, zaman zaman Kudüs yerine kullanılsa da aslen Harem-i Şerif'e verilen bir isimdir.[8] Kudüs'ün Müslümanlar bakımından kutsiyetini inkâr eden Yahudi tarihçilerin iddialarının, şehre kutsiyet muhtevalı kelimelerle işaret eden ayetler ve üç mescide işaret eden hadis-i şerif başta olmak üzere başka hadisler sebebiyle de geçerliği yoktur.[9]

Kudüs beş tepeli bir şehirdir. Birincisi; Mescid-i Aksa ve Kubbetü's-Sahra'nın üzerinde bulunduğu Moria veya Sahra tepesi. İkincisi; Harem-i Şerif'in

güneydoğusundan Silvan köyüne bakan Zuhur (Zuhra) tepesi. Üçüncüsü; Kudüs'ün güneybatı köşesindeki Sultan göletine bakan üzerinde Davud Şehri kalesinin bulunduğu Sion Dağı. Dördüncüsü; Sahire Kapısı'ndan Amud Kapısı'na kadar uzanan Zeyta Tepesi. Beşincisi; Hristiyan mahallesinde Kıyamet Kilisesi'nin yakınında bulunan Ekra tepesi. Şehir zamanla genişlemiş, Zeytin Dağı, Cebelü'l-Meşârif (Meşhed), Katamun, Mükebbir bölgelerini de içine almıştır.[10]

Yahudiler kendilerini Kudüs'ün en eski toplumu olarak görürler ve tarihleri de böyle yazılmıştır. Fakat Kenanlılar ve Yebusilerden sonra beldeye yerleşirler ve kısa bir süre sonra hem kıtlık sebebiyle hem de Kenanlılar ve Filistinlilerle geçimsizlikten ötürü bölgede kalamayarak Hz. Yusuf Aleyhisselam'ın yardımıyla MÖ 17. yüzyılda Mısır'a göç ederler. Beş yüzyıl boyunca Mısır'da Firavunlara kölelik yaptıktan sonra çöllerde 40 yıl amaçsızca dolaşırlar ve nihayetinde Hz. Yuşa Aleyhisselam'ın yardımıyla Filistin topraklarına yerleşirler. Önceleri kendi içlerinde süren kabile kavgaları yüzünden birlik kuramazlar. MÖ 11. yüzyılda krallıklarını ilan ederler. İlk kral Saul'un ölümünden sonra Hz. Davud Aleyhisselam İsrailoğullarının kralı olur, Kudüs'ü fetheder ve kurdukları Hâkimler devletine başkent yapar. Hz. Davud Aleyhisselam'a Allah bir mescit yapmasını emreder. Ancak yaptığı her mescit inşadan hemen sonra yıkılmaktadır. Oğlu Hz. Süleyman Aleyhisselam'ı ölmeden tahta geçirir ve Beytü'l-makdis'i yapmasını vasiyet eder. Hz. Süleyman Aleyhisselam tahta geçince vakit kaybetmeden İbranilerin ilk mabedi olan Beytü'l-Makdis'i (Süleyman Mabedi) inşa eder. Vefatından sonra krallık çekişmelere boğularak bölünür.[11]

Peygamber Efendimiz'in (sav), ***"Davud oğlu Süleyman, Beytü'i-makdis'in yapımını bitirdikten sonra Allah'tan üç dilekte bulunmuştur. Allah'ın hükmüne uygun düşecek şekilde hüküm vermek. Kendisinden sonra kimseye nasip olmayacak mülk ve saltanat. Mescid-i Aksa'ya sırf namaz kılmak niyetiyle gelenlerin analarından doğdukları gündeki gibi günahsız hale gelmeleri. Allah Süleyman'a bunlardan ilk ikisini vermiştir, üçüncü niyazının da kabul edilmiş olmasını ümit ediyorum"***[12] hadisi de yine mabedin kutsiyetine işaret eden hadislerden biridir.

MÖ 6. yüzyılda Babiller tarafından İsrailoğullarının Kudüs üzerindeki hâki-

miyetleri sona erdirildiğinde Babil Krali Nabukadnezar, şehrin surlarını ve Beytü'l-Makdis'i yıktırır. Aynı yüzyıl içinde Pers Kralı Keyhüsrev Babilleri ortadan kaldırır. Perslerin Yahudilere tutumu son derece ılımandır. Geri dönmelerine ve "Süleyman Tapınağı" adını verdikleri yapıyı Beytü'l-Makdis harabeleri üzerinden inşa etmelerine izin verilir. Yahudilerin Kudüs'teki idaresi MS 1. yüzyıla kadar devam eder. İdaredeki Yahudiler Hz. Davud Aleyhisselam soyundandır, diğerleri sürgün edilir. Sürgün Yahudilerin ise Süleyman Mabedi'ni inşa hayali gerçekleşmez. O süreçte Kudüs'teki Yahudiler de tam bağımsız bir idarenin sahibi değildir ve hâkim devletlere bağımlı bir yönetim sürerler. Büyük İskender döneminde de bu durum değişmez. Mısırlılar döneminde Kudüs'teki Yahudi nüfus azaltılır, Yunan nüfus arttırılır. Roma hâkimiyetine giren Kudüs'te Yahudiler öldürülür, şehir yağmalanır. Durum, MS 1. yüzyıldaki Yahudi isyanıyla farklı bir boyut kazanır. Roma isyanı bastırırken Süleyman Tapınağı'nı tamamen yıkar. Roma ikiye ayrıldığında Kudüs Doğu Roma'ya bırakılır. Bu dönem Hz. İsa Aleyhisselam'ın doğumuna rastlar. Yahudiler bir türlü benimsemedikleri son İsrailoğulları peygamberini çarmıha germe kararı alırlar. Çarmıha gerilen kişi Hz. İsa Aleyhisselam değilse de onlar böyle kabul ederler ve bu hadiseden sonra Kudüs aynı zamanda Hıristiyanlığın merkezine de dönüşür. Kudüs Müslümanların idaresine Hz. Ömer Efendimiz döneminde geçer ve Müslümanların idaresinde olduğu müddetçe asırlardır görmediği bir idare huzuruna kavuşur.[13]

Birkaç asır Emeviler ve Abbasiler yönetiminde bulunan Kudüs, 878'de Türklerin yönetimine girer. Fatimiler 969'da Kudüs'ün idaresini ele geçirir ve bu dönem 1099'daki Haçlı yenilgisine kadar sürer. Haçlılar Kubbetü's-Sahra ve Mescid-i Aksa'daki kıymetli eşyalara el koyar, Kubbetü's-Sahra da dâhil camiler kiliseye çevirir. Sonrasında Selçuklularla karşılaşan ve gücü tükenen Haçlılar, Fatih Selahaddin Eyyûbî'nin 1187'deki son hamlesiyle Kudüs'ü terk etmek zorunda kalır. Selahaddin Eyyûbî Kudüs'e girmek için acele etmez, Resul-i Ekrem (sav) Efendimiz'in Miraç'a yükseliş günü olan 2 Ekim Cuma gününe kadar bekler. 1191'de İngiltere Kralı Richard'ın sunduğu anlaşma metnine cevabı, *"Kudüs sizin için olduğu kadar bizim için de kutsaldır, fakat bizim için daha önemlidir; zira Peygamber Efendimiz Miraç'a buradan yükselmiştir..."* olur. Rüya 1229'da bozulur ve Yafa anlaşmasıyla Kudüs, Haçlılara bırakılır; 1244'te tekrar geri alınır. Şahlanarak ilerleyişini sürdüren Osmanlılar, şehri 1516'da alır ve Kudüs Osmanlılara geçtiğinden itibaren tepeden tırnağa imar edilir. 18. yüzyılda siyasi ve ekonomik darboğazda kalan Osmanlı, Ku-

> *"İnsanlara verilmeyen şeyler bize verildi. İnsanlara verilmeyen ilimler bize verildi. Fakat öfke ve sükûnet halinde hilm (yumuşak huyluluk)tan, darlık ve bolluk halinde kanaattan, gizlide ve açıkta Allah korkusundan daha üstün bir şey bulamadık"*

düs üzerindeki hâkimiyetini yitirir ve bölgede cirit atan Batılı ülkelerin (İngiltere, Fransa, ABD) komploları sonucu, kutsal şehir 1918'de İngilizlere geçer.[14]

İsrail'in kuruluşunu masaya yatıran Birinci Dünya Savaşı ve kuruluşu resmileştiren İkinci Dünya Savaşı, Kudüs'ün tarih silsilesi içindeki dönüşümünün en hızlı paydasını oluşturan iki devasa etmendir. Kudüs, İngiliz hâkimiyetine geçtikten sonra felah bulamaz, Müslüman idaresinin göstermelik varlığı dışında hiçbir etkisi kalmaz. Bugün Kudüs özelinde Filistin topraklarında yaşanan kaos, soykırım, dizginlenemeyen İsrail işgali, dinlene dinlene yılmadan usanmadan sürdürdükleri katliamlar, ırkçı-faşist din devleti tutumu o günkü ince hesapların ve sürgün Yahudilerin iki bin senelik ölmeyen "Süleyman Mebedi" inşası hayallerinin bir sonucu olarak karşımızda duruyor ve bize yakın tarihin en acıklı manzaralarını çizmeye devam ediyor.

Şehrin Yüreğinden Raşel Kori (Rachel Corie) Çığlığı

Hz. Süleyman Aleyhisselam, "İnsanlara verilmeyen şeyler bize verildi. İnsanlara verilmeyen ilimler bize verildi. Fakat öfke ve sükûnet halinde hilm (yumuşak huyluluk)tan, darlık ve bolluk halinde kanaattan, gizlide ve açıkta Allah korkusundan daha üstün bir şey bulamadık" diye buyururken İslam'ın mahviyet perdesinden konuşuyordu. Nitekim bugünkü Yahudilerin kadim mabedin peşine düşmelerinin temelinde Hz. Süleyman Aleyhisselam'ın hazinelerinden medet ummaktan ziyade şeytani bir arka plan mevcuttur ki uğruna yaptıkları soykırım sürecine bakıldığında kadim değerlerle ilişkilerinin dinî bir dürtü olmadığı, dünyevi bir güç arayışına ve mesnetsiz bir intikam fikrine açıldığı açık. O sebeple Kudüsnâme serencamını daima zihinlerde diri tutmakta, sünnet gereği yola düşmek için bariyerleri yıkmakta fayda var.

Yaradan'ın hükmü tecelli edene kadar Müslüman âlem, elinden, dilinden geleni yapma gayretini sürdürüyor. Nitekim son yaşattığı Ramazan-Bayram katliamlarını, vahşet marşıyla tepinerek kutlayan Yahudilere yükselen yuh sesleri semaya vardı, demir kubbeyi paramparça etti. Dünyanın Kudüs'e sadece seyirci kalmasının vahşete ortaklık sayılacağı fikrinin tohumlarını eken, ancak filizlenmesini göremeyen Raşel Kori'ye selam olsun!..

yeni çocuklar gelecek
dönüp geriye bakacak
Rachel Corrie'yi görecekler
anne, bana Rachel'i anlat diyecekler
anne, "şey" diyecek: "şey tatlım, biz babanla..." diyecek

çocuk, annesini süzecek!..
ve çocuk, diyecek:
-anne, Rachel yaşıyor!..
ben, Rachel'ı bildim anne
ben, Rachel'ı sevdim anne

Kamil Eşfak Berki

Dipnotlar

1- Cemil Meriç, *Jurnal 1*, 1998, s.176.
2- https://defter-i-ussak.blogspot.com/2015/04/sere-ful-mekan-bil-mekin.html
3- Buharî.
4- Tirmizî.
5- "Tay" Maddesi, TDV İslâm Ansiklopedisi, 26. Cilt, Ankara 2019, (gözden geçirilmiş 3. basım) EK-2. Cildi, s.582.
6- http://lugatim.com/s/mahrem
7- http://lugatim.com/s/rahim
8- "Kudüs" Maddesi, TDV İslâm Ansiklopedisi, 26. Cilt, Ankara 2002, s.323.
9- Hande Nuran Alparslan, "Üç Mescid ile İlgili Rivayetler ve Değerlendirilmesi", İZÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s.1.
10- *A.g.e*, s.15.
11- *A.g.e*, s.25-26-27-28.
12- Ahmed bin Hanbel.
13- Hande Nuran Alparslan, "Üç Mescid ile İlgili Rivayetler ve Değerlendirilmesi", İZÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek

Elif Tokkal

AKSA'DAN TÜRKİYE'YE

Oruçtan sonra bayram ölümden sonra hayat kederden sonra neşe neşenin peşi sıra yine keder...

Kudüs'te güne bayram sevinci yaşama arzusuyla uyanırken yıllardır yaklaşan bayramlara düşen bombalar, kalplerimiz hedef alınarak düşürülen tetikler boğuyordu bizi. Annem, ben ve kardeşim Gazze'de Mescid'i Aksa'ya uzak sayılmayacak bir mahallede yaşıyorduk. Üniversite okuma hayalimi babamın ölümü nedeniyle ertelemiştim. Aksa'nın arkasındaki binalardan birindeki mağazada çalışıyordum. Tatil günüm olan cuma sabahı erkenden kalkar arkadaşlarımla buluşur ve sabah namazını Aksa'da diğer adıyla Cuma Camii'nde kılardık. Namazdan sonra güneşin ilk ışıklarıyla soluğu Zeytindağ'ında alırdık. Zeytindağı, Kubbetü's-Sahra'nın karşı tarafında Mescid-i Aksa'yı Cuma Camii'ni surları ve Selahaddin Eyyûbi'nin kapattığı çift kemerli "Altın Kapı"yı görebildiğimiz bir yerdi. Beni her cuma sabahı buraya getiren şeylerden biri babam diğeri de Zeytindağı'ndaki Yahudi mezarlığıydı. Adı gibi zeytin ağaçları ile bezenmiş olan bu yeri günden güne tahrip edip yüksek meblağlar karşılığı mezar yapmak için satın alan Yahudilerin yeni yerleşim mekânı oluyordu buralar.

Cuma vaktine kadar burada oturur, bazen yürür, bazen birkaç adım atar duraklar ve hafızamdan hiç çıkmayan o anı tekrar tekrar yaşardım. On bir yaşındaydım. Bir bayram sabahı namazdan sonra çıkışta, arkadaşlarımız ve büyüklerimizle bayramlaştıktan sonra eve gelmiştik. Cuma günüydü. Çifte bayram. Namaz için cuma neşesiyle annem ve kız kardeşim uğurlamıştı bizi evden. Evden çıktıktan sonra tezgâhları Cuma nedeniyle örtülü çarşının dar sokaklarından geçer, babamın arkadaşlarıyla selamlaşır, Aksa'ya ulaşırdık. Cuma bayramımızı gölgeleyen İsrail askerlerini görmezden gelen bizlerin gözleri her zamankinden daha tedirgin olurdu o gün. Aksa yolundaki surların belirli köşelerine yerleştirilen İsrail askerleri bazen bakışlarıyla bazen sözleriyle bazen de birini durdurup yersiz ithamlarıyla huzursuzluğa sebep olurdu. Kudüs bizim kalbimizdi. Kudüs bizim canımızdı. Kudüs namusumuzdu. Böylesine hislerle bizi misafir bile görmeyen bu askerlerin burada olması o yaşımda dahi canımı yakıyordu.

Namazdan sonra her zamanki gibi arkadaşlarımızla biraz oyalanacak sonra da çarşıdan yürüyüp eve dönecektik. Aslanlı kapıdan çıktık. Fakat aniden

patlayan silahlarla irkildik. Bize saldıran İsrail askerleri ve onlara karşı koymaya çalışan genç yaşlı çoluk çocuk... Ortalık toz duman. Aslanlı Kapı'nın önü beyaza büründü. Babamı göremiyordum. Birkaç arkadaşımla köşeye çekilmiş bizi hareket ettirmeyen bir askerin namlusunun ucunda çaresizce bekliyorduk. Babam kalabalığa karışmıştı. Biber gazından hiçbir şeyi tam göremez olmuştuk. Bu mücadelenin ne kadar sürdüğünü tam bilemiyorum ama tek hatırladığım başıma aldığım bir dipçik darbesi ve beni saran zifiri karanlık.

Bahsettiğim yaşadıklarımızın küçücük bir özeti sadece. Bunun gibi o kadar çok olay var ki! Gözlerimi açtığımda bambaşka bir dünyaya uyanmıştım. Babam ve iki arkadaşını kaybetmiştik. Annem, babamın şehit olmasıyla yüreğini avuturken ben her gün aslanlı kapının oraya gider o anı hatırladıkça almam gereken intikam duygusuyla teselli bulurdum. Bu olay o kadar sıradandı bir olaydı ki Kudüs için. Her cuma hatta her gün her dakika bunun gibi çokça hadise yaşadık yaşıyoruz ve sanırım yaşayacağız. Günler birbirini kovaladı. Üniversite okuma yaşıma geldiğimde babamla kurduğumuz hayaller ve verdiğim sözler zihnimi kemirmeye başladı. Ona söz vermiştim. Gözyaşlarını gönlüne akıtan annem hedefime ulaşmam için ısrarcıydı. O kadar umutluydu ki... Tüm Filistinli anneler gibi, Kudüs gibi.

Cuma namazlarına annemle gidiyorduk artık. Babamın yokluğunu bize hissettirmemek için elinden geleni yapıyordu. Babamı kaybettiğimiz yerde Aslanlı Kapı'nın önünde hafifçe duraksıyordu annem. Dudaklarında ve kalbinde Kudüs için dua eden annemle önceleri farkında olmadığım bir cesaret ve direniş ruhu ile başı dik ilerliyorduk Aksa'ya. Bir gün Aslanlı Kapı'nın hikâyesini anlattı annem. Osmanlı'dan bahsetti. Bir zamanlar buralara hâkim büyük devletten ve adil yönetimden bahsetti. Padişah Kanuni Sultan Süleyman'ın gördüğü rüya üzerine yapılmış aslanlı kapı. Kudüs olarak hayrandık Osmanlı'ya. Osmanlı bize anlatılır anlatıldıkça da umudumuza katık olurdu yüce devlet. Aksa etrafında gördüğümüz Türklere hayranlığımız bundandı. Derken annem Türkiye'ye gidip üniversiteyi orada tamamlamamla ilgili ısrar etmeye başladı. İçim hiç rahat değildi. Arkamda onları bırakıp gitmek içimi acıtırken babamla hayalimizi gerçekleştirmek için de bir şeyler yapmam gerektiğinin farkındaydım. Uzun süre her gün Zeytindağı'na yürüyüp orada - aslanlı kapının önünde babamın hayali/yanı başımda Yahudi mezarlıkları- karşımda tüm ihtişamıyla Aksa'nın yaşadığı esaret ile öfkemi yoğurup gelecek güzel günler temennisiyle annemin öğütlerini tutma kararına varıyordum.

Önce Türkçe öğrenip üniversiteyi bitirecektim. Belki de bir iş bulur, çalışarak okurdum. Annemleri Allah'a, kendisine ve amcamlara emanet edecektim. Hatıralarımı, acılarımı, umutlarımı, hayallerimi, ideallerimi Aksa'ya, Aksa'nın hafızasına bırakıp bugüne kadar yan yana olmasak da kardeş bildiğimiz, kardeş olduğumuz topraklara gidecektim. Kalbim Aksa'da Aslanlı Kapı'nın önünde direnişte ve mücadele içinde. Bayramdan sonra yaşadığımız keder, kederle birleşen umudumuz, umutlarımız ve Aksa. **de**

Zeynep Karaca

Raşel Kori (Rachel Corrie) ve Kâmil Eşfak Şiiri Üzerine

Filistin 1948'den beri acı, ızdırap ve gözyaşı dolu. İsrail'in işgalinin ardından Filistin'den bir gün bile güzel bir haber alamaz olduk. Daha geçtiğimiz Ramazan ve bayram sürecinde İsrail'in işgali ile yaşanan olaylarda 227 kişi hayatını kaybetti. Bunların 64'ü daha çocuktu. Filistin'i bir dava olarak görüyoruz, bir gün özgürlüğüne kavuşmuş olmasını hayal ediyoruz; ancak biz sadece hayal kurarken orda insanlar gökten yağan fosfor bombaları altında nesillerini yaşatmak ve bir gelecek kurmak için ölüyorlar.

Şimdi sözü Filistin'de hayatını kaybeden en meşhur kişilerden birine, "Dünyanın böyle korkunç bir hâle gelmesine göz yumuşumuza tanıklık etmek, canımı yakıyor, geçmişte de yaktığı gibi. Hükümetimin büyük oranda sorumlusu olduğu bir soykırımın tam göbeğindeyim anne... Zulüm bizdense ben bizden değilim" diye annesine, annelere ve insanlığa seslenen Raşel Kori'ye (Rachel Corrie) getirelim. Bu ismi ilk kez 2003 yılında duydu dünya. Belki onun tüm hayatı haksızlığa karşı bir mücadeleydi ama bunun bedelini zırhlı bir buldozerin kepçesiyle bir İsrailli tarafından öldürüldüğünde, Filistinli bir ailenin evini savunmanın bedelini canıyla ödediğinde haberdar olduk çoğumuz. 1979 yılında ABD'de Vaşingtın'a (Washington) bağlı Olimpiya (Olympia) kentinde doğdu Raşel (Rachel). Eğitimini bir devlet okulunda sürdüren Kori (Corrie), mezuniyetinden sonra yazar ve oyuncu olmak istiyordu. Eğitimine devam ettiği sıralarda dünyada ve çevresinde olanlara duyarsız kalmıyor, aktif biçimde küresel, sosyal problemlerle ilgileniyor, etkinliklere katılıyordu. Olimpiya (Olympia) Adalet ve Barış Hareketi'nin de bir üyesiydi.

Bir gün Filistin'e geldi. İntifada sırasında Filistinlileri savundu. Ancak 16 Mart 2003 günü Gazze'deki Refah Mülteci Kampı'ndaki bir doktorun evini yıkmak için gelen buldozerin karşısında durduğunda, buldozeri kullanan İsraillinin bu kadar soysuzlaşacağını düşünmemişti. Şoför buldozeri Raşel Kori'nin (Rachel Corrie) üzerine sürdü ve Raşel (Rachel) oracıkta hayatını kaybetti. Dünyanın öteki ucu Amerika'dan Filistin'e gelen

Raşel (Rachel), içindeki insanlığın bedelini canıyla ödedi. O dönemde yazdığı bir mektupta şunları söylüyordu:"... Dün iki küçük çocuğun ellerinden tutmuş olarak tankların ve bir nişancı kulesinin, buldozerlerin ve jiplerin önünde evini terk eden bir babayı seyrettim. Hepsinin birden vurulacaklarından endişe ettiğim için tankla onların arasında durdum. Bu her gün oluyor ancak bu babanın iki çocuğuyla öyle aşırı üzgün bir hâlde yürüyüp çıkışları beni çok etkiledi" 27.02.2003.

Başka bir yerde ise şöyle diyordu: "Çoğumuz hatta aslında hiçbirimiz, bu kadar duyarlılığa ve cesarete sahip olmadık. İçimizde hissettiğimiz acının peşinden gitmedik. Durduk. Sonuçlarına katlanamazdık çünkü. Televizyondan seyretmesi daha kolaydı. Gazetelerden okumak da öyle. Oturduğumuz yerden bir şeyler karaladık en fazla. Öfkelendik, kaleme/klavyeye davrandık... Ha, şu anda ben de farklı bir şey mi yapıyorum? Hayır... Bu durumda seyircilerden biri miyim? Evet... İnsan olmak, en çok böyle durumlarda acı geliyor işte. Onurdan çok zulme yakın olup bu olanlara alıştığımız zaman... Umursamamaya, gazetede görünce sayfa çevirip televizyonda denk gelince kanal değiştirmeye başladığımız an... Orda ölenler biz olmadığımız için mi bu kadar rahatız? Yoksa kanıksadığımız için mi? Ölen her yerde ölüyor, giden hiçbir yerde geri gelmiyor oysa..."

Bu acı olay tüm dünyada ses getirdiği gibi Türkiye'de de hafızalardaki yerini koruyor. Türkiye'de 200'ü aşkın şiir yazıldı Rachel Corrie ile ilgili. Bunlar arasında şair Kâmil Eşfak Berki'nin Rachel Corrie'ye ithafen yazdığı şiir biraz daha öne çıkıyor. Şimdi şiire biraz yakından bakalım.

yeni çocuklar gelecek
dönüp geriye bakacak

Rachel Corrie'yi görecekler
anne, bana Rachel'ı anlat diyecekler

anne, "şey" diyecek: "şey tatlım,
biz babanla…" diyecek
çocuk, annesini süzecek!...

ve çocuk, diyecek:
-anne, Rachel yaşıyor!...

ben, Rachel'ı bildim anne
ben, Rachel'ı sevdim anne

Rachel'ın güzelliğini bir bilsen!...
Rachel'ın bir yolun tam ortasında durduğunu
bir bilsen!...

ben çağrılıyorum anne
bana içimde bir ses oluyor anne

baba!... insan insanın kurdudur derdin
insan insanın yurdudur diyebilirdin baba!...

baba! İçimden bana bir çağrı oluyor
kulak veriyorum insanın izzeti adına

aşk işte böyle bir şey, sâde ve yüce
benzer Rachel'ın yaptığı sürprize

Rachel geçmişte değil gelecekte kaldı
aşkın ve barışın değerini bileceklere

aşkta hile olmaz dedi Rachel
kanı toprağa aktı, çıktı Tanrı katına

o, sütsüz ninnisiz nereye? demedi
bir ruh annesi oldu Gazzeli çocuklara

baba!... Tanrı Ağacı bir yemiş daha verdi!...
Rachel elma dişlemeği severdi

büyüdü, büyüdü, büyüdü, büyüdü!...
bir insan suyu kaldı buldozerle toprak arasında…

varsın her şey geçsin anne!...
toprakta bir kahraman kaldı…

Rachel şöyle yazmış ailesine, arkadaşlarına:
-gidip okyanusu görmeğe hakkım var

soluk soluğa çöllere koştu Rachel
herkes için bir ölüm öldü Rachel

o'nda
fazlalıklardan kurtulmuşların bakışı var

dikildi işte yolun ortasında
rüzgârları solduranların karşısına!...

dikildi işte
anne! çekilmedi Rachel

anne! bir zulme karşı durmuş olan
bütün zâlimlere karşı durmuş olur…

-şey tatlım biz babanla bu akşam restorana!...
gidin anne! toprakta bir porsiyon kahraman kaldı

Rachel Corrie gelecekte kaldı…

Berki şiirinde; Raşel Kori'yi (Rachel Corrie) kendine ideal olarak seçen bir çocuğun dünyasından bahseder. Çocuğun anne babası olaya

duyarsız ve köhnemiş eski dünyayı temsil etmektedir. Ama bu yeni çocuk Rachel'i anlamaktadır. O, onun için ulaşmaya çalıştığı bir ideal, bir gerçekliktir. İlk aşamada eski dünya eleştirilir, baba "insan insanın kurdudur" diye düşünür. Tamıs Hobs'a (Thomas Hobbes) ait ve modern dünyayı temsil eden bu sözü çocuk reddetmektedir. **"İnsan insanın yurdudur"** baba der. O daha başka, daha merhametli, daha insanca yaşanılabilir bir dünyaya inanmaktadır. Raşel Kori (Rachel Corrie) de bu anlamıyla gelecek dünyada bize sözünü söyleyecektir. Mevcut eskimiş dünya onu anlamaktan uzaktır. Rachel zalime karşı durmuştur. Bu bütün zulme karşı durmak anlamındadır. Çocuk bu duyarlılığın farkındadır. Aşklarımız, sevdamız, hayatı anlamlı kılan her şey çocuğun gözünde; Raşel Kori'nin (Rachel Corrie) dünyasında anlamlıdır. O öyle bir dünya sunmuştur ki artık bize; hayat gerçek amacına ulaşmıştır. Zalime karşı durmak ve mazlumun yanında olmak görevi. Çocuk, bu bilince Raşel'in (Rachel) dünyasında ulaşmıştır. Raşel (Rachel) çocuk için bir kahraman gelecek gerçek dünyanın bir yansımasıdır.

Çocuk ise, Müslüman Hristiyan, Yahudi ve dinsiz olabilir. Çocuğun en bariz özelliği zulme karşı mazlumun yanında yer alması. Ve daha adil daha gerçek yaşanılabilir bir dünyayı savunması. Çocuğun tanımlanmayış oluşunu Müslüman dünyaya bir eleştiri olarak da düşünebilir. 70 yıldır devam eden İsrail zulmüne karşı; İslam dünyası sessiz ve görmezden gelmeye devam ediyor. Gerçek ve kalıcı bir çözüm için adım atılmış değil. Buradan bakıldığında çocuk; merhametli, adalet duygusu gelişmiş, merhamet ve vicdanî duyarlılığı ile dünyanın tüm insanlarını temsil ediyor. Cinsiyetinin de özellikle belirtilmemesi üzerine de düşülmeli. Kız ya da erkek; ne fark eder zulmün karşısında ve mazlumdan yana.

Ayrıca Raşel Kori (Rachel Corrie) için yazılmış bir şarkı da var. Rüzgârın Kızı adlı bu şarkıyı Almora grubundan dinleyebilirsiniz.

Tanklarla hareket eden ve İsrailli yerleşimcilere yer açmak üzere asırlardır yerleşik Filistinlilerin evlerini yıkan buldozerin yeryüzünden kopardığı bir fidandı Rachel Corrie. İnsanlığı, vicdanî duruşu, merhametiyle zulmü lanetleyen ***"Rachel Corrie gelecekte kaldı"***. **de**

Şehlanur Çiçek

SELAM SANA EY KUDÜS!

Ey Kudüs! Gözlerin yaşlı, korkuyorsun. Zulmün kara bulutları çökmüş üzerine yalnız kalmışsın. Çocukların ağlıyor, anaların feryat ediyor. Babaların, evlatların bombalarla uğurlanıyor cennete.

Uyanın ey Müslümanlar, Kudüs'ün çocukları kan ağlıyor! Peygamberin emaneti, yalnız başına direniyor. Uyanın! Uyanın ki zalimler Kudüs'ün sahipsiz olmadığını görsün. Uyanın ki analar ağlamasın, çocuklar yetim kalmasın.

Ey zulme sessiz kalan Müslümanlar! Yıllar süren uykunuzdan uyanma vakti gelmedi mi? Her karış toprağında Peygamber'in ayak izi olan Kudüs elden gidiyor, gözlerinizi açmanın vakti değil mi?

Ey gözü yaşlı Kudüs! Sil gözünün yaşını, bu haller sana yakışıyor mu? Sen, Peygamber elinin değdiği yersin. Sen Kudüs-i Şerif'sin. Sen koca bir ümmetin onuru, şerefi, namususun!

Ey Kudüs-i Şerif! Bilirim aşinasın sen zulme. Zalimler ilk defa yakıp yıkmıyor sokaklarını, anaların ağlayışı ilk değil! Dilerim bu son olur.

Sen Hz. Zekeriya'nın umudu, Hz. Meryem'in gözyaşı, Hz. İsa'nın müjdesisin. Kutlu Nebi'nin kutlu yürüyüşünün ilk durağısın. Sen peygamberler şehrisin ey Kudüs! Biliyorum ufkunu saran hüzün bulutları, yordu seni.

Senin semandan ezanlar susturulamaz! Sen peygamberler mabedi, Selahaddin Eyyubi'nin sancağısın. Sen bizim ilk yönelişimiz, ilk kıblemizsin. Dilimizdeki duaların en büyüğü sensin. Ey Kudüs! Sen peygamberin hüznüne merhemsin, gözbebeğisin âlem-i İslam'ın.

Ey Kudüslü kardeşim! Gelemiyoruz şimdi sana. Sanki ölüm uykusundayız, uyanamıyoruz. Oysaki biz aynı ecdadın torunlarıyız. Biz Evlad-ı Osman'ız. Seni belki görmedik çoğumuz ama damarlarımızda dolaşan kanda senin rengin var. Sana gelen bize gelir, sana olan bize olur.

Sen bize ecdadımızdan yadigarsın, Peygamberin emanetisin. Görüyoruz artık gözyaşlarını, duyuyoruz feryatlarını. Kardeşlerin uyanıyor artık Ey Kudüs!

Zulüm karanlıktır fakat her karanlığın sonunda bir aydınlık vardır. Söyleyin Hanzala'ya daha fazla küs kalmasın. Burası İslam yurdudur, bu topraklarda küslük olmaz. Kardeş kardeşe küs kalamaz. Müminler ancak bir olursa diri olur düşman karşısında. Söyleyin Hanzala'ya artık aydınlıklar çok uzak değil.

Ey Kudüs'ün masum çocuğu! Ağlama artık, incitme annenin yüreğini. Titremesin ellerin, silinsin gözerinden hüznün rengi. Ağlama sakın! Zalimler görmesin gözünün yaşını. Ağlama çocuk! Şehit babanın emanetisin sen. Endişe etme! Senin de bomba, mermi seslerinden uzak özgürce oynayacağın günlerin gelecek. Eğme başını öne, senin alnın yalnızca secdede değecek yere. Sen elinde sapanla koca bir orduya karşı gelecek kadar cesursun. Sen bütün dünyayı ışıtacak kadar aydınlık bir yüreğe sahipsin.

Dokunma tertemiz ellerinle üzerine yağdırılan mermi kovanlarına. Ne olur sorma: "Bunlar ne?" diye. Sana verecek cevabımız yok. Utanıyoruz masum çocuk. Sana o mermilerin hesabını verecek yüzümüz yok. Çok utanıyoruz.

Geç vardık farkına. Gözyaşlarını silmeye geç kaldık. Ama geleceğiz. Ömer, Selahaddin, Yavuz misali "Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın." Umudunu diri tut. Aydınlık yarınları da getireceğiz. Sil gözünün yaşını, sen Peygamber emanetisin. Korkma ey Kudüs! Sen Miraca şahitlik ettin. Peygamber kokuları sinmiş topraklarına. Korkma güzel günler de gelecek. Güneş doğacak karanlık sokaklarına. Zalimler kirli ellerini çekecek üzerinden. Biz gelemesek de sen yalnız ve sahipsiz değilsin. Rabb'im ebabillerini gönderecek semalarına.

Ey zalimler! Korkması gereken sizsiniz şimdi! Hatta kanınızın donma vaktidir, korkun! Rabb'in size verdiği mühlet doluyor. Kıyametiniz çok yakın, korkun!

Yaşasın zalimler için cehennem!

Yaşasın Şeyh Ahmet Yasin'ler, Raşel Kori'ler (Rachel Corrie)...

Selam sana çevresinin mübarek kılındığı ümmetin yetim ve öksüz çocuğu kutsal mekân Kudüs! de

Hacer Alioğlu Yakuti

Gönlümün Şehri Kudüs

Ey bakışları Leyla İslam'ın ilk kıblesi
Al artık şu bağrımdan uzaklığı gurbeti
Sevdamın mahzun şehri Miracımın kubbesi
Hangi yol vuslat bilir çektiğim bu hasreti

Garip hüzün duruşun benzer elem dağına
Gözyaşı ırmak olmuş süzülür toprağına
Zalimler zulmetmede kalbinin gül bağına
Sadıkane olmayan bilir mi hakikati

Adalet değil miydi taşıdığı Ömer'in
Hatırası yok muydu mübarek peygamberin
Âşk sahrada dolanır ayak bastığı yerin
Neden sessiz kalmakta o Nebi'nin Ümmeti

Simdi kalksa ne derdi Davut Aleyhisselam
Hazreti Süleyman'dan alsaydık mahsus selam
Her adını andıkça secde etmekte kalem
Üç dinin kutsal yeri yeryüzünün cenneti

Gönlümün şehri Kudüs kutlu Mescid-i Aksa
Şu kanlı hain eller seni özgür bıraksa
Yakuti hüsran olma göz seyrine ıraksa
Sevdiğine emanet sevenlerin nöbeti

İlhan Kurt

ZİYA OSMAN SABA ŞİİRİNDE CAHİT SITKI TARANCI ETKİSİNE BİR ŞAİRİN BAKIŞI – II–

Gelelim meselenin asıl boyutuna yani Cahit Sıtkı'nın dostane fırçasını Ziya'cığının şiirleri üzerine sürdüğü mısraların değerlendirilmesine. Bu konuda daha önce yapılmış çalışmalar var fakat bunlar daha çok Cahit Sıtkı'nın önerisinden sonra nelerin değişip değişmediği üzerine yapılmış çalışmalar.[1]

Ziya Osman Saba'dan bir yaş küçük olmasına rağmen Cahit Sıtkı'da daha çok abi sıcaklığında bir usta yaklaşımı hissediliyor. Bundan mıdır bilinmez Ziya Osman gelen önerilerin büyük bir kısmını yerine getirmiş, çok azını olduğu gibi bırakmıştır. Buna mukabil Tarancı'nın bazı şiirler içinse beğenisini ifade ettiği ve değişime ihtiyaç olmadığını söylediği olmuştur.

İnceleyeceğimiz ilk mısralar 28.03.1940 tarihinde Paris'ten gönderilen mektupta yer alan "Geç Kaldık" şiirine aittir.

Tarancı bu şiir ile ilgili önerisine geçmeden önce "Geçmiş Günler" şiirinin kendi geçmişlerini hatta bütün insanlığın geçmişini nasıl güzel anlattığından bahisle *"Bütün bir şiir baştan başa sıcak ve dokunaklı"* dedikten sonra *"'Geç Kaldık'ı selamlamaktan geç kalmayacağım"* diyerek *"Kusursuz bir şiir"* değerlendirmesi yapıyor.[2] Fakat hemen ardından;

"Koşup sana hesap vermeye
Geç kaldık, Yarabbi geç kaldık,"

mısralarına müdahalede bulunuyor. Demek ki kusursuz değilmiş. İşte müdahalesi:

"Yalnız 'Yarabbi' yerine, 'Yarab' deseydin daha iyi ve tabii olurdu gibi geliyor bana. Dalgın bir anında hece meselesini aklı-

na getirmeden bu beyti oku, göreceksin, farkında olmadan "Yarab" diyeceksin. Geçen gün Lüksemburg Bahçesi'nde dolaşırken bu şiiri mırıldanıyordum, gayrühtiyari, 'Koşup sana hesap vermeye/Geç kaldık Yarab geç kaldık' diye okudum. Bir tecrübe et, külfetsiz bir şeydir sanıyorum."

Bu öneriden sonra Saba, şiiri dostunun söylediği şekli ile kitabına alıyor.

> *"Koşup sana hesap vermeye*
> *Geç kaldık, ya Rab, geç kaldık!"*[3]

Tarancı'nın müdahalesinden önce şiirin 9'lu hece ölçüsü ile yazıldığı, sonrasında ise bahsi geçen mısradaki "Yarabbi" kelimesinin *"ya Rab"*a dönüşmesi ile diğer mısraların hece sayısı aynı kalırken bu mısraın bir hece azalarak 8'li heceye düştüğü görülmektedir.

Bu müdahalenin şiirin sesi açısından yerinde bir müdahale olduğu görülüyor. Fakat ortaya ilginç bir durum çıkıyor: Hece şiirde ses bütünlüğünü korumak için değil midir? Evet! O vakit bu müdahaleden sonra o mısradaki ses kulağa neden daha hoş geliyor? Görülüyor ki şiirdeki teknik sorun sadece o mısrada değil. Bu mısraın 8'li hece ile okunması sırasında kulağa hoş gelen tını maalesef diğer mısralarda hissedilmiyor. Bunun nedeninin diğer mısralardaki bir hece fazlalığı olduğu görülebiliyor. Şiire müdahalede bir mısra ile yetinilmesi onu bir hece şiiri olmaktan çıkardığı gibi şiirdeki nakış kısmını da ortaya çıkarmış. Böylece dokuz heceli mısraların okunuşundaki zorluk bir hece fazlalığını kulaklara fısıldamıştır. Sadece bu da değil kadim hece şiirinde 9'lu hecenin neden kullanılmadığı -Cumhuriyet'ten sonraki bazı deneme şiirler hariç- gibi tarihî bir gerçeği de bizlere göstermiştir. Kısacası şiire müdahale yerinde fakat eksik kalmıştır. Şiire müdahale olmalı mı olmamalı mı konusu başka bir tartışma konusudur. Bu çalışmada amaç Tarancı tarafından yapılmış müdahaleler üzerinden meseleye yaklaşmaktır.

Yine aynı mektupta yer alan *"'Yaşamak Artık Rabbim…' şiirinde tasavvur olarak gayet güzel fakat söyleniş-te insanı tatmin etmeyen bir eda var. 'Kaybolmuş baharıma beni götür hatıra' mısraı gayet güzel. Yalnız hatıralar deseydin daha tesirli olurdu. 'Düşünce' kelimesini de yadırgadığımı saklamayacağım."*[4] ifadesiyle Tarancı'nın *Cümlemiz'*de "Yaşamak Bundan Sonra" adıyla yayımlanan[5] bu şiir ile ilgili eleştirisini belirtirken hemen sonra *"Bunlara mukabil 'hareket edeceğiz' çıkışı gayet kuvvetli. Ve 'gün, hakkını helal et' baştanbaşa pathétigue (dokunaklı). Sırf bu yarım mısra için, yanımda olsaydın şayet, seni şapur şupur öperdim."* Şimdi bakalım bu kadar iştah dolu öpücüğü hak edecek ne yapmış Saba?

Tarancı'nın şiirde değişmesini istediği yeri parantez içinde karşısına yazalım ki farkı görme fırsatımız olsun:

> *"Yaşamak bundan sonra, katlanılmaz eziyet!*
> *Bir şey istemiyorum artık ne zevk ne para,*
> *Kaybolmuş baharıma beni götür hatıra*
> *(Kaybolmuş baharıma beni götür hatıralar)*
> *Hafızam avut beni, beni kurtar ey şiir!"*

...

Saba burada Tarancı'nın ilk önerisini dikkate almıyor. Belki de şiirdeki hece ölçüsünü öneriye kurban etmek istemiyor. Oradaki *para/hatıra* kafiyesini de kaybetmek istemiyor olmalı ki *hatıra/hatıralar* değişikliğini yapmıyor. Burada isabetli bir direniş görüyoruz. Bunun tek nedeni hece ve kafiyenin korunması değil daha çok *hatıra* kelimesinin zaten *hatıralar*'ın manasını karşılıyor olmasındandır. Çünkü Saba

"hatıra" diyerek tek bir hatırasını değil hatıra kelimesinin manasını kastediyor ki bu yerinde bir kasıttır. Böylece manayı koruduğu gibi sesi de kurban vermemiş. Cahit Sıtkı'nın kuvvetli bulduğu "*Hareket edeceğiz!..*" ifadesi ölüm gibi bir durağanlığın kapısından girilen başka bir alemin canlılığına işaret ediyor olması açısından gerçekten de güçlü bir ifadedir.

Tarancı'nın *"'Düşünce' kelimesini de yadırgadığımı saklamayacağım."* eleştirisinin ise Saba tarafından dikkate alınıp şiirden çıkarıldığı görülüyor. Bu kelimenin şiirde nerede yer aldığına dair mektupta da bir bilgiye sahip olunmadığı için yorumsuz geçilecektir.

Özellikle şapur şupur öpülmeyi hak ettirecek "gün, hakkını helal et" ifadesinin Tarancı'nın dokunaklı bulduğu kadar dokunaklı olmadığı söylenebilir. Hakkını helal edecek olanın gün olması helallik kavramını fazlasıyla cılız bırakmıştır. Ayrıca vezin olarak heceye uygun olmasına rağmen ses olarak kulağa eksik geliyor.

20.12.1940 tarihli Diyarbakır çıkışlı mektubunda Tarancı şöyle diyor: "Gelelim şiirine; evvela çok güzel yerler var:

"Her gün yediğim ekmek, susayıp içtiğim su,
Kolundan tutup gitmek istediğim kadın."

Şiirin akışı da güzelce. Yalnız 'Rabbim'ler çok. Bazı yerlerin daha developpe(gelişmiş) olmasını istiyor. Bilhassa sona doğru, 'İnsan şeklinde görürünüm, /Terlerim yazın, üşürüm kışın, / düşünürüm, düşünürüm…' mısraları çok gerçek mısralar. Kendi kendini biraz daha egager(bağlamak)etsen harikulade bir şiir olacak."[6]

Şiir bahsedildiği hâli ile elde olmadığı için *Cümlemiz*'de yayımlanan son hâli ile bakıldığında 'Rabbim' ifadesi üç yerde kullanılmış ve bu hâli ile bile şiirde fazla kullanılmış izlenimi veriyor. Eğer daha fazla iken bu sayıya düşürülmüş ise bu yerinde bir müdahale olmuştur.

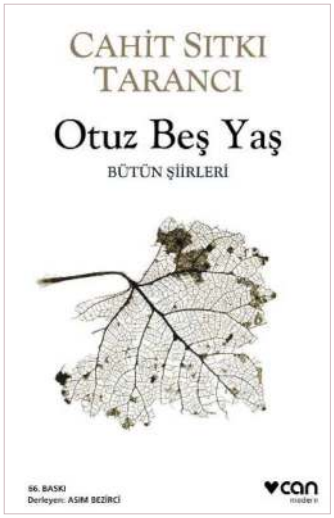
Özellikle şiirin ikinci kıtasında yer alan "Rabbim! Beni yaratmışsın," mısraındaki Rabbim olmasa anlam açısından bir eksilme olmadığı gibi ses açısından daha güzel bir tını yakalanmış olurdu.

29.12.1941 tarihli mektupta *"Seninkilerden ikincisini çok sevdim, ufak tefek tashihlere muhtaç olduğu kaydıyla. Mesela çaresiz sıfatı fazla; 'toprakta yatan annem' demen kâfi. 'Öğle' kelimesi de tek başına olmuyor. Öğleüstü daha iyi ve consistant (daha canlı) olmaz mı?"*[7] diyor, Tarancı.

Cümlemiz'de "Toprağın" ismi ile yayımlanan şiirde mısraın "*Toprakta yatan annem, eli dizinde karım*" şeklinde olduğu, böylelikle öneriye uyularak çaresiz sıfatının çıkarıldığı görülüyor. Toprakta yatışın çaresizliği yeterince ifade ediyor olması nedeniyle müdahalenin yerinde olduğu söylenebilir. İkinci öneriye gelince Saba bunu dikkate almış fakat sadece eleştiri kısmına katılmış olmalı ki *öğle* yerine önerilen "öğleüstünü" kullanmadığı gibi 'öğle'yi de kaldırıp *"akşamlayın"* hâline getirmiş. Mısra yeni hâli ile şu şekildedir:

"*Ne kadar istiyorum, akşamlayın, ezanda,*" tabii eski hâli "*Ne kadar istiyorum öğlenleyin, ezanda,*" şeklinde miydi Ziya Osman'ın mektupları ve şiirin ilk hâli elimizde olmadığı için bilemiyoruz. Fakat 7+7 duraklı 14 heceli şiir ölçüsüne göre düşünüldüğünde bu şekilde olması akla yatkın duruyor. Saba'nın burada "öğlen/öğleüstü" önerisinden daha öte bir ses katarak "akşamlayın" kelimesini kullanması çok daha güzel olmuş.

Tarancı devamında, *"'Şu musalla taşında bir öğle yatacağım' mısraı 'Rabbim ben bu sa-*

bah da, Rabbim ben gene sağım' mısraı gibi harikulade güzel bir hissi söylemesine rağmen söyleyiş tatminkâr değil. Mesela haddim olmayarak, 'Ben de bir öğleüstü yatacağım /Şu musallla taşında' filan gibi bir şey aklıma geldi. Sen tabii daha iyisini yaparsın. O zaman ondan evvelki mısra üzerinde biraz oynamak lazım. Herhalde 'Musalla taşında' mısraın sonu olmalı" diyor.

Şiirin bu kısmına yapılan müdahaleden sonra *Cümlemiz*'de yayımlanan hâli "Şu musalla taşında bir namaz yatacağım" şekline dönüşmüş. Yani eleştiri dikkate alınmış fakat öneri dikkate alınmamış. Özellikle mısraın sonunun "musalla taşında" diye bitirilmesinin tavsiyesi dikkat çekici. Neden dikkat çekici olduğu Tarancı'nın "Otuz Beş Yaş" şiiri hatırlanınca anlaşılıyor:

"*Şu musalla taşında bir namaz yatacağım*" Ziya Osman Saba'ya ait mısradır. Tarancı'nın bahsedilen şiirindeki mısraı şu ise şekildedir:

"Bir namazlık saltanatın olacak
Taht misali o musalla taşında"

Bu mısraların *Ülkü* dergisinde yayımlandığı tarih 16 Aralık 1945'tir.[8]

Mektup'un yazılış tarihi 1941, Saba'nın şiirinin yazılış tarihi-en azından *Cümlemiz* kitabındaki yayımlanış tarihi-1941'dir. Yani şiirin yayımlanmasından 4 yıl sonra Tarancı'nın "Otuz Beş Yaş" şiiri yayımlanıyor. Belli ki Tarancı, Saba'nın bu mısraından çok etkilenmiş ve mana olarak aynı kalsa da söyleyişte değişiklik yaparak şiirine almış. Burada iyi ki de bu esinlenme olmuş demek abes olmaz. Çünkü Saba'nın bu mısraı çok bilinmezken, Tarancı'nın söyleyiş biçimindeki güzellik mısraın halkın diline dolanmasını sağlamıştır. Tabii bu yatışı saltanata benzetip ölüyü tahta çıkarmasının manayı daha da güçlendirdiği gerçeğini görmemezlikten gelmemek lazım.

Cahit Sıtkı Tarancı hemen her mektubunda, Ziya Osman Saba şiirlerine dokunuşu ile ilgili ifadeler kullanmıştır. Fakat maksadın hâsıl olacağı kanaati ile bu yazıda bu kadar örnekle ile yetinilecektir.

Bitirilirken, bu mektupların farklı araştırmalara açık yönleri olduğunu belirtmekte fayda var. Özellikle hemen her mektupta defalarca yer alan "*egager (bağlamak) etsen*" gibi Fransızca kelimenin "*egager etek*" şekli ile Türkçeyi katledercesine kullanımı "*Elimde Türkçe gibi güzel bir silahım var*"[9] diyen Cahit Sıktı Tarancı'nın o silah ile intiharının vesikası oluşu birkaç yazı dizisi olabilecek öneme sahiptir. **de**

Dipnotlar

1- https://hakansazyek.com/files/Cahit_Sitki_Taranci_Ziya_Osman_Saba_Dostlugunun_Siirsel_Boyutlari_II.pdf

2- Cahit Sıktı TARANCI, *Ziya'ya Mektuplar*, İstanbul, Can Yayınları 2018, s. 88.

3- Ziya Osman SABA, *Bütün Şiirleri, Cümlemiz*, İstanbul, Can Yayınları 2019, s. 58.

4- Cahit Sıktı TARANCI, *Ziya'ya Mektuplar*, İstanbul, Can Yayınları 2018, s. 89.

5- Ziya Osman SABA, *Bütün Şiirleri, Cümlemiz*, İstanbul, Can Yayınları 2019, s. 82.

6- Cahit Sıktı TARANCI, *Ziya'ya Mektuplar*, İstanbul, Can Yayınları 2018, s. 106-107

7- Cahit Sıktı TARANCI, *Ziya'ya Mektuplar*, İstanbul, Can Yayınları 2018, s. 124.

8- Cahit Sıktı TARANCI, *Bütün Şiirleri, Otuz Beş Yaş*, İstanbul, Can Yayınları 2020, s. 227.

9- Cahit Sıktı TARANCI, *Ziya'ya Mektuplar*, İstanbul, Can Yayınları 2018, s. 85.

Recep Kankal

Recaizâde Mahmud Ekrem'in Oğlu Nijad ile Son Gezisi

Çocuklar, ebeveynler için ne kadar değerlidir. Onların kılına zarar gelsin istemeyiz, yoklukları kapalı kapılar ardında gözyaşlarımıza sebep olur. Hayattan kopuşları bizi dünyadan tamamen uzaklaştırır, kimi zaman. Hayal ve duygu dünyamızda onlarla geçen günlerin hasretini yaşar ve iç âlemimizde geçmişi yâd ederiz. Çünkü varlığımızın âdeta bir parçasıdırlar. Hazinelere değişmeyiz. Ne hasretlerine ne de yokluklarına dayanamayız. Duygularımızı ifade etmek için arkalarından güzel sözlerle anarız. Eğer bir şair veya edip iseniz hasret kokan dizeleriniz hemen ele verir, hüznünüzü. Türkülerimizin o yanık sesinde de hep hasret, acı, özlem, bekleyiş yok mudur? Hüznümüz sevdiğimizin arkasından onunla konuşmak için derdimizi anlatışımız, değil midir? Büyüklerimizin dediği gibi, "aşk ağlatır, dert söyletir." Derdi olanın dilinden nameler dökülür.

Edebiyat dünyamızın önemli isimlerinden biri de genç yaşta yakalandığı hastalık neticesinde vefat eden oğlu için ardında hem şiir hem de bir anı bırakmıştır. Kalemini evlat acısıyla konuşturmuş; dizeleri, satırları hüzünle işlenmiştir. Araba Sevdası romanıyla tanıdığımız o isim; Recaizâde Mahmud Ekrem Bey'dir.

"Ah Nijad!" ismini verdiği şiirinde onunla konuşurcasına acısını dizelerinde hissettirir, âdeta. Hüzünle işlenen o şiirin son mısraında şöyle der:

Bu ayrılık bana yaman geldi pek,
Ruhum hasta, kırık kolum kanadım.
Ya gel bana ya oraya beni çek,
Gözüm nuru oğulcuğum, Nijad'ım!

Nijad için yazdığı bu 4 kıtalık şiirinin yanı sıra kendisi tarafından kaleme alınan 1900 tarihli bir de anı kitabı vardır. *Nijad Ekrem* adlı bu eseri Recaizâde Ekrem'in Nijad için yazdığı manzum ve mensur yazıları ile yine Nijad hakkında kaleme aldığı Türkçe ve Fransızca birkaç makaleyi ve ayrıca Nijad Ekrem'in kendi yazılarını toplayan büyük bir cilttir. Kitapta Nijad'a ait fotoğraflar ve resimler de vardır.

Nijad Ekrem'in tek basımı vardır. 24x16,5 boyutunda büyük bir cilt olan bu basımın sayfa numaraları yoktur. Arada boş bırakılmış sayfalar da numaralandırılırsa eser 420 sayfa tutmaktadır. Basım tarihi olmayan eserin yazar tarafından el yazısı ile yazılmış ön sözünün altında 28 Mart 1326 tarihi bulunmaktadır.

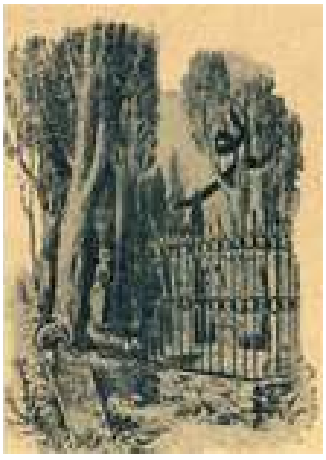
Eserde iki önsöz vardır. Müellifin el yazısının yer aldığı ve "Karin-i Kirama Bir İhtar" başlığını taşıyan birincisi 28 Mart 1326[10 Nisan 1910] tarihini taşımaktadır. "Kari" hitabı ile başlayan ikincisinin tarihi ise 21 Mart 1316'dır [3 Nisan 1900]. İkinci kısımdaki bu bölüm Nijad ile son Gebze yolculuğunu içermektedir. Recaizâde'nin ifadesine göre bu seyahatin 1897 senesinde olduğu anlaşılmaktadır. Oğlu Nijad ile gerçekleştirdiği seyahatini şöyle anlatmaktadır:

"Üç yaz evvel Yunan muharebesinin şanlı Osmanlı galibiyeti ile neticelendiği senenin yaz mevsiminde bir gün Gebze'ye gitmiştik. Bu gidişten maksat oradaki bazı manzaraların fotoğraflarını almak idi. Onun için yayan bir hayli gezip dolaşacağımızdan vücudumuza ağırlık vermeyecek surette giyinmiş idik. Lazım olan alet ve edevatı beraber alarak Nejad, ben, bir de o edevatı taşıyacak uşak, üç kişi sabah erkenden Büyükada'dan iki çifte bir sandala girdik. Üççeyrek sonra Kartal'a çıktık. Burada bir çeyrek kadar bekleyişten sonra tren geldi. Vagonlara girdik.

Nejad bu seyrüseferden memnun idi. Trenimiz giderken güzergâhın iki tarafında -bazen dar olup kapanarak, bazen genişleyip açılarak- kendilerini gösteren, şeklen acayip yarlar, hendekler, uçurumlar, kayalıklar, yeşil, nefti, mor renkli yüksek dağlar, geniş ormanlar... Tuhaf tuhaf köprüler, suyu çekilmiş dereler... Güzelleştirilmiş bahçeler, bostanlar, yeşil sahralar... Süt mavisi denizler. O denizlerin üzerinde taze çimenleri, çok taze korulukları ile iri taneli birer zümrüt gibi görünen adacıklar... Bütün bu ilk defa gördüğü şeyler -görüyordum, anlıyordum ki- on iki yaşındaki bu itibar sahibi seyyahın şevkini nurla dolduruyor. Ruhuna şevkler, sevinçler döküyordu. Ben de onu mesut gördükçe ondan pek çok ziyade mesut oluyordum.

Tren istasyonlarda durdukça köylü çocukların simit, peynir, çiroz balığı, portakal, su ve sair şeyler satmak için vagonlara hücumu... Yolcuların bir hay huy telaş içinde acele ile arabalara girip çıkışları. O büyük sisli çanların beyinleri sarsan kaba sesine, lokomotif düdüğünün kulak zarlarını yırtan derecede tiz, keskin sedası cevap verir vermez yirmi beş kadar vagondan oluşan uzun trenin eğri büğrü demir hat üzerinde kudurmuş, çok büyük bir yılan gibi kâh yavaşlayıp kâh müthiş bir sürat alarak sürüne sürüne süzülüp gitmesi... Ta uzaktaki manzaraların olağan görüntüsüne karşılık en yakındakilerin insana baş dönmesi verecek akıcı bir hızı, raks eden bir hareketi ile canlı bir panorama gibi göz önünden kaçarcasına geçip gitmesi. Lokomotifin daima geride bırakmak istediği beyaz dumanın şeffaf, uzunca siyah beyaz bir bulut hayali gibi akarak treni takip etmesi... Tren istasyonlara yaklaştıkça gelişini bildirmek

için öttürdüğü düdüğün dağlarda, derelerde meydana getirdiği yankılar... Trenin tamamının hareket esnasında çıkardığı tuhaf görüntüsü. İşte hep bu şeyler Nijad için yeni idi. Onun için bunları görüp işitmekten kendisi hoşlanıyordu.

Saat dördü geçerken Gebze istasyonunda indik. Orada birkaç kiralık araba gördükse de kasabaya kadar yollarda eğlene eğlene yayan gitmeyi tercih ettiğimizden arabaya rağbet göstermedik. Ağır ağır yürümeye başladık.

Mevsim Haziran sonu idi. Onun için güzergâhımızın iki tarafını çepeçevre kuşatan bağlarda kirazdan eser kalmamış, üzümler ise henüz koruk denecek dereceye bile gelmemiş idi. Fakat yolumuzun sağındaki yamaçlar azar azar aralıklarla bir uçtan bir uca katırtırnağı denilen hoş kokulu sarı çiçeklerle dolu idi. Bunlardan bir demet yapmak bahanesiyle o yamaçlara tırmanıp inerek ve bu demetlerin neşrettiği nefis kokuları teneffüs ederek gide gide büyük şosenin başı ve sonuna nispeten ortasında birkaç asırlık büyük çınarların latif gölgesine sığınmış, namazgâhlı çeşmeye vardık. Epeyce yorulmuş, epeyce de acıkmış idik. Hemen çimenlerin üzerine uzandık. Uşağımız bir peçeteyi sofra gibi yere yaydı. Bazısını istasyonlardan tedarik ettiği, bazısını evden getirdiği, şu bu nevaleyi kâğıtlar içinde sofraya koydu. Etrafına birkaç portakal da dizdi. Nijad ile karşı karşıya geçtik. Bugünkü seyahate dair konuşarak, gülerek afiyetle o nevaleden yedik doyduk. Sonra çeşmeye indik. Billur gibi saf, buz gibi suları da içtik. Biraz istirahati müteakip çeşmenin bir fotoğrafını da alarak yine yolumuza düzüldük."

Recaizâde Mahmud Ekrem bu seyahatiyle hayatından kopacak bir parçanın son anlarını izler bir hâlde yaşadıklarını tasvir etmektedir. Evladı ile son demlerini yaşadığı onun için bu özel anlar, bir daha geri dönmeyecek olmanın da hüznünü içten içe satırlarına yansıtmaktadır. İstanbul'dan kayıkla başlayıp trenle Gebze'de son bulan bu yolculukta birkaç kare fotoğraf çekmeyi ihmal etmeyen Ekrem Bey, oğlunun bir mezar taşı başındaki o hüzünlü bakışlarını da görmezden gelmez. Ayrıca bu anı kitabında, oğlunu defnettiği mezarlığın fotoğrafına da yer verir. **de**

Kaynakça

Turgut Özel Arşivi

Nejdet Sançar, "Recaizâde Ekrem'in Eserleri ve Eserlerinin Çeşitli Basımları", *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, cilt 5, sayı 2 (1956), sayfa 137-138.

Mustafa Uğurlu-Yunus Düzgün

SADIK YEMNİ ile EDEBİYAT DÜNYASINA DAİR SOHBET

Son yıllarda hayatımızın her anında karşımıza çıkan bir kavram var: Yapay Zekâ. Eserlerinde de yapay zekâya yer veren onu artıları ve eksileri ile işleyen günümüz Türk edebiyatında bilimkurgu roman deyince ilk aklımıza gelen isim Sadık Yemni. Biz de Sadık Yemni ile eserlerine kaynaklık eden yaşam hikâyesini, bilimkurgu romanı, bilimkurguya benzeyen yaşadığımız gerçekliği konuştuk.

Kaleme aldığınız otuzu aşkın kitabınız, STK ve dergi çalışmalarınız, gezileriniz ve jüri üyelikleriniz ele alındığında hayatınızın bir roman gibi olduğunu görüyoruz. Böylesine zengin olan hayat hikâyenizi nasıl ifade etmek istersiniz?

Hikâyemi en kısa hâliyle anlatayım. Anne tarafım Girit göçmeni, babam Tunus doğumlu. Baba tarafım Türkiye'ye göç ediyor, annem İstanbul'a gelin gidiyor. Dolayısıyla göçmen çocuğuyum. Ben, İstanbul'da dünyaya geliyorum. Doğum yerim İstanbul ama İzmir'de büyüdüm.

Beş-altılı yaşlarımı hatırlayan akrabalarımın anlattığına göre ben o yaşlarda hep robotları anlatırmışım. Demek ki büyüdüğümde ne yazacağım belliymiş. Başta kadınlar olmak üzere iyi anlatıcıların elinde büyüdüm diyebilirim. Çünkü o zamanlarda televizyon yok, insanlar bol bol hikâyeler anlatıyordu. Göçmenlerin de çok hikâyesi olur, hem de bitmeyen hikâyeler.

Bu münasebetle zaman içerisinde anlatıcı tarafımın güçlendiğini fark ettim. Sekiz yaşlarımdayken uydurma filmler anlatırdım. "Sadık Yemni filmi var mı?" diyenlere tereddüt etmeden, teklemeden hiç görmediğim filmleri anlatırdım. O yaşlarda bir memba varmış ve gelişiyormuş demek ki.

Sonrasında Ege Üniversitesi Kimya Mühendisliği bölümüne girdim. Devam etmek üzere öğrenimimi yarıda bırakıp Amsterdam'a gittim ancak Amsterdam'dan kırk yıl sonra döndüm. Bu süreçte Amsterdam'da değişik işler yaptım, yaptığım bu işler bana işçiliği ve işçilik hayatını öğretti. Böylece hayatın birçok değişik alanını tecrübe ettim. Daha sonra Hollanda Devlet Demiryolları'nda köprücülük diye bir iş buldum. Şehir merkezinin 25-30 km dışındaki bir köprüde tek başıma oturuyordum. Yazın çok eğlenceli olmasına karşın kışın izole halde çalışıyordum. Bu iş, daha öncesinde çalıştığım işlerin yoğun tempoları sebebiyle okumaya ayıramadığım vakti bulmama vesile oldu. Sürekli sabit kalmak ve oturmak durumunda olduğum köprücülük işinde okumaya ciddi anlamda vakit bulabildim. Bu okuma sürecinde küçük küçük notlar almaya başladım. Otuzlu yaşlarımın sonlarında ilk denemelerimi kaleme aldım. Kırk yaşımın başında ise ilk romanım olan *Amsterdam'ın Gülü* isimli polisiye romanımı yazdım. Bu zamanın üzerinden geçen otuz yıl içinde otuzun üzerinde kitap yayımladım. Bu kitapların on beşi bilim kurgu romanıdır. Henüz yayımlamadığım ancak yazım sürecini bitirmek üzere olduğum beş romanım daha var. Yani toplamda kırk kitap diyebilirim. Bunların yanında Hollandacadan çevirilerim de var.

Hollanda'da Türk Yazarlar Birliği başkanlığı görevinde bulunmam münasebetiyle çeşitli yarışmalarda jüri üyeliği yaptım ve bu dönemde bir tür yazar ajanı gibi çalıştım. Yetenekli gençlerden yazar çıkartmaya gayret ettim. Bunun için hevesle, gönülden çaba gösterdim ve bu yolda biraz olsun sonuç aldım. Yani bugünlere gelene kadar çok sıkı çalıştığımı söyleyebilirim.

Romanlarınıza ve hayatınıza baktığımızda birbirinden bağımsız ve uç noktalar diyebileceğimiz alanlarda çok ciddi bir birikime sahipsiniz. Eserlerinizde tasavvufi

bilgilerden yapay zekâya kadar izlenimler görülüyor. Bunun yanında sinemaya dair kültür birikiminiz dikkat çekiyor. Böylesine farklı alanlara yönelik bu birikiminizi edinme süreciniz nasıl gerçekleşti?

Belki burada sinema ve tasavvuf bağlantısını kurabiliriz (Buradan Sadık Yalsızuçanlar'a selam olsun. Onun bu konuda güzel bir yazısı vardı).

Benim hayatı bir sinema gibi görmem beş-altı yaşlarımda başladı. Bu yaşlarda, biz hayatı mı filmi mi seyrediyoruz duygusunu edindim. Ancak fark ettim ki o zamanlar kimseler hayat ve film ayrımı üzerine düşünmüyor. Sinemaya gidip izlenilen şeye film, yaşadığımız şeye hayat diyorlar. Ben o yaşlarda bunlar üzerine kafa yoruyor ve içimde herkesten sakladığım bir filmci taşıyordum. Zengin bir rüya âlemine sahiptim. O zamanlar isminin "astral" olduğunu bilmesem de astral yolculuklar yapıyordum. Böylece o yaşlardan itibaren böyle farklı bir alanda açılım söz konusuydu.

Sonrasında, yıllar geçtikçe hayatın hakikatten etkilenen ve hakikatten taşan geçici bir dekor olduğunu anlama aşamasına geldiğinizde zaten tasavvufun tam göbeğine gelmiş oluyorsunuz, diyebilirim.

Sinema üzerine çok yazı yazarım ama bir film eleştirmeni gibi yönetmen, aktör ve filmin diğer yapıcı unsurları üzerine yazılar yazmam. Daha çok bir filmin verdiği mesaj ve bu mesajın barındırdığı alt mesajlar üzerine yazmayı severim.

Sorduğunuz soruya dönecek olursak, bu kadar farklı disiplinde birikime sahip olmamın hayat hikâyemle doğrudan bağlantısı var. Örnek verecek olursam, gece kulübü kapıcılığı yaptığım zamanlarda insanların yüzlerine, dış görünüşlerine bakıp kimde bıçak var, kim sorun çıkaracak gibi soruların cevaplarına ulaşmam gerekiyordu. Yani bu bile insanları tanıma yolunda sezgilerinizi güçlendiriyor. Buna ek olarak bir de çok okursanız farklı okuma alanları da yeni kapılar açıyor ve bir birikim zemini oluşuyor. Ancak şunu söylemem gerekiyor ki güçlü bir bilgi ve kültür birikimi için zengin ve renkli bir hayat yaşamak tek başına yeterli olmuyor, bu hayatın yanına okumayı koymak şart.

Çevremizde şahit olduklarımızdan ve okuduklarımızdan yola çıkarak görüyoruz ki yazarlar teknolojiye karşı mesafeli durmayı tercih ediyor hatta teknolojiye ilgiyi basit bir uğraş olarak görenler bile var. Özellikle edebiyat yazarları teknolojiye karşı, teknolojiyle ilgilenenler ise edebî metinlere karşı mesafelerini korumaktalar. Ancak öykü ve roman yazarı Sadık Yemni'ye baktığımızda hem edebiyata hem de teknolojiye karşı ilgili olduğunu ve bu iki alan arasında bir bütünlük sağladığını görmekteyiz. Bunu nasıl başardınız?

Bu bahsettiğiniz durum, bilinçli olarak ulaştığım bir nokta değil. Yani biraz edebiyattan alayım biraz teknolojiden alayım şeklinde bir amacım yoktu her iki tarafa da arzulu ve gayret gösteren birisiydim. Ancak sonrasında sizin de söylediğiniz gibi bazı kimselerin teknolojiden uzak durduğunu, teknoloji ile ilgilenen kişilerin ise edebiyatla ilgilenmediğini, edebiyata mesafeli olduğunu gördüm.

Az önce edebiyatla ilgilenenlerin teknoloji ile ilgilenmeyi bir basitlik olarak addettiğini ve teknolojiyi küçük gördüğünü de ifade ettiniz. Bu yönelimin demode olmuş bir hâl olduğunu söyleyebilirim. Çünkü artık transhümanizme bu kadar yakın olduğumuz bir çağda, tepemizde Starlinkler, Neuralinkler uçuyorken ve insanlar "bir çip taksam da 20 dil konuşsam" diye sırasını bekliyorken bu bahsettiğiniz, edebiyatın teknolojiye pas vermeme lüksü insanların elinden alınıyor gibi.

Türk edebiyatını ve Türk tarihini okuduğumuz zaman karşımıza Tanzimat'la başlayan "Batı'nın teknolojisini alalım ama ahlâkını almayalım" söylemi çıkıyor. Bu ifadeye dayalı formülün ne kadar başarılı olduğunu yahut bundan sonra başarılı olup olmayacağını bilemiyoruz. Siz teknolojiye bugünden baktığınızda teknolojinin insanlığa zararları ve faydaları üzerine neler söyleyebilirsiniz? Teknoloji insanlığı nereye götürüyor?

Bu soruya ilk cümlenizden cevap vereyim. Artık Batı'nın teknolojisi diye bir şey yok. Batı'daki Almanya, İngiltere, ABD'nin yanında bir de artık Doğu'da ön plana çıkan teknoloji merkezleri var. Çin, Japonya gibi ülkelerin artık çok ciddi teknoloji üretimleri söz konusu hatta teknolojinin neresinde durduğu irdelenerek Endonezya'ya bile dikkatle bakılmalıdır.

Teknolojinin bizi götürdüğü yer üzerine bir şeyler söyleyeyim. Filmler üzerinden bir şeyler anlatmayı çok sevdiğim için bunu bir film üzerinden anlatmak istiyorum. 2015 yapımı "Ex Machina" adında bir film var. Filmde, yalnızca yüzü kadın yüzüne benzeyen geriye kalan her yeri mekanik aksam olan bir yapay zekâ ile konuşma seansları yapan yazılımcı bir gencin hikâyesi anlatılıyor. Yazılımcı genç, yalnızca yüzü bir kadın yüzüne benzemesine rağmen zekâsından, konuşmasından, hareketlerinden ve bakışlarından ötürü bu yapay zekâya âşık oluyor. Filmde hikâyenin geçtiği zaman 2030'lu yıllar. Yani film o döneme göre yeni bir şeyi gündeme getiriyor; makinaya âşık olan homo sapiens... Bu, teknolojinin insanları götürdüğü yerlerden sadece bir tanesi...

Teknolojinin zararları denilince GDO, radyasyon, 5G, HAARP gibi geniş bir yelpaze çıkıyor karşımıza ve bu yelpazedeki gelişmeler biz tercih etsek de etmesek de üzerimize doğru geliyor. Mesela dijitalizm üstümüze gelen bir bulut gibi. Bir bulut üzerimize geliyor, çok büyük, yüksekliği görülmeyen bir bulut bu ve bundan kaçacak bir yerimiz yok. Daha doğrusu üzerinize doğru gelirken size kaçma şansı tanımayan bir buluttan bahsediyoruz. Madem durum böyle benim görüşüm, dijitalizmin içine dalıp onun çalışma prensipleriyle hemhâl olup dijitalizmin kontrolünde söz sahibi olmamız gerektiğidir. En azından dijitalizmin kontrolünde söz sahibi olmaya talip olmamız lazım çünkü arkamızı dönüp

kaçamayız, zaten kaçacak yerimiz yok. Evvela bu değişimi engellemek veya yavaşlatmak için elimizden geleni yapmalıyız fakat bir şekilde bunu başarmamız pek mümkün görünmüyor ve onlar bize doğru biz de onlara doğru yürüyoruz. Zaten hayatlarımızın bir anda, çok hızlı bir şekilde değişeceğini Kovid-19 salgınıyla görmüş olduk.

En can alıcı nokta şu; hepimiz teknolojiyi ve teknolojinin sağladığı imkânları seviyoruz ancak teknolojinin yanlış ellerde çok zararlı olabileceği kuşkusunu da taşıyoruz. Bu noktada elzem gördüğüm şey, dünya insanları olarak bilinçli olmaktır.

Hakkında birçok komplo teorisi üretilen ve hâlâ insanların sağlını tehdit eden Kovid-19 salgınıyla ilgili bir roman çalışmanız olacak mı?

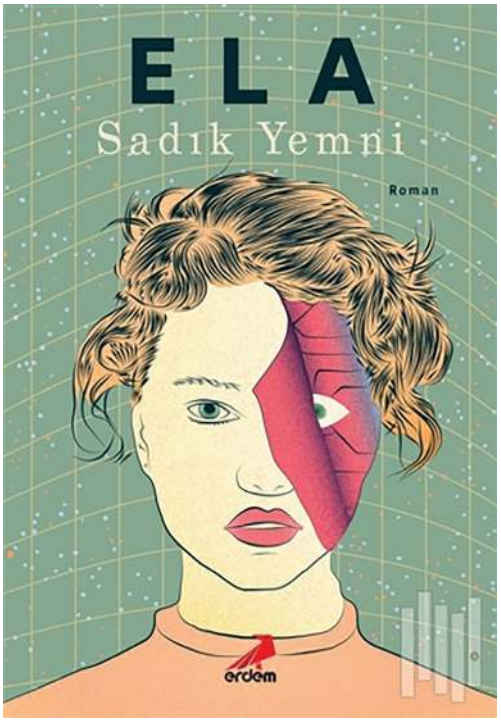
Güzel bir sezgiyle sorulmuş bir soru oldu bu. Evet, 2032 yılında İstanbul'da geçen "Zombinâme" isimli bitmiş bir roman çalışmam bulunuyor.

Ayrıca Kovid-19'un hayatımıza etkileri üzerine bir şey anlatabilirim. Bir gece metroya binmek için kartımı okuttum ve makine HES kodum olmaması sebebiyle metroya binmeme izin vermedi. O zaman distopik romanlar yazan bir yazar olarak bu distopyayı pratikte yaşadığımı düşündüm. Genel anlamda bakacak olursak Kovid-19, dünyanın değişim sürecini hızlandırdı diyebiliriz.

Az önce HES kodu üzerinden verdiğiniz örnekten yola çıkarsak aslında bugün yaşadığımız hayatın bilim kurgu romanlarında geçen fantastik hayatlara dönüştüğünü yaşıyoruz. Böyle bir hayatın içinde fantastik romanlar yazarken ortaya ilgi çekici bir şeyler koymak sizin için zor olmuyor mu? Bu saatten sonra fantastik romanlar yazılabilir mi?

Şöyle cevap vereyim. Benim, dokuz yıl önce yayınladığım *Zihin İşgalcileri* isimli bir romanım vardı. O roman, bugün geldiğimiz yeri anlatıyordu. Demek ki dokuz yıl önceden bugünü yazabilmişim. Şimdi de 2032 yılının romanını yazıyorum. Bunları ifade ederken şunu da ekleyeyim ben, bulunduğum yerden hep bir adım önde olmak için sürekli bir çabanın içinde oldum. Yani ömürlük bir yatırım yaptım. Gittiği yere kadar götürmeye de niyetliyim.

"Fantastik romanlar yazılabilir mi?" sorunuza şöyle cevap vereyim. Evet yazılabilir. Hatta bu konularda yazmak isteyenler bana danışabilirler ve onlara, nereden hareket edebilecekleri konusunda ilginç tüyolar verebilirim.

Edebiyat tarihine baktığımızda usta kalemlerden çıkmasına rağmen polisiye ve fantastik romanların sanatsal yönlerinin zayıf görülmesi ve edebî eser olarak nitelendirilmemesi söz konusu. Bu tarz eserler vermek bir yazar için risk değil midir?

Hayır, değildir. Karşınızda, bir eserin hem fantastik hem edebî olabileceğini kanıtlayan *Muska* adlı romanı ile bu makûs talihi kırmış biri duruyor. Ancak elbette sorunuzda ifade ettiklerinizin de doğruluk payı var. Bir eserde dile özen gösterilmezse yalnızca olaylar üzerine yoğunlaşıp basit kurguyla yetinilirse edebiyattan fire verilmiş olunur. Hâlbuki kelimeler özenerek seçilerek, bilinç akışındaki derinlik diyaloglara yansıtılırsa yazılan fantastik eserlerde edebî tat da yakalanmış olur. Mesela Stephen King'in yazdığı kitapların en az yarısının ciddiye alınacak edebî eserler olduğunu düşünüyorum. King'in eserleri incelendiğinde karakterlerin iç dünyasının metne başarıyla yansıtılması, bilinç akışının diyaloglarda ustaca kullanılması bu eserlere önemli bir edebî nitelik kazandırmaktadır.

Roman ve öykülerinizde birçok filmden, müzik eserinden ve kitaplardan bahsettiğinizi görmekteyiz. Eserlerinizi okuyan birisi bahsettiğiniz bu eserlerden haberdar değilse kendisinde bir eksiklik hissedebiliyor. Eserlerinizi yazarken, okurlarınızın kitaplarınızda bahsi geçen bu eserlerden haberdar olmaları beklentisini taşıyor musunuz?

Çok güzel bir soru bu ve siz bu soruyu sormasaydınız şimdi söyleyeceğim şeyi söylemek aklıma gelmezdi. Ben, iyi bir yazarın herkes oynayabilsin diye satranç tahtası gibi eser yazdığını tahmin ediyorum. Herkes oynayabilsin ama herkes kendi kapasitesi kadar oynasın. Eserde öyle bir alan yaratılmalıdır ki en düşük kapasiteli oyuncu bile kendine hareket alanı bulabilmelidir. Herkese oynama imkânı sağlayarak tek hamlelerle hareket eden hevesli, heyecanlı okurlar da eseri okuyabilmelidir. Ancak yazar iyi bir birikime sahipse beş hamle, on hamle ötesinin kurgusunu görerek kendisiyle kıvanç duyabilir. Benim yaptığım genel anlamda budur. İyi oyuncular için satranç tahtasının içine mükâfatlar koymayı da ihmal etmem tabi.

Bazı eserleri incelediğimizde yazarların tasvirlere üstünkörü değindiğine şahit oluyoruz. Ancak sizin eserlerinize baktığımızda betimlemelerin bire bir somutlaştırılarak verildiğini görmekteyiz. Markaların, sosyal medya mecralarının isimlerini doğrudan kullanmayı tercih ediyorsunuz. Bu durum, üzerinde özellikle düşünüp üslup olarak ortaya koyduğunuz bir tercih midir yoksa metni gerçekliğe dayandırmak için başvurduğunuz bir yol mu?

Aslında bahsettiğiniz bu durum, 1960 sonrası İngiliz ve Amerikan yazarlarının popüler ettiği bir trenddir. 1960 ile 1970 arasında Avrupa refah seviyesini ikiye katladı. Bu ekonomik patlama toplumun her alanına ve özellikle markalaşmaya tesir etti. Yazarlar bu tip değişimlere karşı gayet ilgili kimseler oldukları için bu dönüşüm yazarların dikkatini çekti. Bu dönemden itibaren bir eserde bahsedilen bir eşya marka ismiyle birlikte verilmediğinde o eşyaya dokunmak imkânsız bir şeymiş gibi algılanmaya başlandı. Ben bu duruma fazla düşmemeye gayret etsem de eserde doğrudan geçen isimlerin gerçekliği güçlendirdiği de inkâr edilemez. Esas anlamda yazarın başarısı, bir olguyu en az kelimeyle tarif edebilmesidir. Özellikle karakterlerin ruh hâlinin iyi anlatılması daha önemlidir. Bir yazarın en çok zorlandığı ve esas sınavını verdiği yer burasıdır. Yazmak isteyenlere söylüyorum; sizi iyi yazarlık noktasına ulaştıracak şey sadece öykünüzün yahut romanınızın kurgusundaki yetkinlik değil, bilinç akışıyla diyalogları bağlama konusundaki başarınızdır.

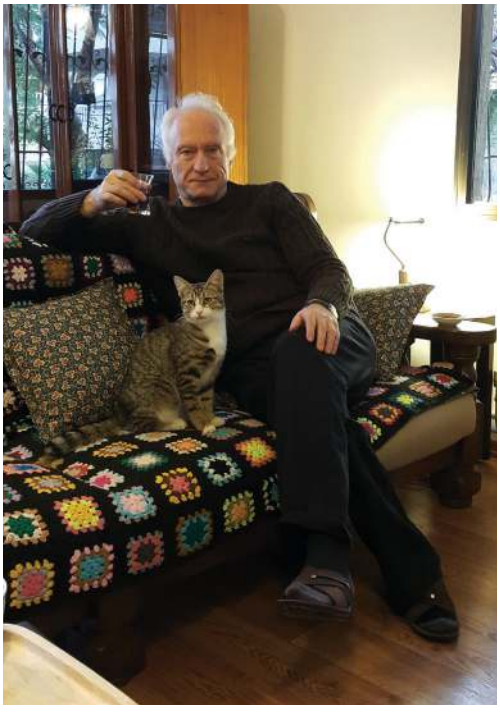
Eserlerinizde dikkat çeken bir başka konu da türettiğiniz yeni kelimeler. Hatta veb sitenizde "Sadık Yemni Sözlüğü" adında bir bölüm bile var. Bu kelimeler yazım süreci içerisinde bir ihtiyaç olarak mı ortaya çıktı?

Bu kelimelerin ortaya çıkmasında özel bir gayretim olmadı zaten ıkınarak yeni bir kelime bulayım gibi bir girişimim de söz konusu değil. Bir kelime kendiliğinden ya gelir ya gelmez. Yani bu kelimeler kendi arzularıyla gelen misafirler. Benim yaptığım kapımın önünü temiz tutmak ve kapıyı aralık bırakmak. Bu kelimelerden birkaç örnek verebilirim; mesela "dijital politbüro", "kabin azabı"...

***Ela* isimli romanınızda geçen kahramanlardan Rus ajanının şöyle bir ifadesi var: "Raskolnikov'u analiz edersen Rus entelinin ruhunu, Graham Greene'i okursan İngiliz'in kurnazlığını çözümlersin." Bu ifadenin ardından aynı kahraman şunları da ekliyor: "Türk'ün ruhunu bilmeden bu bölgede kimsenin borusu yeterince güçlü ötmezdi. Uygun bir Türk romanı da bulmalıydı artık." Bu noktada size şu soruyu sormak istiyorum: Bahsedilen Türk ruhunu veren, Türk romanı diyebileceğimiz bir roman var mıdır?**

Zor bir soru. Dönemsel anlamda ele alınınca yirmi tanınmış Türk romancısını ve yazdıkları romanlarını düşünelim. Bu

1960 ile 1970 arasında Avrupa refah seviyesini ikiye katladı. Bu ekonomik patlama toplumun her alanına ve özellikle markalaşmaya tesir etti. Yazarlar bu tip değişimlere karşı gayet ilgili kimseler oldukları için bu dönüşüm yazarların dikkatini çekti. Bu dönemden itibaren bir eserde bahsedilen bir eşya marka ismiyle birlikte verilmediğinde o eşyaya dokunmak imkânsız bir şeymiş gibi algılanmaya başlandı.

romanların yazıldığı zamanları göz önüne alalım. Mesela; 30'lu 40'lı yıllar, 50'li yıllar, 60'lar, 70'ler, 80'ler, 1980 ile 2000 arası ve 2000 sonrasını düşünürsek bu belli başlı romancılar kendi dönemlerinde Türk ruhunu yansıtan eserler verdiler. Fakat şimdi bize 2021 ruhu lazım çünkü insanlar değişiyor. Türklerin çok önemli, çok değerli bir hassası vardır. Bu hassayı yurtdışında olmasaydım fark eder miydim bilmiyorum ama yurtdışı sayesinde fark ettiğimi söyleyebilirim. Biz sanıldığının aksine yeniliklere çok açık, yeniliklere çocuksu bir merak ve coşkuyla yaklaşan bir milletiz. Tabii burada çocuksu ifadesini olumlu manada kullanıyorum. Zaten yaratıcılığın bütün özü meraktır. Mesela Kovid dönemi sebebiyle ilerleyen zamanlarda kapalı kalma buluşları çıkacak. Bizim milletimiz buluş yapmadan bu kadar zaman geçiremez. Bir de şöyle umuyorum ki üzerimize gelen yenilikler bir yandan negatifliği getirirken öbür yandan imkânları da beraberinde getiriyor. Buna bağlı olarak yeni imkânlara açılacak en yeni ruhun harekete geçmek için plan yapmakta olduğunu hissediyorum. Dolayısıyla bugünün Türk ruhunu anlatan roman da bu yeni heyecanları anlatan roman olacaktır.

***Ela* romanınızda Efe isimli bir kahraman var. Efe'nin dayısının rehberliğinde yetişmiş bir genç olduğunu görüyoruz. Efe, dinler tarihinden felsefeye farklı alanlarda birçok kitabı derinlemesine okuyan, birçok film izleyip bunları irdeleyen, bunlar üzerine tartışan bir kahraman. Tüm bunların yanı sıra Efe karakterinde güçlü bir özgüven ile hayata bakan, farklı disiplinlerde beceriler edinen ve iyi bir üniversite kazanan bir kahraman profili çiziyorsunuz. Bu noktada Efe karakterinin gençler için bir rol model olduğunu söyleyebilir miyiz?**

Evet, bunu söyleyebiliriz. Çünkü Ela bir yapay zekâ ve yüz sene öteden geliyor. Kitapta Ela'nın Efe'yi seçmesinin sebepleri sıralanırken Efe'nin kelime haznesinden inancına kadar dayısından aldığı üst yapıdan söz ediliyor. Yani dayısının Efe'ye verdiği üst yapı tam olarak Ela'nın istediği kıvama gelmiş. Bir de bunlardan birisi eksik olsa Ela, Efe'yi seçmeyecek. Burada Efe'nin dayısından aldığı bilgi ve birikimi bir çeşit modern havas olarak ifade edebiliriz.

Sayın hocam bu güzel söyleşi için çok teşekkür ederiz.

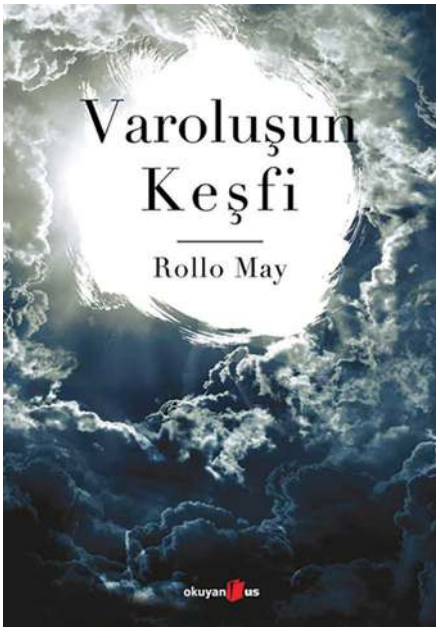
Ben teşekkür ederim. de

Sümeyye Çiftçi

İKİ PALTO BİR AYAZ

Hayatımda iki kere esme sırası bana geldi, birinde güldürdüm, ötekinde öldürdüm. İlk görev yerim Anadolu Selçuklu Dönemi'ni yaşayan Konya Akşehir'di. O gün gençliğin verdiği dinçlikle önüm sıra dümdüz uzanmış bir ova görmenin hodkâmlığıyla öyle sert ve kuru estim ki evden yemek daveti için çıkan Nasreddin Hoca tekrar evine girip yün paltosunu almak zorunda kaldı. Tabii bu yeni durum beni durdurmadı; eski kelimesinin sıfat olarak kifayetsiz kaldığı bu paltonun da her bir deliğinden girip yine soğuğu hissettirdim ama zannımca gittiği davette yiyeceği yemeklerin hayaliyle ısınan hocayı pek etkileyemedim.

Nasreddin Hoca davet mahalline girdiğinde, herkes "hoş geldin" cümlesini kerli ferli, iyi giyimli beylere sarf etmekle meşgul olduğundan; zat-ı alileri kıpkırmızı burnu, donmuş sakalları, ıslak paltosuyla pek ciddiye alınmadı tabi. Ben hocanın üzerindeki tesirimin evin sıcağı karşısında yavaş yavaş erimesini ve kendini bırakmaya başlamasını beklerken o benim kadar saatte 68 km hızla olmasa da seri bir şekilde çıkıp evine döndü. Buz gibi bir ayazdan sonra sıcak sobanın yandığı bir odayı böyle süratle terk etmek için insanın sağlam bir sebebinin olması lazım gelir, bunu en iyi soğuk iklimde yaşayanlar bir de ben bilirim.

Varoluşun keşfi

Hoca eve girer girmez yıllardır kullanmaya gerek duymadığı işlemeli manda derisi kürkünü sandıktan çıkarttı ve üzerine tutarak aynanın karşısına geçti. "Ben fakir bir ailede doğmuş, ucuz kıyafetler giyen bir garibim. Tabii ki bana değil diğer asilzadelere 'hoş geldin' diyecekler" dedi. Sonra yaptığı tanım kendisine

uzun geldi. “Ben yoksul bir evde doğmuş bir zavallıyım” dedi. Ama artık doğup büyüdüğüne göre bunları da söylemeye gerek yoktu. Sadece “Ben parasız bir ailenin çocuğuyum” dedi. Ama artık çocuk değildi. Geriye ne kaldı? En son kalan şuydu: “Ben varım, var olduğuma göre olma hakkına sahibim.” O anda sanki ilk defa kendi ile temas kurdu. İşlemeli kürkünden, hocalık vasfından, Akşehirli olmaktan ve tüm sıfatlardan bağımsız olarak Nasreddin vardı ve değerliydi ya da değerli olduğu için vardı. “Ben varım” bu söz tüm sorunları tek başıma cevaplayamazdı ama bütün çözümlerin ön koşuluydu. Sanki kendi elleriyle inşa ettiği evinde geçirdiği ilk günkü duygularını tekrar yaşadı. Başkalarının onunla ilgili yargılarından bağımsız olarak Nasreddin’ le tanıştı. Tanıştığına memnun oldu.

“Derinlerde bir yerde değersiz olduğuma inandığım için bu kürkü giydiğimde kendimi değerli hissettim, bu kürk bir şeylerin telafisi, bir savunma sistemi. Güçsüz bir krala ne kadar eşi bulunmaz muhteşem kumaşlardan dokunmuş çeşit çeşit kıyafet giydirilirse giydirilsin güçlü bir kral olamaz. Kendimi bilişim başkalarının bana duyduğu saygı ve benim hakkımdaki görüşlerinin yansıması kadarsa, çevrem tarafından onaylanma sırtımı dayadığım Aladağlar gibiyse, varlığımı hep bir zamanlar yoğurt mayaladığım Beyşehir gölünün rengini gökyüzünün ve etrafındaki ağaçların durumuna göre değiştirmesi gibi başkalarının bana yansıttığı değerlendirmelere göre değerlendikçe, tabii ki Konya ayazında ısınmak için zengin biri gibi gösteren bir kumaşı olmayan kürkten başkası beni ısıtmaz” diye söylendi.

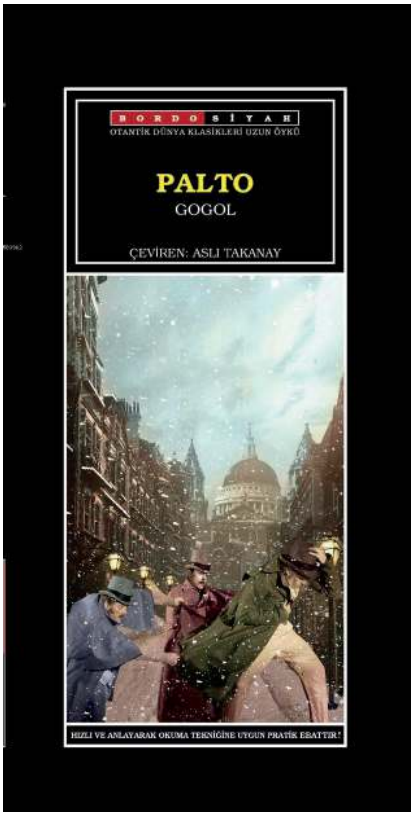
“Varım dış dünyanın karşısında değilim ama gerekirse kendimi harici dünyanın karşısına koyma kapasitem de var” diyerek kürkü tamamen giydi, aynada kendisine tekrar baktı. Gözlerinin içinden bir başka Nasreddin’in kendisine göz kırptığını hissetti, yıldız kayar gibi bir görüntüydü bu, “Bir ben vardır benden içerü” sözünü , “İlim kendin bilmektir” mısraını ve “ Kendini bilen Rabbini bilir” hadisini şu an anlamıştı. O an cenneti hissetti şimdi artık bunu hissettirme zamanıydı.

Nasreddin hoca o gün ve sonrasında “Ye kürküm ye” manifestosuyla beni ve tüm insanlığı önce güldürdü, sonra düşündürdü. Aynı gün benim de ontolojik bir düğümüm çözüldü. Soğutmasam da, ısıtmasam da, lodos da olsam, fırtına da olsam ben rüzgardım ve vardım. Kimini hasta ederdim, kimini işinden ederdim, kimine ekmek parası imkânı verirdim, kimine şifa olurdum ama hepsinin öncesi ben vardım. O gün bugündür ara ara yine unuttum varlığımı, varlığım birilerini mutlu ettiğinde “İyi ki varım” dedim birileri varlığımdan mutsuz olduğunda “Neden varım” dedim.

İşte bu varlığımı sorguladığım esişlerimden birisi de 1842 yılına denk geliyor. 18 saatin üzerinde aydınlığın olduğu beyaz gecelerinin ardından şimdi kuzeyin Venedik’i denilen Petersburg’ un üşüme vakti gelmişti. Uzun ve karanlık gecelerde yazın intikamını alırcasına Baltık Denizi’ni bile donduracak kadar kuvvetli bir sertlikle estim. O zamanlar iktidarda olan 1. Petro belki bu soğuk havalarda karar verdi Petersburg’ u bir Batı Avrupa şehri gibi tekrar imar etmeye. “Şehrimin mimarisi değişirse iklimi de değişir yumuşar” diye düşündürtmüş olabilir miyim? Bunu hiçbir zaman bilemeyeceğim, kim bilir belki de 1. Petro’yu Deli Petro yapan da ben olabilirim.

Palto neydi?

Göreve başlar başlamaz İlk önce Akakiy Akaieviç'in paltosunun deliklerinden sızdım içeri. Zaten yalnızlıktan üşüyen içiyle benim soğuğum birleşince önce yeni bir palto sevdasına düştü. Sonra da canını dişine takarak sahip olduğu paltosunu sokak serserilerine kaptırmayı kabullenemeyip yataklara düştü. Akakiy'in sandıkta sakladığı değerli bir kürkü yoktu, ona destek çıkacak ailesi-akrabası-çevresi yoktu. "Aynada kendimi önemli gibi gösteren kanıtları görmüş olsam da derinlerde bir yerde önemli olmadığımı hissettiğim için aslında mühim olmayan adamların ve eşyaların mühim olarak görülmesini sağlıyorum" diyecek farkındalığı da yoktu. Bu olmayan şeylerin üzerini sarıp sarmalayıp kapatmak için diktirdiği paltosu da elden gidince, Akakiy' in zaten ölü olan ruhuna bedeni de eşlik etti.

"Akakiy Akakiyeviç toprağa verildi ve Petersburg onsuz kaldı; sanki bu kentte böyle biri hiç var olmamıştı. Davasına kimsenin sahip çıkmadığı, kimsenin yakınlık göstermediği, bir iğnenin ucuna yerleştirdiği sıradan bir sineği bile alıp mikroskop altında incelemeyi ihmal etmeyen doğa bilimleri uzmanlarının dahi dikkatini çekmeyen bir yaratık, ömrünün son günlerinde de olsa palto biçimine bürünmüş ışıl ışıl bir misafir tarafından ziyaret edilmiş, sonra da çarların ve dünyadaki diğer tüm hükümdarların üzerine çöken felaket onun da karşısında belirmiş yıllarca dairedeki arkadaşlarının acımasız alaylarına sabırla katlanan Akakiy Akakiyeviç bir hiç uğruna bu dünyadan sessizce göçüp gitmişti."

Karar anı

Nasreddin Hoca kürkün tanıdığı imkânla doyan karnının ruhunu aç bırakacağını fark etti ve "Ye kürküm ye" dedi. Akakiy paltosu olduğunda kendisine özel davranıldığının farkına varmayarak önce insanlığını sonra hayatını kaybetti.

Kürk Nasreddin Hoca'nın dışındaydı silkeleyip attı onu ama palto Akakiy'in içindeydi silkelendikçe büyüdü içinde ve onun ölüm sebebi oldu. O palto toplum onayı mıydı, bağlanan umutlar mıydı yoksa sadece soğuktan koruyan mıydı bilinmez? "Çünkü İnsan ruhunun derinlerine gizlice süzülüp, neler düşündüğünü öğrenmek olası değildir."

İlham perisi olduğum ''Ye kürküm ye'' fıkrası mütebessim bir yüz ve düşünen bir akıl, zuhuruna sebep olduğum Gogol'un "Palto" su ise sızlayan ve isyan eden bir kalp ve öfkeli gözler bırakır okuyanda.

Varın siz karar verin artık varlığımın anlamına. **de**

Kaynakça

- Rollo May (Çevirmen: Aysut Babacan), *Varoluş Keşfi*, 2. Baskı, ss. 232, Okuyan Us Yayıncılık, 2019.
- Gogol (Çevirmen: Aslı Takanay), *Palto*, Borda Siyah Yayınları, 2012.

Muhammet Yılmaz

ESKİ BİR MASAL ANLATICISI OLARAK "AFRİKALI LEO*"

Yaşadığımız dönem elimizden kaçıp gittiğinde yaşanmışlıklar "an"ı sonsuza dek donduran tarihe dönüşür. Yaşanmışlıklar ile yaşayanlar arasındaki zaman ve mesafe ne derece artarsa tarihsel olanın masalımsılığı da o oranda artar. Bu yüzdendir ki tarihî romanlar okurunu, yaşanılan andan alıp yüzyıllar öncesinin yaşanmış zamanı ve ortamına çekmekte daha başarılı olur; çünkü okur, romanın anlatıcısının yanında merak içinde bir dinleyicidir. Gurbetin içinde bir göç, sürgün ve kendi benliğini kabul eden bir toprak arayışının romanı olan *Afrikalı Leo*, bu arayışa okurunu da davet eden bir roman. Endülüslü Müslüman'ların, Kastilyalıların zulmünden ve kısıtlamalarından kaçıp onları "kabul eden topraklara" yolculuğun romanı.

Kitap El Hamra Sarayı'nda tartıcı başı olan Muhammed'in oğlu Hasan'ın, kırk yıllık ömründe yaşadıklarını, yazgısının ona bahşettiği sevinçleri ve hüznü anlatır.

DÖŞEME

Dünyanın belleği savaşlar ve göçlerle doludur. Göçler ve savaşlar birbirinin hem nedeni hem de sonucudur. Ama "insan" her ikisinin de temel nedenidir. Çünkü insan; bazen bir yere hâkim olmak için saldıran, bazense başka bir yere "ait" olmak için göç edendir. Göçün en etkin nedenlerinden biri bu "ait olma" duygusudur. İnsan kendini var edebildiği, kendi iradesiyle ve hissiyatı ile yaşayabildiği yere aittir. Bu yüzdendir ki yaşadığınız şehir düştüğünde iradeniz de onunla birlikte düşer. Yazgınız elinizden

* Alıntılar için ilgili baskı kullanılmıştır: Amin Maalouf, Afrikalı Leo, YKY, Çev. Sevim Raşa, İstanbul, 2017.

alınarak başkasının kaleminin mürekkebine veya harflerin sese dönüştüğü dudaklarına verilir. Durum böyle olunca yapılacak iki şey vardır sizin için: Ya kendi benliğinizi koruyacak topraklara göç etmek ya da kalıp toprağınızla, şehrinizle birlikte yeni kimliğinize dönüşmek. Müslüman, Arap el-vezzan ailesinin ve Hasan'ın hikâyesi birincisini seçmeleriyle başlar. Hristiyan Kastilyalılar Granada'da, El-Hamra sarayının gölgesinde kırmızı şarabını yudumlarken... Granadalı şeyh Estağfirullah'ın dilinden duyduğumuz bu ayet de tam olarak bu "ait olmayı" açıklar gibidir:

(İslam dışı bir yerde tavizler vererek ve hiç rahatsızlık duymadan, tağutlarla uyum sağlayarak yerlerinde kalmakla) ***kendilerine yazık edenlerin canlarını melekler alırken:*** *(Dinde ne haldeydiniz? derler. Onlar da:)* ***Biz o yerde*** *(baskı altında, dinin emirlerini yapamayan)* ***çaresizlerdendik, derler.*** *(Melekler): Allah'ın yeri geniş değil miydi, oradan hicret etseydiniz ya! derler.*[2]

Maalouf'un ilk romanı "Afrikalı Leo" on beşinci yüzyılın sonu ile on altıncı yüzyılın başlarında Kastilyalıların Granada'yı kuşatması ile başlıyor, Tunus kıyılarında bitiyor. Roman, ana karakter ve aynı zamanda anlatıcı olan Hasan'ın kırk yıllık anılarını geri dönüş tekniğiyle anlatmasından oluşuyor. Bu anlamda bir hatıra kitabı hüviyeti söz konusu. Roman anlattıkları kadar anlatım tarzı ile de önem arz ediyor. Olayları Hasan'ın anıları olarak dinliyoruz. Hatıralarını bazen doğrudan kendisinden; bazense annesinden, babasından, arkadaşından dinliyoruz. Çok yönlü bir kişilik olarak okurun karşısına çıkan Hasan'ın hikâyesinin ilginçliği daha romanın ilk sayfalarında okura hissettiriliyor.

FASIL

Roman; masalların merak uyandıran, dinleyeni, okuyanı yaşanılan zamandan ve mekândan alıp olayların içine sürükleyen bir anlatımla başlıyor:

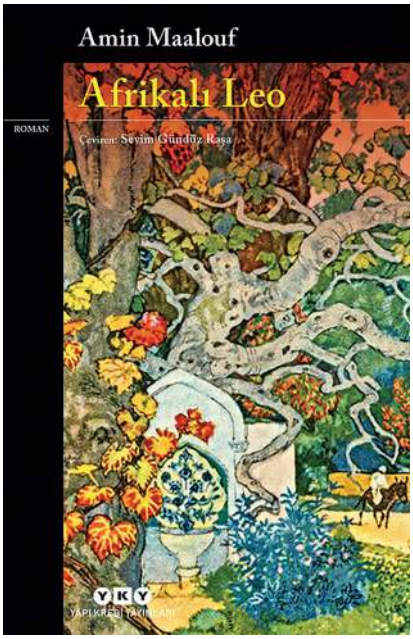
> *Ben, Hasan, tartıcıbaşı Muhammed'in oğlu, ben , Giovanni Leone de Medici; bir berberin sünnet ettiği, bir papanın vaftiz ettiği ben. Şimdi Afrikalı diye anılıyorum, ama Afrikalı değilim, Avrupalı da Arabistanlı da değilim. Bana Granadalı, Faslı, Zeyyatlı da derler ama ben hiçbir ülkeden, kentten ya da boydan değilim. Yolların oğluyum ben, ülkem kervan, yaşamımsa yolculukların en beklenmedik olanı.*

Romanın dört ana bölümüne- Granada Kitabı, Fas Kitabı, Kahire Kitabı-Roma Kitabı- geçilmeden önceki epigrafla okurun zihninde şu sorular oluşur veya oluşturulur:

Hasan kimdir? Giovanni Leone de Medici kimdir? Farklı kültür ve uluslara ait olduğu anlaşılan farklı isimler neden aynı insan için tesmiye edilir.

> Tartıcıbaşı Muhammed kimdir?
> Sünnet edilen biri neden vaftiz edilir? Zira iki ritüel iki ayrı dine mahsustur.
> Romanın ana karakteri Hasan, Giovanni Leone de Medici diğer adıyla Afrikalı nasıl oluyor da hem Afrikalı hem Avrupalı hem de Arabistanlı, Granadalı, Faslı, Zeyyatlı olarak anılırken kendini hiçbir ülkeye veya şehre ait hissetmiyor?

Bu aslında-okuru- henüz okurca bilinmeyen bir hikâyenin masalımsı atmos-

ferine çekmek için kurgulanmış gibidir. Roman masalımsı bir yolculukla devam eder. Granada, Fas, Sudan, Tunus, Kahire(Mısır), Arabistan, İstanbul, Roma... İlk satırlarda karşımıza yeni doğmuş bir bebek olarak çıkan Hasan, son sayfalarda artık yazgısını yaşamış bir bilgedir. Tıpkı masallarda olduğu gibi iniş çıkışlar yaşayan ama her zaman ilahî bir güç tarafından gizlice korunan bir masal karakterine benzer. Öyle ki okurun karşısına bir bukalemun gibi binbir renkle çıkar. Okurun bu renkleri takip etmek için roman boyunca dikkatini taze tutması gerekir. Öyle ki Hasan; "bütün diller benim dillerim" diyen ve Arapça, Türkçe, Latince, İtalyanca bir çok dilli bir seyyah, Akdeniz'de küçük bir gemide işgalden kaçan küçük bir çocuk, bazen Fas kıyılarında denizi içine soluyan bir mülteci, on beş yaşlarında Timbuktu'ya giden bir elçiye yoldaş, on yaşında Fas'ta bir berber çırağı, on üç yaşında safkan atın üstünde hafızlığını kutlayan bir muhafız, ozanların şiirleriyle övgüler söylediği bir varsıl, Orta Çağ surlarında şehri gözleyen bir gözcü, Osmanlı hanedanına bir damât, Kâbe'nin siyah örtüsünün önünde siyah yüreğini ağartmaya çalışan bir yolcu, Sicilyalı bir korsana esir, Papa X. Leo'ya armağan, ünlü ressam Raffaello'nun da katıldığı bir törende yeni ve henüz bitmemiş Aziz Pietro bazilikasında Giovanni Leone Medici adıyla kutsanan bir tutsak, ozan, diplomat, "Afrika'nın Tanıtımı" ve "Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri" kitaplarının müellifi, bilge... Bazen elleri bağlı bir köle , bazen Yusuf gibi yoksul, bazen Yusuf gibi varsıl, "Büyük Türk" Yavuz Sultan Selim önünde şiir söyleyen bir ozan... Fas'ta mülteci, Roma'da tutsak, İstanbul'da elçi...

Okur, roman boyunca Hasan'ın serüvenlerini dinler. Maalouf'un her bölüm başında "oğlum" diye hitabının ise Roma'da Maddalena'dan olan Yusuf mu yoksa masalını dinleyen okur mu olduğuna karar vermek çok güç. Belki de Maalouf zamanı aşarak gelecek olan bir nesle sesleniyordur kim bilir. Tek bir doğru yerine birçok yanlışın, yanlış sonucunu göstermesi bundandır belki de. Geçmişin tinsel havasını "ben" anlatıcıyla birleştirir ve okuru gri bir havaya çeker. Zaman anlatımının ise "miş'li geçmiş zaman"la yapılması anlatılanın zamansal uzaklığına rağmen ruhsal yakınlığı artıran bir etken olarak karşımıza çıkar.

Romanın ana unsurlarından biri ise kötülük yapanların kötülüklerinin farkında dahi olmaması. Çünkü yeryüzündeki her insan, topluluk veya ulus inançlarını öylesine kanıksamıştır ki yaptıkları maddi, manevi katliamların haklılığını sorgulama gereği bile duymazlar. Artık onlar için yapılması gereken tek şey inançlarının gereğidir. Roman bu anlamda hüzünlü bir kisveye bürünür. Tıpkı romanın önemli mekânlarından biri olan Tunuslu şarkıcı

Emel Mathlouthi'nin şarkılarındaki hüzün gibi... Hasan "adsız yerlerden gelip" tüm dünyaya seslenir. Maalouf için tek ve sabit doğru yoktur ama bütün doğruları doğuran bir anne vardır: Vicdan. O yüzden insanı vicdanıyla yüzleşmeye çağırır. Vicdanını kaybedenleri ise masallardaki gibi cezalandırır. Ama onun asıl anlatmak istediği cezalar değil sorgulayan bir bireyin inançlarıyla olan savaşıdır.

"Deli" şeyh Estağfirullah'ın Granada'nın işgaline karşı Tanrı'nın Müslümanlara yardım etmemesini bir cezalandırma olarak açıklar. Tıpkı Luther'in "Türkler Tanrı'nın bize gönderdiği bir cezadır. Onlara karşı çıkmak Yaradan'ın isteklerine karşı çıkmak anlamına gelir" demesi gibi:

> *Sanki Tanrı bize kıyamet gününde hiçbir şey sormayacakmış gibi. Sanki O'nun sözüne kulak asmayan ve O'nun elçisini, Tanrı onu esirgesin, umursamayan sizler değilmişsiniz gibi, sizi düşmanlarımıza karşı koruyacakmış gibi…Kent halkı cenazelerin arkasında yas tutmak, soyu sopuyla böbürlenmek , falcılara, bilicilere, büyüye inanmak, aşağılayıcı adlar ve takma adlar kullanmak gibi Cenab- Hakk'ın kesinkes yasakladığı cahiliye dönemi törelerini yeniden canlandırırken, Tanrı Granada'yı niye tehlikelere karşı korusun… Tanrı'dan korku! Tanrı'dan korkun. Yaşlandığımız zaman da fakat genç-ken de O'ndan korkun. Güçsüz olduğunuz zaman da O'ndan korkun. Güçlü olduğunuz zaman O'ndan daha fazla korkun çünkü o zaman Tanrı daha da acımasız olacak.*[3]

Müslümanların görkemli El-Hamra sarayının işgali Tanrı'nın bir cezası olarak yorumlanır. Veba ile karşı karşıya kalan Mısır kralı Kansu da Estağfirullah gibi Tanrı tarafından cezalandırıldığını düşünür. Hastalığından kurtulmak için esrarı, şarabı yasaklar, halkın sırtındaki ağır vergileri hafifletir. Çünkü böylece Tanrı'nın cezasının da hafifleyeceğini düşünür. Hasan'ın eniştesi Harun'un eşkıya Zervali'den varsıllığa ulaştıktan sonra diyetini ödetmesi de başka bir örnektir. Zervali masum bir kıza cüzzamlı diye attığı iftiranın bedelini öder.

Roman boyunca vurgulanan en önemli kavramlardan biri de "özsaygı"dır. Hasan belli bir varsıllığa ulaşmasından sonra düşüncesini dikte eden arkadaşından ayrılmasını "özsaygımı yitirecektim" diye ifade eder. Emir altındaki insanların özsaygılarından ödün verdiklerini düşünür. Yöneticilerin ise halkın manevi duygularını kullanarak zenginleştiklerini ve halka yasakladıkları yasaklarla dolu bir hayatı yaşadıklarına inanır. Dinin ise her dönemde istismarcılar için geçer akçe olduğunu belirterek Katolik Vatikan'ın Luther'le olan kavgasını şu sözlerle anlatır; [4]

> *Roma'nın üst düzey din adamlarının yaşam biçimleri için çok para harcanmakta, oysa yalnızca Kiliseye hizmet edenlerin yaşadığı bu kentte hiçbir şey üretilmemektedir. Her şey Floransa, Venedik, Milano, ya da daha başka yerlerden satın alınmakta. Harcamaları karşılayabilmek için papalar dinsel rütbeler satmaya başlamışlardır. Kardinallik on bin, yirmi bin, otuz bin dükaya satılmakta...Para öderseniz günahlarınız bağışlanıyor. Kısacası Kutsal Baba Cennet'i satmak istiyor. Luther'le kavga böyle başladı.*

Oysa "bir toplum en güçsüz bireyini yalnız bıraktığı anda dağılmaya başlar." Toplumu oluşturan bireylerin varlığı bir toplumun belli bir kısmının varlığına feda edilmemelidir. Çünkü bireyin hassas vicdanı toplumun vicdanını oluşturabilir ama toplumun genel vicdanı bireyin vicdanını oluşturamayabilir. Hatta bireyin vicdanını yaralayabilir. Sağduyunun varlığı ancak bireyin, toplum kümesinin içinde bir iç küme olmasıyla korunabilir. Hem kendi içinde korunaklı hem de kendi dışındaki topluma ait olarak.

Hasan henüz on beş yaşlarındayken ticaretle belli bir servete ulaşınca Cenovalı tüccar şöyle nasihat eder:

> *Çünkü varsıllık ve güç sağduyunun düşmanıdır. Bir buğday tarlasında kimi başakların dik durduğunu kimilerinin de boyun büktüğünü görmüyor musun? Dik duranların içi boştur. Öyleyse seni bana getiren ve böylece Tanrı'nın yardımıyla sana varsıllık yollarını açan alçakgönüllülüğü elden bırakma.*[5]

Böylece gücün, muktedir olanın hata yapmaya en yakın olduğu söylenmektedir. Güç arttıkça sağduyun yerini kibir alır. Dünya mirasının en zengin vârislerinden olan Akdeniz coğrafyasındaki dinmeyen kanın nedeni de bu değil midir? Güç ve kibir. Dayısı Hali günümüzde Mali sınırları içerisinde kalan Timbuktu dönüşünde ölüm anında yazdığı vasiyet mektubunda Hasan'a "Özellikle siyahlar üzerinde pek çok sultanlıklar bulunduğunu, sürekli olarak birbiriyle savaştıklarını, fakat ilerlemek için bir çabaları olmadığını anlat"[6] der.

DİLEK

Bilindiği üzere masallar dilek dileyerek bitirilir. Kötüler kaybetmiş, iyiler kazanmıştır genellikle. Dinleyen, okuyan kendine özgü iletiyi alıp heybesine koymuştur. Maalouf da romanını böyle bir hediyeyle bitiriyor. Yani iyi dilekleri olan bir nasihatle. Oğluna seslenerek-sanırım oğlu bütün okuyanlardır artık-:

> *Sen Roma'da 'Afrikalı'nın oğlu'ydun; Afrika'da 'Rumî'nin oğlu' olacaksın. Nereye gidersen git, birileri sana derinin rengini ve dualarını soracak. Onların itkilerini hoşnut etmekten uzak dur! Oğlum, çoğunluk önünde boyun eğmekten kaçın! İster Müslüman, ister Hristiyan, ister Yahudi olsunlar, seni olduğun gibi kabul etmeliler ya da seni yitirmeyi göze almalılar. İnsanların görünüşünü dar bulduğun zaman kendi kendine Tanrı'nın ülkesinin çok geniş olduğunu söyle. O'nun elleri çok geniştir. O'nun yüreği de çok geniştir. Uzaklara gitmek, denizler, sınırlar, ülkeler, inançlar aşmak fırsatı çıktığı zaman hiç duraksama.*

Maalouf, kırk yaşında bir bilge Leo'nun dilinden; kimlik çatışmalarından, teninden, yaşadığı coğrafyanın kaderinden gözyaşı akıtan herkese, bu gözyaşını hissedenlere olduğu kadar bu gözyaşına gözlerini ve kalplerini mühürleyenlere de "Onlar Da İnsandı" diyor. Böylece "Ölümcül Kimlikler"e yaşam alanı açıyor. Doğu'nun bütün limanlarından topladığı insan kokularını Leo da sentezleyerek... Kim bilir belki de Leo, bu dileğiyle bütün insanlara gönderdiği bir elçidir. **de**

Dipnot

1- Nisa Suresi, 97-98.Ayet, Hasan Tahsin Feyizli, Feyzü'l Furkân, Server yayınları, İstanbul, 2016.
2- age., s.43-44.
3- age., s.314
4- age., s.205
5- age., s.184
6- age., s.373

Mehtap Altan

ÇİÇEKLERİN GENZİNDEKİ TARİH: BAYINDIR

Bir şehrin köy ve ilçesi, o şehrin merkezinde gezinen öykünmenin yaşı kemâle ermiş hâlidir! Şehir merkezindeki hareketliliğin haylaz yanı, köy ve ilçelerin kucağında tenhalığın hakikat ile bağlantısını anlamlandırır ki bu keşiften sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Gürültünün aymaz koynundan, tarihin, tenhalığın, hakiki sancıların kıyısına yaslanmak; insanı her daim yenileyen, arındıran, sırlayan reçetedir. Bu yüzden, gönüllü kaybolmaları, köylerin ve kasabaların topraklı yolunda, göğe gözünü diken hayallerimizle birleştirmeye devam ediyoruz.

İnsan, arayandır... İnsan, misafirdir... İnsan, yara/lı/dır... İnsan, hem anahtar, hem kilittir. Ve insan, durmaksızın yürüyen, yürümeyi bıraktığı an sonsuzluğa duran seçilmiş eksik bir hikâyedir...

Nerede kalmıştık?

Kadifekale'de bıraktığımız Cuma'nın bakışları, bir çiçek bahçesinde açamayan gül sancısı gibiydi! Aklımız onda, gönlümüz onda, kalemimizin iç çekişi onda kalmıştı. Bir şehrin kalbine inip nabzına kıvrılmak, o şehrin avlusuna sinmiş bir hüznün sinesinden geçmekle mümkünmüş. Cuma'nın bizdeki etkisi bundan olsa gerekti. Kadifekale'nin nabzı, Cuma'nın gözlerindeki hüzünde atıyordu.

İzmir'imizin ilçe ve köylerine yol alışımızda, her ilçe ve köy kendi kaderini belirliyor demiştik. Ve mutlaka bir sebep bizim rotamızı çiziyordu. Bu defa mevzu masum, bu defa mevzu derin, bu defa mevzu; bir çocuğun gözlerinde gördüğümüz çiçek bahçesinde açamayan gül sancısıydı. Çiçeklerin diyarına bir omuz verelim o vakit deyip saldık yüreğimizi minik Cuma'nın bahanesi ile çiçeğin kenti Bayındır'a... Belki bir çiçeğin yaprağında buluruz çocukların gamzelerinden çalınan gülüşleri. Belki de bir çiçeğin kokusunda saklanıyordur insanoğlunun cömertçe

harcadığı vefa ya da kim bilir belki de bir çiçeğin genzinde göveriyordur hayal kurmayı unutmuşların küskünlükleri!?

Bayındır'ın kuzeyinde Kemalpaşa, batısında Torbalı, güneyinde Tire, doğusunda Ödemiş ilçeleri, kuzeydoğusunda Manisa ili bulunmakta... Yılın on iki ayında ağaç ve çalı gurubu, dokuz ayında ise mevsimlik bitki olmak üzere, her zaman ürün alınabilecek toprak ve iklime sahip olan Bayındır, çiçekçilikte dünyanın merkezi olan Hollanda'ya bile çiçek ihraç eden bir ilçe konumunda. Osmanlıdan günümüze, çiçekçiliğin ülkemizdeki başkenti desek, abartmış olmayız sanırım! İlçede her yıl düzenlenen çiçek festivali, bu durumu şeddeleyen önemli bir sosyal adım... Açıkçası, ilçeye girerken bizi her cins ve renkten çiçekler ve kokuları karşılayacak diye bekliyorduk. Begonvillerin bizi selamlayışına rastladık en çok. Sonrasında, "Ruhunuzu besleyen her ne ise onun önderliğinde açarsınız gözlem pencerenizi!" cümlesi geldi aklımıza. Bir şehrin kapısını çalarken, önce mezarlık/cami/tarih diyen yanımız, çiçeklerin seremonisini kaçırmış olmalı deyip, bileti yine kendimize kestik!

Ama öncelikle, Bayındır ile ilgili önemli bilgiyi Bayındır için Bismillah'ımız olsun diyerek paylaşmak istiyoruz.

"Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Bayındır'ın Paşa Hası olduğu belirtilmektedir. Tapu kayıtlarına göre burası şehzadeliği döneminde II.Selim'e verilmiş, II.Selim padişah olunca da damatlarından Sadık Paşa'ya 80 Akçelik bir has olarak bağışlanmıştır. Şemsettin Sami Kamus-ul Alam' da Bayındır da 28 cami ve 1 medrese ve 2 Hıristiyan okulunun bulunduğunu, Aydın vilayetine bağlı İzmir Sancağı'nın bir kazası olduğunu, 400 kadar nüfuslu olduğunu yazmaktadır. Ancak Hıristiyan okulları günümüze kadar ulaşmamıştır. Kâtip Çelebi ve Alman Tarihçi Phlippson, eserlerinde Bayındır'ın tarihi ile ilgili aynı paralelde ifadeler kullanmaktadır."

Bayındır'ın ilk kuruluş zamanlarına dair aldığımız bilgiler ve Evliya Çelebi'nin ilçe hakkındaki önemli dipnotu, çiçeklerin genzindeki tarihi, öksüre öksüre çıkartacak gibiydi. Rotamızı sadece çiçekleri ve iklim bereketi için çizerken, üstümüze sine sine, tarihin kundağından çıkıp gelen bir fısıltının kıblesinde buluyorduk kendimizi. İlçenin ilk zamanlarına kulak verip, şimdiki zamanın avurtlarında harmanlamak vaktidir diyerek yol alıyorduk.

"Bayındır ilçe merkezinde Bizanslılar döneminde yerleşimin bulunduğu ancak Selçukluların gelişi ile Orhan Gazi tarafından 14. yüzyılın başlarında 24 Oğuz boyundan Üçoklar'dan biri olan Bayındır Türkmen Boyunun kendi adı ile yeni bir yerleşim oluşturduğu bilinmektedir. Bir rivayete göre ilk yerleşim yerinin Ergenli Deresi kenarında kurulmuş iken bu yerleşim taşkınlar yüzünden daha sonra ilçe merkezinin şimdi bulunduğu yere taşınmıştır."

Bayındır sokaklarını arşınlamaya başlamadan önce, Belediye başkanı Sayın Uğur Demirezen'in misafirperverliği ile başlayan ilk adımımız esnasındaki muhabbet de bize ışık tuttu.

"Bayındır sadece çiçekçiliğin değil, tarımsal ve bitkisel üretimin de merkezi olmak istiyor. Günlük 520 ton süt üretilen Bayındır'da, 100 bin büyükbaş hayvan bulunuyor. Ayrıca Bayındır 5 milyon adet zeytin ağacı ile bölgenin en çok zeytin ağacına sahip ilçesi. Bu nedenle kurulacak bitkisel, hayvansal ve tarımsal organize sanayi bölgesi, ilçenin kalkınmasına büyük katkı sağlayacaktır. Kurulacak alanda açılacak araştırma merkezleri, laboratuvarlar ile üretim hem daha verimli ve daha bilimsel yapılabilecek, hem de üreticiye birçok kolaylıklar sağlanacak. Bürokratik çalışmaları devam eden Tarımsal Organize Sanayi Bölgesi Bayındır'a çağ atlattıracak bir proje."

Bunları duymak, bir ilçemizin gelişimi, dışarıya açılan penceresi adına elbette çok güzeldi. Başkanın ilçe adına gelişmelerden, yapacaklarından, ilçe bünyesinde yaşayan ve çoğunluğu yaşlı olan insanlarından bahsederken kurduğu cümleler, alnından öpüyordu içimizdeki beklentinin. Asıl güzel olansa, bir yöneticinin heyecanına, heyecanımızı katmaktı. Tam profesyonellik adı altında teknik donanım ve protokol nizamı, bazen şehrin de insanın da ruhuna zarar verebiliyor! Heyecan, ruhun eteklerine nakış nakış işlenen inanmışlık sancısıdır aslında. İnanan insan, hakikatin mührünü heyecanla taşır ruhunda. İşte bu yüzden, inandığımız her ayrıntıyı, heyecanımızın beşiğinde sallarız ki büyümesin. Çünkü büyüdüğünü zanneden her şey, "oldum" deyip paslı durağanlığa teslim olur.

Bir şehre adım attığımızda düsturumuz önce o şehrin mezarlığı ya da camilerini selamlamaktır. Şehrin sessiz ama gerçek tanıklarına selâm vermenin verdiği huzurla birlikte, o şehrin sokaklarına ve insanlarına dokunmanın hazzı, anlatılamayan duyguların aynasında sırlanır. Bazen anlatamadıkça değerli olmaz mı anlar?! Aslın meali, kendi içinde çoğalan anlamda gizlenmemiş midir? O yüzden, çiçek kokularının hayat dedirten anlamı eşliğinde, tarihin maneviyat gerdanında filizlenişine şahitlik etmek adına ilk olarak, Hacı Sinan Camii'ne uğruyoruz.

Camii'nin varlığı ile Bayındır anlamına anlam katmış. İlçenin ruhunu oluşturan belli başlı yapıtlardan biri. Kendine has karakteristik bir duruşu var. Yıllar içerisinde belirli aralıklarla restore edilmiş. Ama aslına uygun dokunuşları görünce, kalbimizdeki gamzeye güller dikiyordu umudumuz. Güzel olan ise gezi/gözlem yolculuğumuzda bizi hüsrana uğratan tabela/bilgilendirme krizinin burada olmamasıydı. *"Hacı Sinan (Şeyh Murat El Hac Mehmet Sinan Çelebi İbn-i Ali bin Emir Ahmet) tarafından H./ 950 M /1544 yılında Basra Tepesi üzerinde yapılmıştır. Tipik Osmanlı Mimari özellikleri gösterir. Kare şeklinde inşa edilmiş olup daha sonra doğu-batı yönünde eklemeler yapılmış fakat simetriği bozulmamıştır. On dokuz kubbesi vardır. Hacı Sinan Camiine bağlı olarak yapılan medrese, dörder bölmeli olarak iki adet yapılmıştır. On altı kubbesi vardır. Sonradan aş evi olarak da kullanılmıştır. Medresenin avlusunda bulunan sütun başlıklarının Lidyalılardan kaldığı sanılmaktadır."*

Bu güzel ilçede de kapı, pencere ve duvarlar arasındaki o hudutsuz akrabalık; ruhumuzun çatısında bizi buluşturuyordu! Tarihin eskimişliğinde yenileniyordu içimizin dergâhında demlenen yanımız. Her sokağın başında, sonunda, köşesinde, çıkışında rastlayıveriyorduk tarih kokan

mekânlara. Bazıları yıkılmaya yüz tutmuş. Bazılarına sahip çıkılmış, restore edilmişti. Bazıları ise metruk bir salınışın gölgesinde yazgısına kürek sallıyordu! Geçmişten gelen/kalan hazinelerimizin duvarlarında, yine duyarsız yine cehaletin kursağında kendini büyütenlerce sarf edilen yazılar vardı. Papaz Evi'nin ihtişamı ise bas bas bağırıyordu onarın beni diye!

Heyecan, ruhun eteklerine nakış nakış işlenen inanmışlık sancısıdır! İnandıklarımızın heyecanı, bizi önce içimizdeki yurtla, sonra asıl yurdumuzla barışık tutar tüm küsmüşlüklerimize inat. Bayındır'daki tarihi hamam H. 950 yılında Hacı Sinan tarafından yapılmış. Osmanlı Dönemi eseri olan tarihî hamamın kubbesindeki semboller/öyküler bize haydi çocukluğa diyordu, haydi... Nerede aslına sadık restore çalışmaları görsek, hudutsuz bir huzurun kapısı aralanıyor dem günlüğümüzde.

Bu bilgilendirme sonucunda, kalbimizin kıyısına bağdaş kurup bekleyen içimizdeki çocuk, kendini külliyenin avlusuna bırakıveriyordu! Caminin manevi soluğunu içimize ılgıt ılgıt çekerken, gözümüzü hemen yanı başındaki sıbyan mektebine çeviriyorduk. İslam âleminde genellikle medrese eğitiminin bir başlangıcı olarak ortaya çıkmıştır sıbyan mektepleri. Yukarıda, sınıflara ayrılmış tarihi mektebin bir köşesinde bize el sallayan miniği görür gibiydim! O dönem okumayı ve çalışmayı teşvik amaçlı, cildi süslü cüz ya da kitaplar hediye edilirmiş mezun olan başarılı çocuklara. Evet, minik ellerinde cildi süslü cüz ile bize gülümsüyor el sallıyordu... Tam arkasında bir bevvab (hademe) etrafı temizliyor -çağın bize sunduğu bu karmaşıklıkları da silip süpürse miydi ki demeden edemedim içimden!- ve mağrur bir gülümseme ile işine koyuluyordu...

Bayındır'da tarihî binaya çağdaş kütüphane! Düşünce muhteşem. Uygulama çok yerinde. Kitapların çeşitliliği ve düzeni görevli memurun intizamlı tavrı çok güzel. Hatta kütüphaneyi ziyaretimiz esnasında minik bir kız çocuğunun kitap seçerken ki heyecanını canlı canlı görmek/izlemek iyi de geldi. Tablet, bilgisayar prangasını minicik avuçlarına vurmuş çocukları düşünecek olursak! Bizi buruk bir sancıyla hemhâl edense, tarihî binayı restore edelim derken, şahdamarına bir hançer vurup sonra da kan dursun diye geçiştirici tedavi şekli uygulanması! Eli titremeli, yüreği titremeli insanın yıllar öncesinin belki de yüzyıllar öncesinin emanetlerini öperken, iyileştirirken, tedavi ederken!.. Hoş... Aslına sadık restore edilen binaların, tarihi kalelerin duvarlarına yazılan yazılar daha da işi çıkmaza sokan şeyken... Güzel düşünceleri eksik adımlarla tamamlamaya çalışmak, topal bir öyküye haydi maratona demek olmaz mı?

Sokaklar... Ahh insanın tozunu, toprağını, bağrını, yakasını, elini, kolunu şehrengiz ninnisi ile bağlayan toparlayan/saran/demleyen kuyular. İnmedikçe, derinliğini bilemeyeceğimiz hikâyeler yuvası, sokaklar.

Tarihin tozlu sadakatine çiçeklerin rengi refakat ederken, bir pencerenin dibinde buluyoruz kendimizi. Yıllardır tanışıyoruz onunla sanki. Hatta yüzündeki her bir çizgi, yüzümüzde oluşan yeni çizgilerin gözlerinden öpüyor! **"Yaş aldıkça, hayat bizi emzirir, yaş aldıkça olgunluğun/şükretmenin/kendimizin şehri oluruz"** diyor. O anlatıyor, biz dinliyoruz. Ona sorduğumuz sorular cevabını kucakladıkça, zaman ilerliyor. Sorularımızın derinliği mi yoksa samimiyetin kokusu muydu bilemem ama mevzu derindi! Nermin Teyze sanki Bayındır'ın çiçek bahçelerinde demini almış, tarihinin avlusunda bilgeliğini harman et-

miş, sonra da yılların ona armağan ettiği çizgileri, ensesi kalın hüzünlerin kıyısında umutla harmanlamış bir elçiydi gibiydi.

Emeklerken, büyümekten vazgeçenlere nasihatleri olacak olan bir başka hikâyeye rastladık diğer sokakta. Tepsi... Bir şairin *"üşüyen kına tepsisi!"* imgesindeki tepsinin aynısıydı gördüğüm ama bu tepsinin bağrında iki bardak çay, bir parça zeytin, bir parça ekmek... Ve dolu dolu huzur vardı. Huzuru olmayan her şiir üşürdü ki... Döşünde umudu söndürülmüş her an, hudutsuz hüzne gebe kalırdı ki... Onlara ihtiyarlar desek de onların hayata tutunuş felsefeleri filiz, filizdi ki...

Mütevazı kahvaltı tepsisinin etrafında, hayatı demleyen teyzelerle sohbet koyulaştıkça, içimizdeki kuyuya saldığımız kısır kelimeler, gencecik umutlarla dölleniyordu! "Umudun genci/ihtiyarı mı olur?" demeyin... Umut ölmez, umut yaş alır, umut yol alır, umut ihtiyarlar...

Hani eskiden, çok eskiden misafirlere ayrılmış salonlar olurdu! O odaya girip çıkmak yasak değildi ama asla dağıtılmaz, kirletilmez, özenle; nakış nakış işlenmiş örtülere, sehpaların üzerindeki dantellere dokunulmazdı. Sündüz teyzemiz tam biz kalkarken; *"Aman ha gençler! Sokaklarımızı gezerken dağıtmayın, kirletmeyin öyle gezin… Kapı eşiklerimizdeki çiçekler dantellerimiz bizim. Söküp, buruşturup atmayın…"* der gibi telkinde bulunuyordu. Sahiplenmenin en şık şekliydi bu. Sokağını, şehrini, kaldırımını, tozunu, toprağını, yarasını, umudunu...

İçimizin göğünde kırlangıçlar kanatlanırken, hemen sağımızda genç bir kadın işaret parmağını menziline doğru çevirip yanı başımızdaki diğer teyzeyi göstererek; *"O benim annem… O yalnız kalmasın diye, ben hayatımın rotasını değiştirdim. Çünkü o benim annem!.. Bunları da yazın olmaz mı? Biz bilmiyoruz söylemeyi, biz bilmiyoruz örnek nasıl olunur. Yazın! Bunları ki sokakları sahipsiz insanlarla dolu şehirler artık mahcup olmasın. İnsanlar değil şehirler mahcup oluyor artık! İnsanın mahcup olma duygusu da siliniyor, siliniyor…"*

Bayındır bizi şaşırtmaya devam ediyordu!

Sokaklarında sek sek oynayan, salıncaklarının gölgesinde oyun kuran, nenelerinin kıyısında/köşesinde hayatı güvenle yudumlayan, camii avlusunda oyuncağı ile büyüklük oynayan -oyuncak silahını temizliyordu Diyarbakırlı Salih- ve ilçelerine gelen misafirleri uğurlarken avuç içlerinde biriktirdikleri tekerlemeleri gözleriyle bize yansıtan, çocukluğunu bilen çocuklar! Bayındır'ın asıl çiçekleri mutluydu, hem de çok...

Her yaştan güzel insanlarla şehir/insan/hayat diyebilecek kadar cesur ve umutluyduk çiçeğin kenti Bayındır sokaklarında. Kovid-19, bize bakışların lisanını ezberletiyordu gün geçtikçe. Artık bakışlarla sarılmayı öğrenmiştik. Artık birinin gözlerine kilitlendiğimizde jest ve mimik arayışına geçmeden duyguyu çözebiliyorduk. Çağın "kelebek intihar ettiren!" karamsarlığına inat, umudun koynunda şehirler kurup güllenmeye devam ediyorduk.

Bayındır Kent Müzesi'ne gelişimizle, etrafımızdaki tüm sesler ahraz bir akıntıya kapılıvermişti sanki! Öyle bir akıntı ki günümüzün gürültülerini girdiğimiz eşikten içeri almayıp, alabildiğince uzaklara savuran bir hâl... Kent Müzesi'nin her bir bölümünde itina ile titizlikle düzenlenmiş, yerleştirilmiş geçmişin emanetleri vardı. Yer sofrasında, tahta kaşıkların bakır taslara girip çı-

karken çıkardığı sesler, kulağımıza ninni gibi geliyordu. Uyutan değil uyandıran bir ninni! Yanmayan sobanın -oldukça eski- üzerindeki güğüm alıp götürüyordu bizi bize... İçindeki suyun kaynarken ki fokurtusunda yıkanmak için sırayı bekleyen miniğin haylaz bakışı, şimdiki çocukların gözlerinde göremediğimiz gerçekliğe götürüyordu. 13 Haziran 1919 Cuma tarihli arşivlenmiş bir gazetenin manşetindeki "Bergama dün işgal edildi..." başlığı ise tüylerimizi diken diken ediyordu yine uyutmayan uyandıran o ninni eşliğinde!

İlçeye 3 kilometre mesafede bir alevi köyü olan Turan köyü, çalışkanlığı ile ilgimizi çekiverdi. Bayındır'ın geneli, canlı çiçekler üzerine ithalat ve ihracat ile gelir kaynaklarını sağlarken, Turan Köyü ise dağdan, ovadan topladıkları kuru otları boyayıp işleyerek, ülkemizin birçok şehrine göndermekteydi. Köy halkı başak, kuş otu, keten otu, lavanta ve yulafı kendileri ekip yetiştirirken; pamuk otu, kurt otu, solucan otu, kuşdili otu, şemsiye otu, altın otu, sevgi otu, bulgur otu, kılçık otu, papatya ve pompas otunu ise dağlardan topluyordu. Evet, bu otları işleyip boyayarak, hem el sanatları ile hemhâl oluyorlar, hem de üretime katkı sağlıyorlardı. Aklımızın kıyısına yerleşense, yeter ki istesin insan, bahanesiz kanatlanışlar gökyüzünü arşınlatır insana!

İnsan, unutandır demiştik... Sık sık belirli aralıklarla Bayındır'da rastladığımız mezarlıkların birinde cem olalım dedik hakikatin soluğu ensemizde olsun diye. Sessiz tanıkların suskun ama sonsuz duruşlarında duymaya çalışmak bir şehri/ilçeyi/köyü... Küf tutmuş, kıyısını kenarını yosun tutmuş sahipsiz bir mezar taşı dikkatimizi çekti. Diğer mezar taşlarının hiç-

birinde olmayan bir ot/bitki tohumlarını salmış filizlenmek için zaman kolluyordu. Ve biz içimizden: "Ölümün soluğuna siner bazen bahar! Ne doğmaktır ne kanmaktır hayat; yaslanıp bir kimsesizliğe ılık ılık yanmaktır..." diye mırıldanarak bir duanın eşiğine ilişiveriyorduk.

Sahi! Nerede kalmıştık? Kadifekale'de bıraktığımız Cuma'nın bakışları, bir çiçek bahçesinde açamayan gül sancısı gibiydi! Ve biz Bayındır'ın bağrına, belki çocukların kaybedilmiş gülüşlerine bir parça çiçek ekeriz bahanesi ile gelmiştik. O sahipsiz mezar taşının kıyısında gördük ki çiçeği ekmek mesele değilmiş! Büyürken çıkacak rüzgâra, yağmura, fırtınaya, doluya karşı koyabilecek inancı ve umudu verebilmekmiş onlara. Bayındır'da karşılaştığımız miniklerin gamzelerinden bir parça öykü alıp, Cuma'nın gözlerine dörtnala koşmak vaktidir deyip, bir şehrin daha kokusunda kendimizi bulmanın huzurundaydık... **de**

Kadir Kakçı

ACI PORTAKAL

"Şapkamı satcem, okutcem bu çocuğu. Benim gibi olmıcek. Kurtarsın kendini. Kara kulluk zor. Her gün birinin işinde... Şükür bugünümüze lakin bu oğlanı okutcem!" demişti babası yıllar önce.

Ertan, bekâr evindeki sobasını tutuştururken aklına gelmişti rahmetli babasının bu sözleri. Sobadan çıkan duman mı yoksa aklına gelen babasının sözleri mi gözlerini yaşartmıştı, bilinmez. Yanaklarından süzülen iki damla yaşı çabucak savuşturuverdi elinin tersiyle. Bu sene lise son sınıftı. Sınava girecekti. Köylerinden çıkalı üç sene olmuştu. Bu derme çatma bahçe evinde çok zor günler geçirmişti ama kararlıydı; okuyacak, adam olacaktı. Anasına, kardeşlerine bakacaktı. Köyde biricik anası, iki de kız kardeşi vardı. Yoksulluk içinde koca üç yılı bu yıkık dökük bekâr evinde geçirmişti işte. Çoğu zaman yirmi kilometrelik köy yolunu bile parasızlıktan yayan gidiyordu. Parası olduğu zamanlarda da köy dolmuşu olmazdı. Olsun, ne de olsa serde gençlik vardı. Nedir ki dört saatlik yol genç adama?

Ertan sobayı yaktıktan sonra ev sahibinin verdiği eski çekyata oturdu. Elinde bilmem kaçıncı dönemlerden kalma uçları kıvrık, bazı sayfaları yırtık Lise 3 Tarih Ders Kitabı...Bu hafta öğrendikleri konu I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı'nın Savaştığı Cepheler: Balkan, Yemen, Kafkas...Sahi büyük dedesi hangi cephede savaşmıştı? Rahmetli babası hep anlatırdı. Kafkas Cephesi'ydi herhâlde. Evet, evet işte kitapta da yazıyor: Sarıkamış... Babasının anlatmasına göre büyük dedesi o günün şartlarında tam iki ay süren bir yolculuk sonrasında varmış Kars'a. Kâh tren, kâh at arabası, kâh yayan... Cepheye vardıktan birkaç ay sonra bir iki mektup ulaşmış ellerine. Sonrası meçhul...Şehit mi oldu, hastalandı mı bilinemedi, demişti babası.

Ertan kitaba kendini enikonu kaptırmıştı. Çalışırken kapının çalmasıyla irkildi. Ev sahibesi Ayşe Yenge'ydi gelen. Soğuk-

tan bürgüsünü kafasına kadar geçirmişti.

-Oğlum Ertan, köyden telefon var. Onu demeye geldim.

-Sağol Ayşe Yenge, hemen geliyorum.

Ayşe Yenge, soğuğa daha fazla dayanamayıp koşar adım evine döndü. Eşini geçen sene kaybetmişti. Ondan kalan emekli maaşı, evinin arkasındaki bahçe evi de cabası. Üç beş kuruş oradan geliyordu. Hasılı maddi sıkıntısı yoktu. İki oğlu, bir kızı vardı. Kızını yabana vermişti. Neyse ki oğulları hayırlı çıkmıştı ama ne ettilerse analarını yanlarına alamadılar. "Olmaz oğlum. Cuma akşamları babanızın ruhu gelir. Beni evde bulamazsa üzülür" diyordu.

Ertan kapıyı tıklatarak içeri girdi. Hemen telefonun ahizesine yapıştı. Arayan kardeşiydi. Haberler kötüydü. Annesi rahatsızlanmıştı. Ağır değildi lakin gelse iyi olurdu. Ertan telefonu kapatınca Ayşe Yenge'ye durumu anlattı. Ayşe Yenge:

-Aman oğlum! İyi hoş gitmen lazım gelir ama havayı görüyon. Bu kış kıyamette araba yok, dolmuş yok. Bak, şükür çok ciddi bir sıkıntısı da yokmuş.

-Yok yok Ayşe Yenge onlar ben üzülmeyeyim diye öyle söyleyivermişlerdir. Anam beni görünce bir şeyciği kalmaz. Genç adamım ben. Üç dört saate varırım evelallah.

Gençlik işte! Dağları deleceğim, çölleri aşacağım, dermiş insan... Ertan evine döndü. Ceplerini yokladı. On lira parası vardı. Tamam dedi, yeter. Zengin bir adamın hayrına verdiği -üç yıldır giymekten derileri dökülmüş- ayakkabılarını giydi. Demir kapıyı kilitledi. Pazar çantasını alıp yola çıktı. Önce hemen arka mahalledeki manava gitti. İşte oradaydılar. Anacığının en sevdiği portakallar, kışın tüm solgun renklerine inat turuncu turuncu parlıyorlardı. Tüm parası üç kilo portakala yetti. Portakalları pazar çantasına yerleştirdi. Ücretini ödeyip düştü köy yollarına. Hava birden soğumuş kasabaya kar serpmeye başlamıştı. Bu havada köye yürüyerek gitmek, hangi kelimelerle anlatılabilirdi: Mecburiyet, gençlik, özlem... Ya da adı her neyse...

Hızlı adımlarla yürüyordu Ertan. Yarım saat sonra kasabayı geride bırakmıştı bile. Bu

arada kar iyiden iyiye bastırmış, yerde beyaz bir örtü bırakmaya başlamıştı. Bir ara geri dönsem mi diye düşündü. Sonra elindeki portakallara baktı. Onlara bakınca da aklına annesi geliverdi. Ne çok severdi portakalı. Eşinin kasabadan gelirken aldığı eşyalar arasında en çok da portakallara sevinirdi. Soğuk kış gecelerinde gaz lambasının başında tüm aile toplanırdı. Annesi portakalları kendi elleriyle soyar, önce çocuklarına yedirir sonra da kendisi büyük bir iştahla yerdi. Bunları düşünen Ertan'a bir çeviklik geldi. Anacığına portakalları yetiştirecek o da portakalları yiyince iyileşiverecekti. Adımlarını daha da sıklaştırdı. Çıralık geçidine gelmişti. Çıralık geçidi demek yolun yarısı demekti. Lakin Çıralık'a ulaştığında mübarek kar, dizlerine kadar varıyordu artık. Burası yazın; koyun, keçi, inek sürüleriyle can bulurdu. Köydeki hayvanlar sırayla her gün bir çoban tarafından toplanır, buralarda güdülürdü. Köylü bu imeceye kezek adını vermişti. Hele temmuz yirmi deyince köyün kadınları ve kızları hep birlikte boz şapla (Anadolu ada çayı) toplamaya başladılar mı işte o zaman buralar hayat dolardı. Çıralık geçidi civarın en yüksek yeriydi. Yazın bile güneş tepeyi aşınca üşütürdü insanı.

Ertan, Çıralık geçidinin bu kadar karlı olduğunu kestirememişti. Nerdeyse iki saattir yoldaydı. Tüm gençliğine rağmen ayakları yavaş yavaş yorgunluk emareleri gösteriyordu. Biraz dinlensem mi, diye düşündü. Koca dağın başında nerede dinlenecekti ki? Zaten çok sağlam olmayan ayakkabıları soğuğa engel olamıyordu. Ayaklarının uçlarını hissetmiyordu. Ertan biraz

daha yürüdü. Anası onu görünce ne kadar da çok sevinecekti. Ertan'ım, yiğit oğlum geldin mi, diyecekti. Zaten ne kalmıştı ki şunun şurasında köye. Çıralık'ı geçti miydi tek Çampınar kalıyordu geriye. Sonrası köy...

Kar tipiye dönmüştü. Her yer bembeyaz olmuştu. Ertan inatla yürüyordu. Portakal dolu pazar çantasını daha sıkı tutmaya çalışıyordu ancak parmak uçlarını da yavaş yavaş hissetmemeye başlamıştı. Az kaldı, haydi Ertan az kaldı, diyordu. Birkaç adım daha atabildi. Ayaklarının feri kesilmişti. Olduğu yerde çöktü kaldı. Üzerine hoş bir uyuşukluk gelmeye başlamıştı. Neden sonra aklında birden tarih kitabında okuduğu Kafkas Cephesi belirdi. Bembeyaz karların üstünde birbiri ardına dizilmiş yüzlerce asker... Kendini onlardan biri gibi hissediyordu. Nereye bile gittiklerini bilmeden, durmadan yürüyorlardı. Bu sefer köydeki evlerinin penceresinden anacığı sesleniyordu: "Ertan'ım gel, sıcak tarhana yaptım, içiver." Ertan birden kendine geldi. Ortada ne askerler vardı, ne annesi, ne de sıcak tarhana. Hemen bir bismillah çekti. Yoluma devam etmeliyim, diye düşündü. Ama ayakları ona itaat etmiyordu. Kalkmak istiyordu kalkamıyordu, yürümek istiyordu yürüyemiyordu. O dayanılmaz, tatlı uyku hâli yine gelmişti. Bersamlar (rüyalar) tekrar başlamıştı: Alev alev yanan bir soba başında yüzünü hiç görmediği büyük dedesi ıhlamur kaynatıyordu. Ertan'a bakıyor, ona beyaz sakallarının arasından gülümsüyordu.

Ertan, artık sırtüstü yerdeydi. Tipi durmuş, kar taneleri iri iri yağmaya başlamıştı. Gökyüzünden aheste aheste inen kar taneleri, Ertan'ın körpe tenini incitmemecesine narin narin süzülerek tüm vücudunu örtüyordu. Çantası hâlâ elindeydi. Portakallardan birkaçı beyaz örtüye yuvarlanmıştı. Karın üzerindeki portakallar turuncu turuncu parlıyorlardı.

.....

Temmuz sonuydu. Gökte güneş sarı sıcaktı. Çıralık geçidinde kara kız, anasının yanında boz şapla toplarken şu türküyü söylüyordu:

"Beyaz karlar da yorganın mı oldu?
Kara gözlü, servi boylu Ertan'ım.
Ana yoluna gençliğin mi soldu?
Yüreği pek, nesli soylu Ertan'ım…" **de**

Ahsen Akyüz

MUTLU

Anne ve babası hayatı boyunca mutlu olsun diye ona bu ismi vermişlerdi. Yapayalnız büyümesine, hiç sevildiğini hissedememesine rağmen... Bir çocuğu mutlu edemeyecek oldukları bariz olan ailesinin, mutlu olsun diye hiçbir çaba sarf etmedikleri oğullarına böyle bir isim vermeleri kendisine yapılan en büyük kötülüktü ona göre. Bir de kardeşi vardı. Ailesi, pek mutlu olamadık bari neşemizi bulalım diye düşünmüş olmalılar ki, kızlarının adını da Neşe koymuşlardı. Kendisine nazaran kız kardeşini gerçekten neşeli bir çocuk olarak hatırlıyordu. Taktikleri bu sefer işe yaramıştı herhalde. Gerçi yıllar geçmişti ve kardeşi hâlâ neşeli biri mi bilmiyordu. Yatılı bir ilkokul, yatılı bir ortaokul, yatılı bir başka okul derken; sevilmek için gözlerinin içine baktığı ailesinin yüzlerini bile göremez oldu. Yıllar geçtikçe bu zorunlu tutulduğu ayrılık kendi seçimine dönüştü. Tatil olsa bile özlemle beklenmediğini bildiğinden eve dönmüyordu. Tahmin ettiği gibi kimse de neden eve gelmediğini sorgulamıyordu. Okulunu bitirdiğinde, artık kendi düzenini kurduğundan, eve dönmek için de hiçbir sebebi kalmadı. Aralarındaki tek iletişim aracı, ailesi hakkında olumlu tek şey olan paraydı. Gurur yapıp 'paranızı istemiyorum artık' atarlarına hiç girmedi. Aksine ailesine sinir bozucu varlığını sürekli hatırlatmak için gereğinden fazlasını istediği zamanlar bile oldu. Her istediğini elde etti, en çok istediği şeyin bedeli olarak.

Hem evi, hem de işyeri olan dairesinde tek başına yaşıyordu. Her karesi siyah dekore edilmiş bu ev onun sanatıydı, kendisi de sanatçısı. Resim ve heykel yaptığı için sürekli renklerle iç içe olsa da etrafındaki bu renksizliği, karanlığı seviyordu. Dışarı çıkmak için kapısını açtı. Aynı anda karşı dairenin kapısı da açıldı. Mavi saçlı komşusuyla göz göze geldi. Hatırladığı kadarıyla geçen hafta saçları pembeydi. Ondan önceki ay da gri. Muhabbetleri yoktu. Henüz tanışmamışlardı bile. Birçok kez kapıda karşılaşmalarıyla sadece saç rengini ve vücuduna yeni eklenen dövmelerini fark edebilecek kadar gözlem yapabilmişti.

"Merhaba!"

Pek çok kere kapıda karşılaşmalarına rağmen ilk kez biri diğerine

selam verdi. Bu kişi kesinlikle kendisi değildi. Kızın selamına kuru bir baş selamıyla karşılık verdi.

"Alina ben."

Kendisine doğru uzanan ele, kısa bir an duraksadıktan sonra karşılık verdi.

"Mutlu."

"Memnun oldum."

Karşılık vermedi. Oldum olası yalan söylemekten ve kendisine yalan söylenilmesinden hoşlanmazdı. O sırada gelen asansöre binip aşağı inmeye başladılar.

"Evinin içi tamamen siyah mı gerçekten?"

"Öyle."

"Siyah takıntın mı var? Bahse varım başka bir yerde bir gün bile kalamazsın."

Neydi şimdi bu tuhaf, gereksiz sorular? Anlamsız diyaloğun nereye gideceğini merak ederek cevap verdi.

"Buna gerek olacağını sanmıyorum. Ayrıca herhangi biri de benim evimde kalmaya cesaret edemez."

"Neden? Evinde kesilmiş kediler mi var?"

Mutlu duyduklarına karşılık hafifçe tebessüm etti.

"Öyle olsaydı kalır mıydın?"

Tam o anda asansörün zemin kata geldiğini duyuran sesi duydular. Dışarı çıkıp dış kapıya doğru yürürlerken cevap verdi.

"Kalırdım. İstersen deneyelim."

Mutlu durup kıza döndü. Blöfünden emin olmak ister gibi baktı yüzüne. Ama daha çok meydan okur gibi duruyordu.

"Nasıl yani?"

"Bir geceliğine evlerimizi değiştirelim. Hem fazla uzaklaşmış olmazsın evinden."

"Neden böyle bir şey yapayım?"

"Eğlence olsun diye."

"İstemediğim bir yerde kalmanın nesi eğlenceli?"

Alina kollarını göğsünde bağlayarak, karşısındakine sıkılmış bir şekilde baktı.

"Bende bayılmıyorum senin zifiri karanlık evine. İstersen daha eğlenceli hâle getirelim. İddiaya girelim mesela ama yine de yapamam diyorsan başka."

"Nesine?"

"Ne istersen. Ben kazanırsam da ben ne istersem."

"Anlaştık."

"Anlaştık."

Mutlu hangi ara bu kadar gaza gelmişti? Kendisine uzanan

eli bugün ikinci kez sıkıyordu. Birincisi tanışırken, ikincisi birbirlerinin evlerinde kalmak için iddiaya girerken ve iki tokalaşma arasında on dakika bile geçmemişti.

...

Kurallar basitti. Akşam dokuzdan, sabah dokuza kadar. Tam on iki saat. Diğerinin kapısından içeri girdiğin anda süre dolana kadar dışarı çıkamazsın. Ne olursa olsun. Biri dışarı çıkarsa tekrar içeri giremesin diye herkes kendi anahtarını yanına alacaktı. Eğer ikisi de kazanırsa, birbirlerinin isteklerini yerine getireceklerdi. Mutlu saatine baktı. Sekiz elli sekiz. Dışarı çıkmak için kapıyı açtı, hemen sonra karşı dairenin de kapısı açıldı. Her biri diğerinin evine doğru yürüdü. Şimdi birbirlerine yabancı evlerden bakıyorlardı. Mutlu, kendi yarattığı karanlıkta kaybolmak üzere olan kıza tebessüm etti.

"Etrafı kurcalamak, eşyaları karıştırmak yok."

Mutlu'nun uyarısıyla Alina'nın gözlerinden bir an için endişe kırıntıları geçiverdi.

"Peki."

Dokuz. Kapılar kapandı. Alina sanki kör olmuştu. Telefonunun ışığıyla salona kadar gelip, etrafın aydınlanması için duvardaki düğmeye bastı. Birden bire etrafa yayılan kıpkırmızı ışıkla yerinde sıçradı, aynı hızla ışığı geri kapattı. Bulunduğu yeri olduğundan daha korkutucu yapan lambanın kendisi için konulmuş bir tuzak olduğunu hemen anladı. Telefonunun yardımıyla perdeleri bulup sonuna kadar açtı. Şehrin rengârenk ışıkları az da olsa içeriye dolarken, sırtı pencereye dönük olan koltuğu güç bela iteleyerek cama doğru çevirdi. Koltuğa oturarak dışarıyı izlemeye başladı.

Mutlu, Alina'dan gelen mesaja baktı. Bir şekilde iletişim kurmak için birbirlerinin telefonlarını almışlardı.

"Işığın rengini sevdim."

Mesaj yerine çığlık sesi gelir diye umuyordu. Kendi evinin aksine bütün ışıkları açık olan evde tek tek lambaları kapatarak salona doğru yürüdü. Etrafa şöyle bir göz gezdirdi. Sıradan bir evdi işte. Akılda kalıcı hiçbir özelliği yoktu. Açık renk duvarlar, turkuaz rengi koltuklar, ceviz rengi mobilyalar. Tüm bunlarla uyumlu bir halı, kocaman bir televizyon ve bir sürü ıvır zıvır. İlerleyip koltuklardan birine oturdu. Önündeki sehpanın üzerinde birkaç kitap, bir fotoğraf albümü ve defter duruyordu. Uzanıp fotoğraf albümünü eline aldı. Açıp fotoğraflara bakmaya başladı. Gezerken, eğlenirken, arkadaşlarıyla gülerken çekilmiş bir yığın fotoğraf. Birkaç sayfa daha çevirdi. Komşusunun mezuniyet fo-

toğrafıydı. Başında kepi, elinde diploması, yüzünde gülümsemesi, yanında da aynı zamanda kendisinin de anne babası olan ailesi. Son gördüğünden beri epey yaşlanmışlardı. Fotoğrafı görünce şaşırmadı. Alina'nın kardeşi Neşe olduğunu zaten biliyordu. Yoksa tanımadığı biriyle böyle bir iddiaya girip evinde öylece kalmayı kabul edecek kadar çıldırmamıştı henüz. Kardeşinin ne yapmaya çalıştığını anlamak için ayak uydurmuştu oyununa. Albüme bakmaya devam ederken kendisinin hiç ailesiyle fotoğrafı olmadığı geldi aklına. Oysa Neşe'nin her anında yanındalardı. Kardeşinin de kendisi gibi ilgisiz ve mutsuz büyüdüğünü düşünürdü hep, fakat resimlere baktıkça ismine rağmen mutlu olmayan tek kişinin kendisi olduğunu fark etti. Son fotoğrafa geldiğinde burukça gülümsedi. Yine bir aile fotoğrafıydı. Neşe yedi sekiz yaşlarında falandı. Anne babasının önünde duran kendisinin yanına bir çöp adam çizip yanına da 'abim' yazmıştı.

Albümü kapatıp masaya geri bıraktı. Yanındaki defteri aldı. Neşe'nin çocukken yazdığı günlüğüydü. Açıp okumaya başladı. Küçük bir kızın 'sevgili günlük' diye başlayan anıları onu gülümsetti. Hayatının büyük bir çoğunluğunda yanında olmadığı kardeşinin kendisi hakkında birçok şey yazmasına şaşırdı.

'Artık okuma yazma öğrendiğim için abime mektup yazdım. Onu çok özlediğimi söyledim. Tatilde eve gel dedim. Mektubumu abime göndersin diye anneme verdim.'

'Babam abimin tatilde geleceğini söyledi. Çok mutluyum.'

'Tatil bitti. Abim gelmedi. Ona bir sürü mektup yazdım. Hiçbirine cevap vermedi.'

'Büyük tatil de bitti. Abim yine gelmedi. Çok üzüldüm. Ağladım. Annem artık ağlamamamı, onun zaten abim olmadığını, sadece babamın çocuğu olduğunu söyledi. Annesi ben değilim dedi. Daha çok ağladım.'

Kendisi hakkında öğrendiği gerçeklerle duraksadı. Eski bir yaşanmışlığın istenmeyen hatırası olduğunu hiç düşünmemişti. Bütün hayatına mal olan neden buydu demek; annesi olarak bildiği kadının kendisini doğurmamış olması. Bunca yıl kendisine yalan söylenmesi, onlara karşı içini öfkeyle doldurdu. Kardeşinin suçu olmadığını elbette biliyordu. Kendisine çok görülen sevgi ve ilginin ona bolca verildiğini görmek bu düşüncelerini gölgelese de inkâr edilemez gerçekler apaçık ortadaydı.

Akıllı kız diye düşündü. Karşısına geçip konuştuğunda ne tepki vereceğini kestiremediği abisini burada düşünceleri ile tuzağa düşürmüştü. Süre dolduğunda ya abi kardeş olacaklar, ya da eskisi gibi iki yabancı olarak hayatlarına devam edecekler-

di. Tüm bunlar için on iki saat diye geçirdi aklından. Yapayalnız geçen hayatı için, kendisine söylenen yalanlar için, yer almadığı fotoğraflar için...

Sabah olmuştu. Sürenin dolmasına on on beş dakika vardı. Mutlu, gelen mesaj sesiyle telefonu eline aldı.

'Birazdan orada oluruz. Hazır mı?'

Mesaj Neşe'den değildi.

'Hazır.'

Neşe'ye hayatında yer verip veremeyeceğini bütün gece düşünmüştü. Sonunda bir karara vardı ama önce kazanması gereken bir iddia vardı.

"Alt katta, soldaki odada çok beğeneceğini düşündüğüm bir şey var."

Neşe bütün gece abisinin ona nasıl davranacağı hakkında o kadar düşünmüştü ki gelen mesajla sorgulamadan alt kata inen merdivenlere yöneldi. Aşağı indiğinde sol tarafa dönerek kapıyı açtı. Sabah olmasına rağmen oda hâlâ kapkaranlıktı. Ayaklarının altındaki muşamba hışırtısı ile ilerlerken telefonunun ışığıyla etrafa bakmaya başladı. Yerde boğazı kesilmiş yatan bedeni ve etrafındaki ceset parçalarını gördüğünde aklı başından gitti. Elindeki telefonu fırlatıp çığlık çığlığa koşmaya başladı. Merdivenleri üçer beşer çıkarak dış kapıya gelip kendini dışarı attı. O kadar korkmuştu ki dairesinde kapısını açmış kendisini bekleyen Mutlu'yu fark ettiğinde abisi çoktan kolunu kavrayıp onu kendisine doğru çekmişti.

Mutlu kollarında çırpınan Neşe'nin daha fazla bağırarak herkesi başlarına toplamaması için bir eliyle de ağzını kapattı. Bir yandan da sakin olmasını söyleyip duruyordu. Tam o anda asansörün yukarı çıkan sesini duydular.

"Şimdi aşağıda gördüğün şeyleri almaya geliyorlar, sakin ol tamam mı?" diyerek elini ağzından çekti. Az önce bas bas bağıran kendisi değilmiş gibi donakaldı Neşe.

Asansörden çıkan iri yarı iki adam Mutlu'ya döndüler. "Dekorları almaya geldik. Hazırlar mı?"

"Evet, alt katta her zamanki gibi."

Adamlar evin içinden bir filmde dekor olarak kullanılacak insan eliyle yapılmış ceset parçalarını çıkarırken Neşe dehşetle onları izliyordu. Mutlu elini omzuna atarak onu kendisine doğru çekti.

"Sadece ufak bir şakaydı. 'Neşe'len biraz kardeşim." **de**

Eda Tosun

KINA

Taşların üzerinde belli belirsiz bulutlara benzeyen, çoğu toprak rengi, kimisi gri ve yeşil tonlarla bezeli desenlerin üstüne tükürüp bir taş parçasıyla karıştırıp kına hâline getirdiğimiz çocukluğun gölgesinden sıyrılıp günümüze kadar geldi kına. Okurken bu tükürük iğrenç gelebilir size; ama çocuk yaşlarda çok eğlenceli bir oyundu. Okuldan sonra taş kınalarını bulmak için ayrıca bir çaba verirdik. Bulduğumuz taşa adımızı yazar veya bir işaret koyar, başka birinin o taştan kına çıkarmasına izin vermezdik. Az kavga etmedim o kınalar için.

Düğünlerde herkesin içinde geline yakıldığına şahit olurdum ve sadece gelinlerin ellerini, ayaklarını süslediğini zannederdim, babamdan gizlerdim avuç içimi. Ta ki annem bunun ayıp bir şey olmadığını söylediği güne kadar. Kimin elleri daha güzel kına tutmuş yarışı vardı bir de. Kurumasını beklerken duyduğum mutluluk, bugün hâlâ devam ediyor bende. Kına avuçlarımızda çatlak çatlak olurdu ve kuruyan kalıpları çıkarmak daha da eğlenceliydi. Suda yıkamadan önce kabasını çöpe veya yerlere atmadan, bahçede bir kenara dökmemi, ondan sonra yıkamamı söylerdi annem. Yakılmış kınayı bastırarak yıkamazdım, rengi solmasın diye. Fakat suya çok girmese bile, ellerimin zamanla o kırmızı rengi soluyordu... Her şey de biraz öyle değil mi? İlk günlerdeki gibi rengini koruyamıyor insan. Saçlarımız mesela. Siyahlar yerini hafif griye, sonra beyaza bırakıyor. Kestikçe geçmeyen acılar gibidir saç tellerinin arasındaki beyaz örtü. Beyaz bir ak kopartırsan eğer, gürleşir derdi annem. Kına ile neyi kapatmak istiyordu acaba? Al al olunca her bir teli, nelerin üzerini çizmiş oluyordu ki... Kına annemin parmaklarında bir kırmızı kalemdi sanki...

Bayram arifesinde kız çocukları da anneleriyle o akşam kına şenliğine katılırdı. Evin diğer fertleri uyuyunca analı kızlı baş başa kalır hem çok eğlenceli hem de huzur verici bir duygu eşliğinde hazırlanmaya koyulurduk. Toz kınayı derin tasa döker, su ile karıştırırken içine ezmiş olduğu taze ceviz kabuğunu da

koyardı eskiden kadınlar. Daha yoğun kızıl bir renk elde etmek için bu da bir formüldü. Kına artık yakmaya hazır olduğunda kaşıkla koyardı avucuma annem. Kimileri saçlarına veya sadece el ve ayaklarına yakardı. Ben sadece avucumun ortasına kocaman bir güneş hayal ederek koydururdum çamur hâlindeki kınayı. Ellerime çorap geçirip ıslak kına akmasın diye sabaha kadar dua eder gibi beklemek çok kolay olmasa da, büyük bir heyecanla, evi saran o hoş kokusuyla uykuya dalmış oluyordum. Kolayca uçup gitmeyen o mis koku, kına ellerde kaldığı sürece devam ettiği için sık sık avucumu burnumda tutardım. Hiçbir esansın, hiçbir parfümün ve çiçeğin vermediği o koku, tasın içinde kına kaldığı sürece evin her tarafına yayılırdı. Sabah koşarak çeşmenin başına gidip hem yıkıyor hem de gülüyordum. Kırmızı renk ortaya çıktıkça mutlu oluyordum. Herkesin görmesi gerekiyormuş gibi, kapı kapı komşuları geziyor ellerimi açarak bayramlaşıyordum. Kınalı avuçlarımın arasına rengarenk şekerler dolardı. Komşumuzun kızı Fadime bakkalın oğlu Kadir'e aşıktı. Kalan kınayı annemden istemişti. Avcunun ortasına bir kalp, içine kendisinin ve sevdiğinin baş harflerini kınayla çizmişti. Kimseye söyleme diye de tembih etti.

Rengiyle, kokusuyla gerek edebiyatta gerekse şarkı ve türkülerde kültürel belleğin özümüze yansımalarını okumakta, dinlemekte ve görmekteyiz. Ahmet Paşa sevgiliyi beytinde ne hoş ifade etmiş:

Nâz ile çekmiş fitneyi sürme deyu gözlerine
Yakmış kanın âşıkların hınnâ deyu ellerine

Kalıcılığı uzun süren kına zaman içinde, kırmızılığın yerini ayçiçeğine özgü rengi değiştiğinde ayrı bir güzel olurdu. Güneş resmini kına ile avuçlarımın içine yapar sonra da zaman içinde

rengin açılıyor oluşunu takip ederdim... Kınanın baş ağrısına iyi geldiği söylendiği için bir defasında babamın başına yakmıştı annem. Hatta ayaklarda oluşan nasırlar içinde şifa olduğu bilinirdi. Askere giden gençlere de yakılması adanmışlığı anlatır. Abimin asker eğlencesinde kan kırmızıya çalan hilal ve ay şeklini alıp ellerine kırmızı bir de eldiven takılmıştı. Erkeklerde ayrı kız çocuklarında ayrı anlamlar içeriyordu kına. Dünyaya gözlerimi açtığımda annem altı aylık kınamı yaktığını anlatmıştı. O zamanlar avucun içini tamamen kaplardı yakılan kınalar. Şimdiyse desenler çiziliyor, bebeklerin parmaklarına veya parmak uçlarına yakılıyor yalnızca. Annem bana yakılan kınayı anlatırken ağladığımı söylemişti ve ekledi: "O zaman ağlıyordun ama şimdi genç bir kız oldun. Bir gün senin de parmaklarına yakılacak kına üzüm tanelerine benzesin, yaprağı muradın olsun" demişti. "Neden üzüm tanesine benzettin anne?" Sonraları Mesîhî'de rastladığım beyitten anladığım kadarıyla, sevgilinin parmaklarındaki kınalar üzüm tanesine, sevdiği erkek ise o üzüm tanelerinin yaprağına benzetilirmiş:

Parmakları ucını ki hınnâlamış nigâr
Unnâba benzemiş ki asılur budak budak

İlerleyen zamanlarda Hint kınası ve onun çeşitli renkleri çıkmış olsa da, bitki yapraklarından elde edilen toz kına, özel günler ve merasimlerin vazgeçilmezi olmaya devam ediyor.

Yeşil rengin kına hâlini aldığında sonradan kırmızıya dönüşümüne gönül hoşluğu derdi büyüklerimiz. Gelin evinde dağıtılan kınanın ayrı bir hazzı vardı. Evdeki kınalardan çok daha kırmızı ve kokusunun daha keskin olduğuna inanırdım. Ellerimizde peçeteler sıraya girerdik kına almak için. O gece herkes kırmızılar içinde elleri havada halaylar çekerdi. Daha bir sevinç ve coşku içinde geçerdi kına geceleri. Yine öyle bir kına gecesinde Esma teyzeye neden kına almadığını sorduğumda şöyle söyledi: "Beyim vefat ettikten sonra ben hiç kına yakmadım, yakamam" Çok sonra öğrendim ki, yas tutan kadınlar veya acısı olan insanlar kına yakmaz imiş. Çevresi bunu ayıplayabilirmiş. Buradan yola çıkınca akla şunlar da geliyor elbette: Kına sevinç, coşku, kutlama, mutluluk manalarını barındırıyor. Sanıyorum kokusundaki o sarhoş edici hoşluk da buna dahil... **de**

FATiH

30 FARKLI KATEGORİDE
500 ÜRÜN ÇEŞİDİYLE
TÜRKİYE'NİN MARKASI

çocuklar için güvenlidir
safe for children

Ürünlerimizin **fitalat, ağır metal** ve **Azo** testleri yapılmıştır.
İnsan sağlığı yönünden hiçbir zararlı madde içermez.

YERLİ ÜRETİM

fatihkalemcom

fatihkalemcom

www.fatihkalem.com.tr

paygo

Paygo Finansal Teknoloji Hizmetleri A.Ş
T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Gelir İdaresi Başkanlığı'ndan
Ödeme Kaydedici Cihaz Firma onayını aldı.

PAYGO ürün ailesinin ilk üyesi,
güvendiğiniz tecrübe ve en son teknoloji ile
yeni bir başarı hikayesi yazmak için sahnede!

PAYGO SP630 ECR yeni nesil mobil yazarkasa POS cihazı,
Gelir İdaresi Başkanlığı onaylı cihazlar listesindeki yerini aldı.
https://www.gib.gov.tr/

Ürün ailemizin yeni üyelerinin hazırlıkları GMÖEBYS tebliğ kapsamında devam etmektedir.

TÜBİTAK

PCI Security Standards Council

paygoteknoloji.com.tr | 0850 532 2 777

MİLLÎ KALKINMANIN GÜÇLÜ ADI

ASKON

ANADOLU ASLANLARI İŞ ADAMLARI DERNEĞİ

www.askon.org.tr askongenelmerkez askon askongenelmerkez

+90 212 481 55 50 | Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. No:51-53A Zeytinburnu - İSTANBUL

Bütün çocuklar sabah
evden çıkan babalarına hep sorarlar.

BABA NEREYE GİDİYORSUN?
EKMEK GETİRMEYE EVLADIM.
BABA EKMEK NEREDE?
NASİBİMİZ NEREDEYSE ORADA EVLADIM.

1974 yılından beri

eve ekmek getirmenin ve
babalığın ne demek olduğunu iyi biliriz.
Çünkü bütün babalar bizim velinimetimiz.
Çünkü bütün babalar ekmek gibi aziz.

BABALAR GÜNÜNÜZ KUTLU OLSUN.

eriş un

TS 4500 ISO 9001 ISO 14001 ISO 22000 ISO 27001 OHSAS 18001

www.erisun.com.tr / #erisundunyasi

eriş